

KUMMAJUNA JA MUITA JUTTUJA
- Musiikki työvälineenä kehitysvammaatyössä

Soininvaara, Annemaria

Utriainen, Outi

Laurea-ammattikorkeakoulu
Laurea Tikkurila

Kummajuna ja muita juttua
-Musiikki työvälineenä kehitysvammatyössä

Soininvaara, Annemaria
Utriainen, Outi
Sosiaalialan koulutusohjelma
Opinnäytetyö
lokakuu, 2010

Soininvaara, Annemaria
Utriainen, Outi

Kummajuna ja muita juttuja - Musiikki työvälineenä kehitysvammatyössä

Vuosi 2010 Sivumäärä 47

Opinnäytetyönämme valmistimme Kummajuna ja muita juttuja -opaskirjaseen. Opaskirjanen on tarkoitettu päiväkotikäisten kehitysvammaisten lasten kanssa työskentelevien avuksi sekä työvälineeksi musiikkituokioiden ohjaukseen. Se sisältää valmiita tuokioita musiikin eri osa-alueista. Ohjaustuokioiden lisäksi opaskirjanen sisältää teoreettista tietoa musiikista, ja sen vaikutuksista lapsen kehitykseen, kasvatuksellisesta sekä terapeuttisesta näkökulmasta katsottuna. Tämän lisäksi olemme kirjoittaneet kirjallisen osion sisältäen teoriaa sekä kuvauksen opaskirjaseen tekoprosessista.

Ajatus opaskirjaseen tekemisestä tuli työstä saamiemme kokemusten kautta. Huomasimme, että tämänkaltaiselle opaskirjaseelle voisi olla tarvetta ja käyttöä työkentällä. Lähdimme ideoimaan opaskirjasta keräten siihen erilaisia leikkejä, joita olimme työssämme ja opiskeluaikamme käyttäneet. Opaskirjaseen leikit ovat vanhoja tuttuja, paljon käytössä olleita lauluja sekä leikkejä, jotka olemme muokanneet kehitysvammaryhmille sopiviksi. Opaskirjanen on jaettu viiteen eri osa-alueeseen, joita ovat musiikkiliikunta, soittaminen, laulaminen, kuunteleminen sekä musiikillinen keksiminen.

Opaskirjaseen valmistuttua teimme postikyselyn, joka lähetettiin eri kehitysvamma-alan yksiköihin. Kyselyssä keräsimme tietoa kehitysvammaisten kanssa työskenteleviltä siitä, olisiko opaskirjaseestamme hyötyä käytännön työssä. Kysyimme myös palautetta opaskirjaseen rakenteesta, asiasisällöstä sekä ulkoasusta. Saadun palautteen perusteella teimme korjauksia Kummajunaan niin, että se vastaa työkentän tarpeita. Palautteiden myötä meille selvisi, että opaskirjasta pidettiin tarpeellisena ja sieltä saatiin uusia ideoita musiikin käyttämiseen työvälineenä kehitysvammaisten kanssa.

Opinnäytetyönämme tekemä opaskirjanen korostaa musiikin merkitystä sosiaalialan työssä. Toivomme mahdollisimman monen löytävän opaskirjaseen ja saavan siitä itselleen tukea musiikin ohjaukseen. Uskomme, että toiminnallisten menetelmien avulla kehitysvammaisilla lapsilla, kuten kaikilla ihmisillä, on mahdollisuus kokea sekä oppia asioita laaja-alaisesti.

Soininvaara, Annemaria
Utriainen, Outi

Funkytrain and Other Stuff - Music as a Tool When Working With Mentally Disabled People

Year	2010	Pages	47
------	------	-------	----

As our thesis we created Funkytrain and Other Stuff -guide booklet. The guide booklet is intended as a tool for people who work with mentally disabled children to guide music sessions. It includes prepared music sessions from different sectors of music. The guide booklet includes theoretical information of music and its effects on child's development on educational and therapeutic point of view. The thesis also includes theory and a written part where we describe the process of making the booklet.

The idea for this thesis came from experiences in the work field. We noticed that there could be need and use for this kind of booklet. We started to create the booklet by collecting different kinds of plays and games which we have used during our work and studies. The games we chose are common and already well-known songs and plays which we have modified to be suitable for mentally disabled groups of children. The booklet has been divided into five sections which are moving with music, instrumental playing, singing, listening and musical invention.

After the booklet was done we made a survey that we mailed to different institutions to people who work with mentally disabled people. With the survey we collected feedback about our booklet's structure, contents and appearance. We also wanted to find out benefits and practicality of our guide booklet. Based on the feedback we made changes to the booklet so it would respond to work field's needs. The workers found the booklet useful and they gained some new ideas to use music as a tool with mentally disabled people.

The booklet we made as our thesis highlights the purpose of music in the field of social work. We hope that people who are in need of this kind of booklet will some way find it and find it supporting and useful in guiding music sessions. We believe that with creative methods mentally disabled children, like others, have the possibility to experience and learn new things all-round.

Keywords: creative methods, guide booklet, mentally disabled, music, play

SISÄLLYS

1	JOHDANTO	6
2	ASIAKASRYHMÄ	7
3	MUSIIKIN MERKITYS KEHITYSVAMMAISILLE LAPSILLE	9
	3.1 Sosiaalinen näkökulma	10
	3.2 Psykkinen näkökulma.....	11
	3.3 Fyysinen näkökulma	13
	3.4 Pedagoginen näkökulma	14
4	MUSIIKKI	17
	4.1 Musiikin elementit	17
	4.1.1 Muoto	17
	4.1.2 Sointiväri ja dynamiikka	18
	4.1.3 Rytmi ja tempo	18
	4.1.4 Melodia ja harmonia	19
	4.2 Musiikin työtavat	20
	4.2.1 Kuuntelu.....	20
	4.2.2 Laulaminen	22
	4.2.3 Soittaminen	23
	4.2.4 Musiikkiliikunta.....	25
5	KUMMAJUNA - TYÖPROSESSI	27
	5.1 Opaskirjaseen synty	27
	5.2 Tavoitteet	28
	5.3 Toteutus - toiminnallinen opinnäytetyö.....	28
	5.4 Opaskirjaseen suunnittelu	29
	5.5 Aineiston keruu	30
6	KYSELYN TULOKSET	32
	6.1 Musiikki työssä	32
	6.2 Palautetta opaskirjaseesta.....	33
7	PROSESSIN ARVIOINTI.....	36
	7.1 Tutkimustavan arviointi.....	36
	7.2 Sisällön ja ulkoasun arviointi.....	36
	7.3 Tavoitteiden toteutuminen.....	38
8	POHDINTA.....	40
	8.1 Oppimiskokemuksemme.....	40
	8.2 Kulttuuri sosiaalialalla.....	41
	8.3 Musiikin asema työkentällä.....	42
	LÄHTEET	45
	LIITTEET	47

1 JOHDANTO

Käsitlemme opinnäytetyössämme toiminnallisten menetelmien kautta musiikin merkitystä kehitysvammatyössä. Tutkimme erilaisia lähestymistapoja musiikin ohjaamiseen kehitysvammaryhmissä sekä sitä mitä se lapselle antaa, ja miksi musiikkia pitäisi ylipäätään tarjota kehitysvammaisille lapsille.

Opinnäytetyönämme valmistimme opaskirjaseen, joka sisältää musiikin teoriaa sekä paketin erilaisia musiikin työvälineitä, jotka ovat jokaisen ryhmänohjaajan toteutettavissa. Valmiin opaskirjaseen lähetimme eri kehitysvamma-alan yksiköihin, joista pyysimme palautetta, onko opaskirjaseen selkeä ja helposti käytettävä työväline. Muokkasimme opaskirjasta saamamme palautteen mukaan niin, että se vastaisi työkentän tarpeita. Opinnäytetyöhömmme kuuluu myös osio, jossa avaamme opaskirjaseen tekoprosessin, kyselyn tulokset sekä prosessin arvioinnin.

Idea opaskirjaseen lähti kokonaan omista kokemuksista, sillä olemme molemmat työskennelleet pitkään kehitysvamma-alalla ja olemme musiikinharrastajia. Musiikki on ollut meille luonnollinen työväline, mutta olemme huomanneet, että useimmilla ohjaajilla on suuri kynnys ohjata musiikkia ryhmillensä. Opinnäytetyössämme haluamme tuoda esille sen, että ryhmänohjaaja voi antaa ryhmälle antoisan musiikkihetken, oli hänellä musiikillista taustaa tai ei.

Lapsella on luontainen taito musiikkiin eikä se häviä iän myötä. Käsitys omasta musikaalisuudesta syntyy tavallisesti jo lapsuudessa ja liittyy usein suoriin ja vertailutilanteisiin. Arkiajattelussa musikaalisuus on olemukseltaan synnynnäinen, pysyvä ja periytyvä ominaisuus, joka ihmisellä joko on tai ei ole. Tämä on kulttuurissamme vallitseva käsitys musikaalisuudesta, jonka usea omaksuu yleensä koulussa. Kaikista ei tulekaan pop-tähtiä, jokainen voi kehittää musikaalisuuttaan lähtötasosta tai iästä riippumatta. Aina on tarvetta musiikin ammattilaisille, he eivät voi kuitenkaan koskaan korvata sitä ilon ja yhteyden tunnetta, jonka saa kun itse laulaa tai soittaa muiden kanssa. (Numminen, A., Erkkilä, J., Huotilainen, M. & Lonka, K. 2009, 12-14.)

Opinnäytetyössämme käytämme toiminnallisena menetelmänä musiikkia. Uskomme kuitenkin, että luovat toiminnot, pitäen sisällään kaiken kulttuurisen toiminnan, antaa ihmiselle perustan yleiseen hyvinvointiin. Kukaan ei omista kulttuuria, vaan jokaisella pitäisi olla mahdollista käyttää sitä oman hyvinvointinsa edistämiseksi. Ihmisen yksilöllisten etujen lisäksi kulttuuri yhdistää yhteisöllisellä ja yhteiskunnallisella tasolla.

2 ASIAKASRYHMÄ

Opinnäytetyönämme teimme musiikkituokioiden ohjaamiseen opaskirjasen, joka on tarkoitettu avuksi kehitysvammaisten lasten parissa työskenteleville ohjaajille. Opaskirjasen leikit ovat suunnattu päiväkotikäisille kehitysvammaisille lapsille. Rajasimme asiakasryhmää vielä niin, että ohjeistus tarkoitettiin lapsille, jotka pystyvät toimimaan tyydyttävästi sanallisten ohjeiden mukaan ja joilla ei ole suurempia fyysisiä rajoitteita.

Kehitysvammaisuus määritellään ihmisen toimintakyvyn laaja-alaiseksi rajoittuneisuudeksi. Käsitettä kehitysvammaisuus käytetään kuvaamaan erilaisia ilmenemismuotoja saavia ja erilaisista syistä johtuvia vaikeuksia oppia ja ylläpitää päivittäiseen elämään liittyviä toimia. American Association on Mental Retardation, AAMR:n (2002) määritelmien mukaan kehitysvammaisuutta kuvaavat huomattavat rajoitukset sekä älyllisissä toiminnoissa että adaptiivisessa käyttäytymisessä. (Verner 2009.)

AAMR:n kehitysvammaisuuden määritelmän taustalla on viisi ulottuvuutta käsittelevä teoreettinen malli.

1. Älylliset taidot
 2. Adaptiivinen käyttäytyminen (käytännölliset, käsitteelliset ja sosiaaliset taidot)
 3. Osallistuminen, vuorovaikutus ja sosiaaliset taidot
 4. Terveys (fyysinen terveys, mielenterveys ja etiologia)
 5. Konteksti (ympäristöt, kulttuuri)
- (Pihlaja, P. & Viitala, R. 2004, 329.)

Älyllisten toimintojen käsitteellä määritelmässä viitataan henkilön yleiseen henkiseen suori-tuskykyyn. Tämä sisältää muun muassa sellaisia asioita kuin päättelykyky, ongelmien ratkaisu, monimutkaisten asiayhteyksien ymmärtäminen ja kokemuksesta oppiminen sekä oman toiminnan suunnittelu. Päättelykyvyllä tarkoitetaan kykyä tehdä havaintoja itsestään ja ympäristös-tään sekä tehdä niistä johtopäätöksiä. Ongelmien ratkaisulla kykyä ymmärtää, mistä missäkin tilanteessa on kyse ja mitä siitä selviytymiseksi pitää tehdä. Monimutkaisten asiayhteyksien ymmärtämisellä ja kokemuksesta oppimisella edellytetään kykyä painaa mieleen tärkeitä oppimiskokemuksia ja kykyä pitää monta asiaa mielessään samanaikaisesti. Oman toiminnan suunnittelu vaatii olennaisen ja epäolennaisen erottamista toisistaan, keskittymiskykyä, teh-tävien osittamista ja kykyä pysyä asiassa vaikka esteitä tulisikin. (Verner 2009.)

Älyllisten toimintojen rajoituksilla tarkoitetaan, että kovin suuria asiakokonaisuuksia ei voi ottaa samalla kertaa pohdinnan alle. Henkilö pystyy käsittelemään vain hyvin pienen määrän informaatiota samalla kertaa. Rajoitukset näkyvät myös älyllisen työskentelyn hitautena ja vaivalloisuutena. Adaptiivisella käyttäytymisellä eli toimintakyvyllä viitataan käytännöllisiin,

käsitteellisiin ja sosiaalisiin taitoihin, joita tarvitaan selviytymiseen jokapäiväisessä elämässä. (Verner 2009.)

Kehitysvammaisuus tulee usein ilmi vasta ensimmäisten elinvuosien aikana, kun lapsen kehitys ei etene odotetulla tavalla, joissakin tapauksissa se todetaan jo heti syntymän jälkeen, kuten esimerkiksi Downin syndrooma. Jotta kehitysvammaisuudesta voidaan puhua, tulee vammaisuuden ilmetä lapsuudessa tai viimeistään nuoruudessa ennen 18 vuoden ikää. Kehitysvammaisuuden lääketieteellisiä syitä on sadoittain. Kehitysvammaisuus ei estä normaalia tunne-elämän kehitystä, se on kuitenkin este normaalina pidetylle tiedolliselle ja taidolliselle oppimiselle elämänkaaren kaikissa vaiheissa. (Verner 2009.)

Henkilön kehitysvammaisuuteen liittyviä haittoja ja rajoituksia tarkastellaan suhteessa hänen ikävaiheeseensa ja niihin kehitystehtäviin, joita siihen normaalisti kuuluu. Kehitysvammaisuus on yleensä elinikäinen, josta johtuen elämänkaariajattelu on välttämätön perusta sen yksilöllisten ilmenemismuotojen pohdinnalle. (Verner 2009.)

3 MUSIIKIN MERKITYS KEHITYSVAMMAISILLE LAPSILLE

Musiikin vaikutukset ovat hyvin laaja-alaiset kehitysvammaiselle lapselle. Käymme läpi tässä kappaleessa sen merkityksiä ihmisen kasvun ja kehityksen eri näkökulmista, joihin kuuluvat sosiaalinen, psyykkinen, fyysinen ja pedagoginen kehitys. Opaskirjasessa olevissa leikeissä tulevat kaikki nämä neljä osa-aluetta näkyviin musiikin elementtien avulla. Mielestämme opaskirjasessa olevien leikkien avulla kehitysvammainen lapsi oppii ja saa itselleen uusia kokemuksia mielekkään tekemisen kautta.

Musiikilla on monia eri käyttömahdollisuuksia. Fyysisesti sitä voidaan käyttää kivun lievittämiseen ja sen on todettu vaikuttavan immunitetisysteemeihin. Se auttaa hahmottamaan rytmistä liikkumista. Musiikki on viihteellistä ja siitä voidaan nauttia sellaisenaan ajanvietteenä. Musiikkia voidaan käyttää kommunikaation välineenä. Sen kautta voidaan tuoda omia ajatuksia esille, viestittää sanoja, tunteita ja kokemuksia. Musiikilla voidaan välittää normeja. Esimerkiksi lapsille opetettavassa laulussa kerrataan liikennesääntöjä. Musiikilla voidaan ilmaista symbolisia muotoja sekä se liitetään usein uskonnollisiin rituaaleihin. Musiikilla voidaan edistää esteettistä nautintoa liittämällä se esimerkiksi kuvien katseluun. Sillä myös vahva sosiaalinen ja yhteiskunnallinen ryhmää voimistava vaikutus. Lisäksi musiikilla on kognitiivinen vaikutus. Sillä voidaan tukea esimerkiksi muistamista, asioiden hahmottamista sekä jäsentämistä. Musiikilla voidaan työstää myös omaa tunne-elämää sekä ”minää”. (Vilén, M., Leppämäki, P. & Ekström, L. 2002, 221-223)

MUSIIKILLISET TYÖTAVAT VAIKUTTAVAT LAPSEN KEHITYKSEEN

Kuva 3: Lapsen kehitys musiikin kautta
 Donna Wood: Move, Sing, Listen, Play.
 (Hongisto-Åberg, M. ym. 1993, 85.)

3.1 Sosiaalinen näkökulma

Vaikka musiikilliset äänet eivät sisältäisi mitään tiettyä tarkoitusta, on musiikkia kuitenkin kautta aikojen pidetty eräänä kommunikaation muotona. Jokainen kuulija voi kokea musiikin omalla tavallaan ja antaa sille sisäisiä merkityksiä. Musiikki on tunteiden kieli. Sen ymmärtämiseen ei tarvita korkeaa älykkyydosamäärää tai harjoittelua. Musiikin kielellä, kuten puheella, on lisäksi myös kulttuurinen konteksti. Se kuuluu kaikkiin kulttuureihin ja yhteiskuntajärjestelmiin. Musiikkia tarkastellaan sosiokulttuurisessa lähestymistavassa yhteisöjen kokemus- ja elämysmaailmasta käsin. (Ahonen, H. 1993, 61.)

Toiminnalliset menetelmät antavat lapsille mahdollisuuden ilmaista itseään muutoin kuin kielellisesti. Lapset saavat ilmaista itseään, vaikka valmiudet kielen käyttöön eivät vielä olisi

kehittyneet. Toiminta auttaa ilmaisua myös silloin, kun koetulle asialle ei ole sanoja. (Janhunen, T. & Sura, S. 2005, 86.)

Musiikki voi myös konkreettisesti olla kommunikointikeino kehitysvammaiselle henkilölle. Sen avulla hän voi ilmaista itseään ympäristölle ja olla vuorovaikutuksessa muiden ihmisten kanssa. (Ahonen, H. 1994, 98.) Esimerkiksi kommunikaatiopainotteisessa musiikkiterapiassa musiikkia käytetään kontaktimuotona ja välineenä. Terapeutin kuuluu virittäytyä lapsen kanssa samalle aaltopituudelle, jolloin hänen on mahdollista tulkita lapsen toimintaa merkitykselliseksi kommunikaatioksi. Hän myös herättelee lasta musiikilla. Tämä mahdollistuu vain turvallisessa ja hyväksyvässä ilmapiirissä. Kommunikaatiopainotteisessa musiikkiterapiassa musiikkia käytetään myös itseilmaisun sekä vastavuoroisen dialogin muotona ja välineenä. Musiikista tulee keino ilmaista itseä ja omia tunteita, tällöin kommunikaatiopohja laajenee ja itsetietoisuus kehittyy. Kun musiikki on vastavuoroisen dialogin väline, lapsi voi kokea vaikuttavansa ympäristön tapahtumiin omalla toiminnallaan. (Ahonen-Eerikäinen, H. 1998, 59.) Kommunikointikeinojen ollessa rajoittuneita kehitysvammaisen henkilö saattaa helposti tuntea itsensä syrjäytetyksi ja sen seurauksena lamaantua, passivoitua tai vetäytyä autistisen käyttäytymisen taakse (Ahonen, H. 1993, 262).

Musiikkiterapialla on monia mahdollisuuksia sosiaalisten taitojen parantajana. Muun muassa orkesterit, kuorot ja musiikkiliikuntaryhmät harjoittavat toimimaan yhdessä, niissä opitaan esimerkiksi ottamaan huomioon toiset ihmiset sekä odottamaan omaa vuoroaan. Musiikkiryhmässä sosiaalisten taitojen harjoittelu ja samalla omien impulssien kontrollointi on kehitysvammaiselle henkilölle joskus rankkaa työtä. Ryhmäprosessin aikana ryhmän jäsenet paitsi löytävät oman paikkansa ja tehtävänsä, myös alkavat auttaa ja tukea toinen toistaan tarpeen vaatiessa. Tavoitteen ollessa yhteinen ja tärkeäksi koettu, vastuu sen saavuttamisesta on kaikilla. Musiikkiryhmässä soittaminen voi olla myös ensiarvoisen tärkeää itsetunnon ja omalle identiteetille. Tärkeää ei ole hienot musiikilliset tulokset vaan toiminta yhdessä. (Ahonen, H. 1993, 262.)

Musiikki on luovaa toimintaa, jonka avulla ihmisen on mahdollista löytää luovia puolia itsessään, joita ei tiennyt eikä osannut ajatella omaavansa. Luovuus mahdollistaa onnistumisen, elämysten syntymisen ja tilaisuuden itsetunnon rakentumiseen. Sen avulla voidaan pyrkiä tasoittamaan kehitysvammaisten henkilöiden tappion kokemuksia, joita he saattavat arkielämässään kokea. (Ahonen, H. 1994, 97.)

3.2 Psyykinen näkökulma

Musiikkiterapiassa kehitettyjä työmuotoja voidaan soveltaa kehitysvammaisten lasten musiikkitoiminnassa. Tällöin toiminta ei ole ammattimaista terapiaa vaan terapeuttista toimintaa,

jota jokainen voi käyttää työssään. Terapeuttisessa toiminnassa tavoitteena on tukea asiakkaan jo olemassa olevia voimavaroja ja näillä keinoin löytää niitä mahdollisesti lisää. Tarkoituksena ei ole parantaa kehitysvammaisen henkilön psyykkisiä ongelmia.

Musiikki vaikuttaa ihmisen psyykeen monilla eri tavoilla ja tasoilla. Musiikkiterapiassa sen avulla voidaan sekä nostaa asioita ihmisen tietoisuuteen että työstää läpi ja ratkaista niitä. Musiikki, terapian välineenä, voi kanavoida tiedostamattomia impulsseja, saa aikaan tunteiden purkautumisen eli katarssin, antaa turvaa, auttaa läpityöskentelyssä, vahvistaa egon heikkoja rakenteita, lisää itsetuntemusta, saa aikaan vuorovaikutusta, antaa esteettisen kokemuksen sekä saa aikaan mielihyvää. (Ahonen, H. 1993, 55.)

Musiikkiterapiassa on mahdollista tutkia itseään vuorovaikutustilanteessa, löytää omia toimintamallejaan sekä defensesjään ja kohdata myös omia ongelmiaan. Yksilön ongelmat saattavat joskus liittyä esimerkiksi siihen, että hän saattaa pelätä epäonnistumista terapeutin silmien edessä ja hänen on vaikea aloittaa mitään. Yksilö saattaa myös ahdistua ja säikähtää käsittelemättömistään tunnealueista, jotka aktivoituvat terapiassa. Jos konflikteja tulee esille, niiden annetaan vapaasti nousta pintaan. Terapiassa niitä ei erikseen nosteta. Tärkeää on integroida kokemus vuorovaikutussuhteen aikaisempiin vastaaviin tilanteisiin sekä painottaa sitä, ettei yksilö ole yksin kokemuksensa kanssa. Myös terapeuttiin samaistuminen on keskeistä. (Ahonen-Eerikäinen, H. 1997, 209.)

Musiikkia käytetään terapiassa kehitysvammaisen ihmisen tunne-elämän parantamisessa sekä auttamaan häntä ymmärtämään erilaisia tunteita ja ilmaisemaan niitä. Näin voidaan ehkäistä ennalta mielenterveydellisiä ongelmia ja vähentää aggressiivista käyttäytymistä. Musiikin avulla voidaan purkaa erilaisia paineita. Esimerkiksi rumpuja hakkaamalla voidaan sosiaalisesti hyväksyttävällä tavalla purkaa aggressioita. Liikkumalla musiikin mukaan voidaan koko keholla ilmaista erilaisia tunteita, kuten iloa, surua tai pelkoa. Jopa musiikkimaalauksella voidaan ilmaista mitä mielen sisällä liikkuu. Oman tunteen ymmärtäminen auttaa sen hallinnassa, koska nimetöntä asiaa on vaikea käsitellä ja purkaa. (Ahonen, H. 1993, 260-261.)

Musiikillisen toiminnan avulla ihminen voi myös saada minän hallinnan kokemuksia ja näin hänen toimintansa jäsentyy sekä impulssien kontrollointi voi kehittyä. Musiikkiterapiassa etsitään keinoja esimerkiksi turhiin maneereihin kuluvan energian vapauttamiseksi luovaan toimintaan sekä itsen hallintaan. Kyky kontrolloida omia sisäisiä sekä itsen kohdistuvia impulsseja on itsen ja oman toiminnan hallinnan edellytys. Se on myös keskittymiskyvyn, pitkäjänteisen työskentelyn ja oppimisen edellytys. (Ahonen-Eerikäinen, H. 1997, 204.)

Musiikkia kuunnellessamme se voi koskettaa meitä ja tunnistamme siitä omaa mielen maailmaamme. Musiikilliset mielikuvat voivat olla henkilökohtaisia, universaaleja ja jaettuja mieli-

kuvia. Henkilökohtaiset ovat itselle ainutlaatuisia merkityskokonaisuuksia. Universaalit mielikuvat ovat kaikille ihmisille samankaltaisia kokemuksia, kuten alku ja loppu sekä syntyminen ja kuolema. Musiikki sisältää universaaleja arkkityyppejä, joten kaikki ihmiset reagoivat siihen. Jaetuissa musiikillisissa mielikuvissa kaksi tai useampi ihminen kehittää itselleen samankaltaisen mielikuvakartan sisäisestä tai ulkoisesta maailmasta. Tämänkaltainen tilanne ilmenee läheisissä suhteissa, kulttuurien sisällä ja samanlaisen taustan omaavien ihmisten välisessä vuorovaikutuksessa. (Ahonen, H. 1994, 82.)

3.3 Fyysinen näkökulma

Musiikin avulla voidaan kehittää ja parantaa motorisia taitoja hausalla tavalla. Hienomotoriikka sekä silmän ja käden koordinaatio kehittyvät esimerkiksi rumpuja soittamalla. Musiikkivoimistelu voi auttaa liikeratojen toimintakunnon parantamisessa ja motivoida fyysisiin ponnistuksiin. (Ahonen, H. 1993, 261.)

Lasten kanssa työtä tehdessä leikkiminen, toiminta ja toiminnalliset menetelmät ovat luonnollisia työskentelyvälineitä. Leikkiminen ja itsensä ilmaiseminen kokonaisvaltaisesti kehon avulla on luontaista kaikille lapsille. Leikki sinällään harjoittaa erilaisia taitoja, mutta se muuttuu tavoitteellisemmaksi lapsen ja aikuisen välisen vuorovaikutussuhteen tukemana. Lapsen leikkivälineenä toimii hänen oma kehonsa ja tärkeitä leikin elementtejä ovat kosketus, rytmi sekä liike. (Janhunen, T. & Sura, S. 2005, 85.)

Ihmisen keho ja mieli ovat kiinteästi yhteydessä toisiinsa. Jos tunne-elämämme on vireessä, on kehommekin sitä ja toisinpäin. Halutessamme voida hyvin, meillä on siihen myös sisäisiä voimavaroja. Ympäristön virikkeiden tai stressitekijöiden uskotaan voivan vaikuttaa jopa immuunijärjestelmään. Myös sillä, mitä fyysisesti sairas ihminen ajattelee, tuntee tai kuvittelee, voi olla vaikutus sairauden kulkuun. Tunteet, joita ei ole voitu kohdata tai purkaa voivat heijastua fyysisinä kipuina ja vaivoina. Ne saattavat tulla esiin esimerkiksi vatsakipuina, päänsärkynä tai vaikka selän kolotuksena. Kun tunne uskalletaan kohdata, kipu usein häviää. (Ahonen, H. 1994, 25-26.)

Musiikki vaikuttaa kipuaistimukseen. Se johtuu musiikin suorasta vaikutuksesta sensorisen aivojen kuorikerroksen kykyyn vastaanottaa kivuntuntemuksia. Reseptiivinen musiikillinen toiminta, esimerkiksi musiikin kuuntelu, vaikuttaa tietoisuuteen kivusta epäsuorasti auttamalla ihmistä keskittymään musiikkiin kivun sijasta. Koska musiikki vaikuttaa aivojen limbiseen järjestelmään, joka säätelee ihmisen tunnetiloja, sen avulla voidaan myös vähentää sellaista ahdistusta tai pelkoa, joka voi häiritä lääketieteellistä hoitoa. (Ahonen, H. 1994, 52.)

Marianne ja Christopher Knill ovat tutkineet miten musiikin keinoin voidaan kehittää vaikeasti aistivamman ihmisen kommunikointi- ja kontaktitaitoja. He loivat tutkimuksensa pohjalta KKK -harjoitusohjelmat. (Knill, M. & C. 1986, 5.) Harjoitusohjelmat koostuvat neljästä varsinaisesta ohjelmasta. Ohjelmat sisältävät puhutut toimintaohjeet, jonka mukaan ohjattava toimii tuetusti musiikin säestyksellä. Ohjelmat suoritetaan aina ohjaajan tukemana. Lisäksi materiaaliin on suunniteltu valmentava ohjelma sekä vaikeasti liikuntavammallisille ihmisille suunnattu ohjelma. (Knill, M. & C. 1986, 12.) Vaikka menetelmä on kehitetty 80-luvulla, se on yhä käytössä kehitysvamma-alan yksiköissä.

Laaditut ohjelmat sopivat käytettäväksi kuntoutuksessa, opetuksessa ja vapaa-aikana. Ne ovat tarkoitettu kaikenikäisten ja monenlaisten ihmisten käytettäväksi tarpeen mukaan. Ohjelmat tarjoavat monipuolisia vuorovaikutustilanteita, joiden avulla tuetaan erilaisten ihmisten kehontuntemusta. Tämän kautta voidaan edistää esimerkiksi kommunikointia, liikkeiden hallintaa tai vuorovaikutusta ympäristön kanssa. Ohjelmien avulla ohjattavalle voidaan antaa monipuolisia tuntokokemuksia, tuetaan kehon liikkeiden tietoista käyttöä sekä edistetään havaintotoimintojen kehitystä. Musiikilla on harjoitusohjelmissa erityinen merkitys. Jokainen ohjelma sisältää äänistä, rytmeistä ja melodioista koostuvan musiikillisen kokonaisuuden. Sen tarkoituksena on herättää ohjattavan tarkkaavaisuus sekä suunnata se vastavuoroiseen toimintaan. Musiikki stimuloi sekä on tehokas väline tarkkaavaisuuden virittämisessä. Tämän kautta se luo vahvan perustan oppimiskokemukselle. Jokaista harjoitusta tuetaan samalla tietyllä musiikilla, jolloin kullekin harjoitukselle muodostuu oma tunnussävel. Ohjattava pysyy näin tunnistamaan musiikin kautta tilanteen ja voi yhdistää kuulemansa ohjelman toimintoihin. Kun syntyy tuttu toimintamalli, osallistuminen on turvallista ja se rohkaisee osallistumaan ja kehittymään vähemmän riippuvaiseksi fyysisestä tuesta. Kun musiikkia käytetään näin, niin se antaa ajatuksen kielen toiminnallisen tehtävän merkityksestä. (Knill, M. & C. 1986, 8-9.)

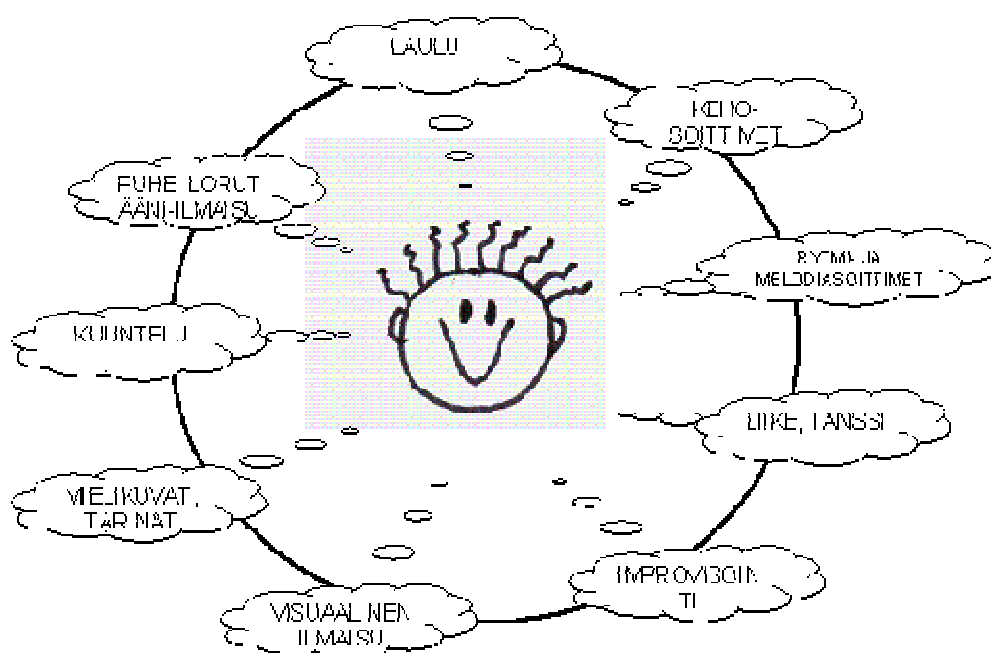
3.4 Pedagoginen näkökulma

Musiikin prosessointiin tarvitaan ihmisen molempia aivopuoliskoja. Vasemman tehtävä on analysoida sekä järjestää musiikkikokemuksen yksityiskohtia, kun taas oikean puoliskon pääasiallinen tehtävä on saada musiikillisesta kokemuksesta mahdollisimman kokonaisvaltainen. (Ahonen, H. 1993, 50.) Musiikkia kuunnellessa vasen aivopuolisko hahmottaa rytmin sekä tuottaa ja vastaanottaa sanoja. Se on looginen ja analyttinen aivopuolisko ja säätelee lukemista ja kirjoittamista. Vasen aivopuolisko kontrolloi oikeaa kehonpuoliskoja. Oikea aivopuolisko hahmottaa melodian, harmonian ja muodot. Se on kokonaisvaltainen ja intuitiivinen eli vaistonvarainen ja sisältää tunteet. Oikea aivopuolisko kontrolloi vasenta kehonpuoliskoja. Aktivoitaessa vaurioituneita aivopuoliskoja musiikilla, saadaan aktivoituksi paljon suuremmat toimintakokonaisuudet kuin ilman musiikkia, esimerkiksi änkyyttäjä kykenee laulamaan ilman vaike-

uksia. (Ahonen, H. 1994, 24.) Vaikka puhe- tai kielitoiminnot olisivat häiriintyneet, voidaan musiikin rytmi tunnistaa. Hyvänä esimerkkinä tästä ovat pienet lapset ja kehitysvammaiset, jotka eivät osaa puhua, mutta osaavat silti erotella erilaisia rytmisiä muotoja toisistaan. (Ahonen, H. 1993, 51.)

Carl Orff loi 1900 -luvulla erilaisen lähestymistavan musiikkikasvatukseen. 1920 -luvulla Emile Jaques-Dalcroze ja Rudolf Laban mullistivat tanssikasvatuksen ja heidän innoittamana Orff kehitti Orff-Schulwerk ajatustavan musiikkikasvatukseen. Orffin pedagogisten ideoiden keskeisimpiä ajatuksia oli improvisoinnin ja musiikillisen keksinnän korostaminen. Oppiminen tapahtuu Orffin ajatusmaailman mukaan toiminnallisuuden sekä tekemisen kautta. Orff oli sitä mieltä, musiikki kuuluu kaikille ja jokainen voi kehittyä omista lähtökohdistaan käsin. Musisoimiseen voivat osallistua kaikkia ja näin saada musiikin tekemisestä myönteisiä kokemuksia. Opetuksessa pitää vain huomioida sen monipuolisuus ja huomioida lasten lähtötaso. Näin jokainen voi löytää tavan, jolla ilmaista itseään ja kehittyä siinä. (www.jasesoi.org)

Kun Orff muokkasi Schulwerk ajatustaan eteenpäin, niin syntyi elementaarinen musiikki, josta tuli Schulwerkin perusajatus. Elementaarisuus tarkoittaa alkuperäistä, perusteisiin tai perustaan kuuluvaa. Orffin mukaan elementaarisella musiikilla on aina yhteys liikkeeseen, tanssiin ja kieleen, se ei ole pelkkää musiikkia. Elementaarinen musiikki on maanläheistä, luonnollista ja kehollista. Orff kehitti ajatuksensa tueksi oman soittimiston, joka koostuu kehosoitimista, rytmisoitimista ja melodiasoitimista. Näistä ihmiskeho on monipuolisin, sillä se on helppo käyttää ja on aina saatavilla. Kehosoittimet mahdollistavat jokaisen osallistumisen musisointiin omien valmiuksiensa mukaan. (www.jasesoi.org)

Kuva 1: Prosessipyörä (www.jasesoi.org)

Jean F. Wilmouth esitteli 1986 Orffin ajatuksia soveltavan prosessipyörän, jossa hän kuvaa Orff -pedagogiikan monipuolisia työskentelytapoja. Prosessipyörän tavoitteena on monipuolinen oppimisprosessi, joka saavutetaan käyttämällä prosessipyörän esittelemiä työtapoja kulloiseenkin opetustilanteeseen soveltuvassa järjestyksessä. Lapsella on mahdollisuus kokea opittava asia toiminnallisesti mahdollisimman monen eri aistin kautta, sillä yhdellä työtavalla opittu asia voidaan toteuttaa myös muilla tavoilla. (www.jasesoi.org)

Italialainen Maria Montessori (1870-1952) kehitti Montessori-menetelmän, Montessoripedagogiikan, jota käytetään lasten kasvatustoiminnassa. Hän toimi 1800-1900-lukujen vaihteessa kehitysvammaisten lasten koulun johtajana, jonka aikana hän tutustui Jean-Marc-Gaspard Itardin ja Edouard Seguinin tutkimuksiin vammaisista. Tutkijat uskoivat lasten hoidon olevan pedagoginen, ei lääketieteellinen ongelma. Yhdessä käytännön kokemusten kanssa Maria Montessori kehitti oman kasvatusnäkemyksensä. Montessori piti tärkeänä lapsen itsenäistymispyrkimystä. Hän suhtautui kunnioittaen lapsen omaan haluun ja kykyyn työskennellä omaaloitteisesti itseään kehittäen. Montessoripedagogiikan motto onkin: ”Auta minua tekemään se itse.” (Keltti-Laine, S. 1991, 13, 16.) Musiikkikasvatus lisättiin Montessori-menetelmiin Montessorin ja Anna Maria Maccheronin yhteistyön tuloksena. Montessori-musiikkikasvatuksen työtavat sisältävät laulamista, kuuntelukasvatusta, musiikkiliikuntaa sekä soittamista Montessorisoittimilla. (Hongisto-Åberg, M., Lindeberg-Piiroinen, A & Mäkinen L. 1993, 190-191.)

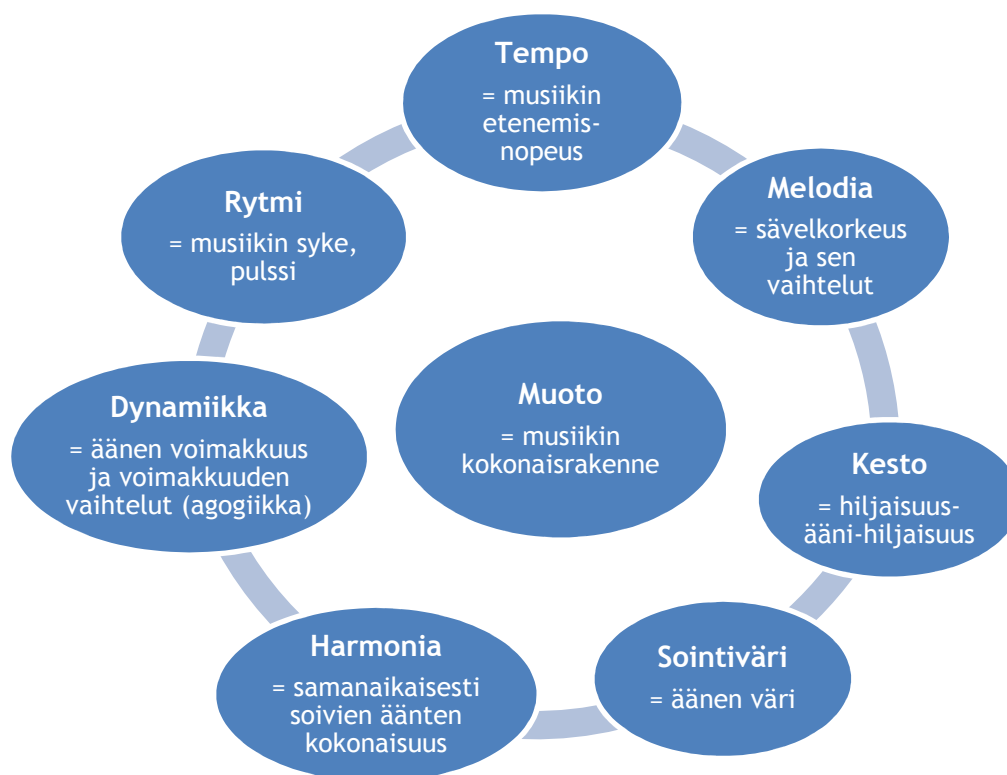
Montessori-musiikkikasvatuksen käsityksiä tukevia tuloksia ovat saaneet myös monet muut tutkijat. Esimerkiksi Jean Gilbertin mukaan hyvin suunnitellut musiikkiharjoitukset rakentuvat kognitiiviselle pohjalle, mutta auttavat samalle lapsen tunne-elämän ja luovuuden kehitystä. Hänen mielestään lasten musiikkikasvatus ei myöskään ole tärkeää ainoastaan siksi, että lapset oppivat paremmin laulamaan tai soittamaan, vaan koska sävelkorkeuden erottelukyky ja muisti ovat yhteydessä myös kielelliseen kehitykseen. Shinichi Suzukin kehittämässä soitonopetusmenetelmässä lähtökohtana on sama idea kuin Montessorilla: jokaisessa lapsessa piilee mahdollisuudet oppia mitä hyvänsä. Kehittyminen riippuu vain vuorovaikutuksesta ympäristöön. Kummasakin menetelmässä Montessori ja Suzuki kiinnittivät huomiota lasten kykyyn oppia käyttämään äidinkieltään riippumatta siitä, kuinka monimutkainen se oli tai kuinka lahjakkaita lapset olivat. Tästä he tekivät johtopäätöksen, että lapset voivat oppia soittamaan ja ymmärtämään musiikkia samalla tavalla kuin kieltä: kuuntelemalla, matkimalla ja toistamalla. Niin Montessori- kuin Suzuki-menetelmää on käytetty myös kehitysvammaisten opetuksessa, jossa tulokset ovat olleet hyviä. (Keltti-Laine, S. 1991, 106, 108-109.)

4 MUSIIKKI

Teorian tuntemus ei ole välttämätöntä musiikin ohjauksessa, koska pääasiana ovat yleensä toiminta sekä sen sosiaaliset ja terapeuttiset vaikutukset eikä opettaminen. Musiikin teorian perusteisiin tutustuminen antaa kuitenkin mahdollisuuden musiikin laaja-alaisempaan sekä suunnitelmallisempaan käyttöön ohjauksessa.

4.1 Musiikin elementit

Musiikilla on oma rakenteensa ja järjestelmänsä, kuten esimerkiksi kielillä on kielioppi ja ruokalajeilla on reseptinsä. Sen perusaineokset voidaan paloitella omiin osiinsa, jotka toimivat myös itsenäisinä ja erilaisiin yhteyksiin sovellettuina. (Hongisto-Åberg, M. ym. 1993, 22-23.)

Kuva 2: Musiikin osatekijät toimivat vuorovaikutuksessa toistensa kanssa. (Hongisto-Åberg, M. ym. 1993, 23.)

4.1.1 Muoto

Kaikella tapahtumisella on omanlaisensa järjestys, sisältö, kesto, alku sekä loppu. Näin on myös musiikilla oma musiikillinen muotonsa. Musiikki alkaa hiljaisuudesta ja päättyy hiljaisuuteen. Näiden kahden väliin syntyy musiikillinen muoto, joka rakentuu musiikin osatekijöiden välisistä jännitteistä ja keskinäisistä suhteista. (Hongisto-Åberg, M. ym. 1993, 23-33.)

Musiikki on kuuloelämys. Se perustuu värähtelyjen aistimiseen. Korvin kuultavaan musiikkiin tarvitaan aina ääni. (Hongisto-Åberg, M. ym. 1993, 22-23.) Äänessä on neljä peruskäsitettä - sointiväri, kesto, taso ja voima. Näistä äänen peruskäsitteistä johdetaan viisi musiikin peruskäsitettä, jotka ovat sointiväri, rytmi, melodia, harmonia sekä dynamiikka. Äänestä tulee sävel, kun sen sointiväriin ja voimaan liitetään taso ja kesto. Sävel etenee aina tietyssä tempossa ja muotoutuu melodiaksi. Rytmi, melodia ja harmonia vaikuttavat musiikin rakentamiseen. Kaikkien äänen ja musiikin peruskäsitteiden yhteisvaikutuksesta syntyy musiikille muoto. (Ahonen-Eerikäinen, H. 1997, 35.)

4.1.2 Sointiväri ja dynamiikka

Kullakin äänellä on oma sointivärinsä, jonka perusteella tunnistamme esimerkiksi kuulemamme laulajan tai puhujan. Kun ääntä kuvaillaan, puhutaan sen sointiväristä. Se voi olla esimerkiksi kirkas, tumma tai samea. (Hongisto-Åberg, M. ym. 1993, 30.) Jo pieni vauva reagoi äänen eri vivahteisiin ja tunnistaa äänen soinnin perusteella esimerkiksi äitinsä äänen. Äänet antavat lapselle elämyksiä ja avun ilmaista haluamiaan asioita. Lapsen kanssa voi kuunnella, minkälaisia ääniä kuuluu hänen ympäristöstään omasta kehosta, ulkoa, ympäriltä, eri aikaan ja eri paikoissa. Äänen tutkiminen ja tarkkaileminen auttaa lasta jäsentämään ympäristöään. (Eerola, K & Ruokonen, I. 1994, 6.)

Dynamiikka tarkoittaa äänen voiman vaihtelua. Voit esimerkiksi värittää puhettasi vaihtelemalla puheääntäsi voimakkaasta hiljaisemmaksi. Näin käytät puheessasi musiikillisia keinoja, dynamiikan vaihtelua. Kun musiikissa käytetään esimerkiksi sanoja piano (hiljaa), crescendo (voimistuen) tai forte (voimakkaasti), niin silloin tarkoitetaan musiikin dynamiikkaa. Äänen voimakkuuden vaihtelut eli dynaamiset vaihtelut vaikuttavat musiikin tunnelmaan. Dynaamiset vaihtelut myös jaksottavat musiikkia, samoin kuin tempon vaihtelut. (Hongisto-Åberg, M. ym. 1993, 31-32.)

4.1.3 Rytmi ja tempo

Rytmi eli perussyke, muodostaa musiikin selkärangan. Musiikkikappaleen aikana se voi säilyä samana tai vaihtua erilaiseksi. Rytmien syke määrää sen tanssimeko valssia, jenkkää vai tangoa. Musiikkikasvatukseen avulla voidaan edistää lapsen rytmistä kehitystä. Rytmittäjä on apuna monien taidollisten valmiuksien kehityksessä, kuten luku- ja kirjoitustaidon oppimisessa. (Hongisto-Åberg, M. ym. 1993, 23-25.)

Rytmi muodostaa myös kaikkien taidollisten suoritusten selkärangan. Se jaksottaa sekä henkistä että fyysistä energiaa ja tämän takia oikean sisäisen rytmien löytyminen auttaa suurta

motorista koordinaatiota vaativissa tehtävissä kuin pienten yksityiskohtien hiomisessa. Rytmistä on apua, olipa sitten kyse huippu-urheilusta, musiikin soittamisesta tai taikinan vatkaisesta. (Hongisto-Åberg, M. ym. 1993, 25.)

Rytmiä esiintyy kaikkialla: hengityksessä, sydämen sykkeessä tai ajanlaskussa, jolloin se toimii ihmisellä apuna ajan jäsentämisessä. Lapset reagoivat usein rytmiin liikkumalla, sen vuoksi rytmiopetuksessa on luontevaa käyttää apuna liikettä. Perussykkeen omaksumisessa voi käyttää kävelyä, liikkumista sekä erilaisia kehorytmejä kuten taputusta. Myös lorut, laulut ja soittaminen ovat apuna rytmin omaksumisessa. (Eerola, K & Ruokonen, I. 1994, 6-7.)

On tutkittu, että rytmillä voi olla ihmiseen sekä stimuloiva että depressoiva vaikutus. Nopeutuva ja kiihtyvä rytmi koetaan ahdistavana. Siihen liitetään kokemukset hallinnan menetyksestä ja paniikista. Hidastuva rytmi rauhoittaa ja rentouttaa. (Ahonen-Eerikäinen, H. 1997, 58)

Kun musiikki etenee määrätyllä nopeudella, se etenee tietyllä tempolla. Tempo voi pysyä musiikkikappaleessa tasaisena, jolloin se merkitsee esitysnopeuden pysymistä samana, mutta se voi myös hidastua tai nopeutua musiikin luonteen mukaisesti ja tällöin puhutaan agogiikasta. Agogiikka tarkoittaa siis kiihtyvän ja hidastuvan tempon vaihtelua. Jopa ihmisellä itsellään on oma luontainen temponsa. Esimerkiksi sydän lyö toisilla levossa nopeammin ja toisilla hitaammin. Lasten musiikkitoiminnassa on otettava huomioon, että lapsen biologinen tempo on nopeampi kuin aikuisen luontainen tempo. (Hongisto-Åberg, M. ym. 1993, 23-28.)

4.1.4 Melodia ja harmonia

Jokaiseen lauluun liittyy sanojen lisäksi melodia, joka koostuu peräkkäisistä sävelistä (Eerola, K. & Ruokonen, I. 1994, 7). Melodia vaikuttaa ajatuksiin aktiivisten kognitiivisten prosessien ja ongelmanratkaisun. Melodiat ovat syntyneet säveltäjien omista elämäkokemuksista ja niillä on oma sisäinen tarkoituksensa, ei-kerronnallinen kokemusten ilmentäjä. Melodioille, musiikille antaa oman merkityksensä itse kuuntelija. Ihmisen musiikin kokemiseen vaikuttavat hänen henkilökohtaiset kokemuksensa, asenteensa ja arvonsa. (Ahonen-Eerikäinen, H. 1997, 58.)

Kun äänet soivat samanaikaisesti, niin ne muodostavat keskinäisen harmonian, sointutaustan. Miltä harmonia kuulostaa, riippuu äänien ominaisuuksista eli siitä miten äänen sointivärit ja sävelkorkeudet ovat suhteessa toisiinsa. (Hongisto-Åberg, M. ym. 1993, 23.) Harmonialla tarkoitetaan siis yhtä aikaa soivien sävelten muodostamaa kokonaisuutta. Harmonia on musiikin sydän, se vaikuttaa tunteisiin. On todettu, että duurisoinnut rohkaisevat ja luovat voiman ilmapiiriä, kun taas mollisoinnut helpottavat surua ja murhetta. (Ahonen, H. 1993, 42.)

4.2 Musiikin työtavat

4.2.1 Kuuntelu

Musiikki lähtee hiljaisuudesta, sillä ääntä ei ole ilman hiljaisuutta eikä hiljaisuutta ole, jollei ääni sitä katkaise. Kuuloaistimme tarvitsee hiljaisuutta levätäkseen. Jatkuva taustamusiikki heikentää kykyämme kuunnella ja voimakkaat kuuloärsykkeet saattavat vaurioittaa kuuloamme. (Hongisto-Åberg, M. ym. 1993, 90.) Järjenvastaista on, että samalla kun tieteellistekninen kehitys on lisännyt kuuntelumahdollisuuksia, se estää ihmisiä keskittymästä kuuntelemaan ja nauttimasta siitä (Linnankivi, M., Tenkku, L. & Urho, E. 1988, 216).

Kuunteleminen ja kuuleminen ovat kaksi eri asiaa. Kuuleminen on passiivista. Kuulemisessa ääniaallot tulevat korvaan ja aiheuttavat kuuloelimistön värähtelyä. Värähtely muuttuu aivoihin kulkeviksi hermoärsykeiksi ja tämän värähtelyn kuulokeskuksemme tulkitsee ääniksi. (Hongisto-Åberg, M. ym. 1993, 90-92.) Musiikkiterapiassa reseptiivisessä eli vastaanottavassa tilanteessa asiakkaalta itseltään ei edellytetä aktiivisuutta, vaan hän saa olla passiivinen. Musiikki tuodaan asiakkaan luokse ja se saa hänessä aikaan neurofysiologisia reaktioita. Tahdosta riippumattomat ruumiintoiminnot aktivoituvat ja vaikutus aktivoitumisesta leviää keskushermostoon. Seurauksena tästä ihmisen tietoisuus kasvaa ja hän saattaa reagoida ärsykkeisiin. Tätä kutsutaan passiiviseksi musiikkiterapiaksi. Esimerkiksi autisteilla ja katatonisesti skitsofreenikoilla äänivirta saa aikaa neurofysiologisia reaktioita ja avaa näin tietä pois eristyneisyydestä. (Ahonen, H. 1993, 36.)

Kuunteleminen on aktiivista toimintaa. Kuunnellessa meidän on keskityttävä, tehtävä tietoisia havaintoja ja suoritettava erilaisia valintoja. Nykyajan lapsia on autettava heidän kuuntelutaitonsa kehittymisessä, sillä he ovat syntyneet maailmaan, joka tulvii ääniä. Musiikin opetuksessa kuuntelukasvatuksen merkitys on kasvanut huomattavasti viime vuosina. Aktiivisen kuuntelutaidon kehittäminen onkin muodostunut erääksi tärkeimmistä tavoitteista varhaisiän musiikkikasvatuksessa. Kaiken toiminnan lähtökohta ja oppimisen edellytys on kuunteleminen ja kuuntelemisen taito. Lapsi joutuu alttiiksi kaikille ympärillään oleville äänille, hän ei itse pysty tietoisesti vaikuttamaan olosuhteisiin. Aikuisen tehtävänä olisikin huolehtia ääniympäristön laadusta sekä siitä, että lapsi saa olla myös rauhassa, ilman levottomia taustaärsykeitä, kuten jatkuvasti soivaa radiota ja televisiota. Tällöin lapsi oppii arvostamaan hiljaisuutta hälinän vastapainona sekä nauttimaan siitä. (Hongisto-Åberg, M. ym. 1993, 90-92.)

Useimmiten musiikin kuuntelu on mukavaa ajanvietettä, se virkistää, rentouttaa ja viihdyttää. Musiikki ei palvele samalla tavalla ympäristöönsä vaikuttavana tekijänä kuin esimerkiksi taideteos tai koriste-esine. Taideteos välittyy tajuntaamme vain tietoisesti tarkastellen, kun

taas taustalla soiva musiikki ärsyttää hermostoamme koko ajan. Taustamusiikin kuuloaistia turruttava vaikutus johtuu juuri ärsyksen pysyvyydestä. Harrastamme siis passiivisen musiikin kuuntelua tahtomattammekin. Kuunteluelämyksen jokainen ihminen kokee omalla tavallaan. Kokemus tutustakin musiikkikappaleesta voi samalla ihmisellä olla erilainen eri aikoina. (Hongisto-Åberg, M. ym. 1993, 93.)

Kuunnellessamme musiikkia kiinnitämme huomiota hyvin erilaisiin asioihin, joku kiinnittää huomiota soundin laatuun, toinen esteettisyyteen, toinen kulttuuriseikkoihin ja joku laulajan ääneen. Musiikin kuuntelijassa herättämät tunteet riippuvat ajasta, paikasta ja mielentilasta. Eri aikoina saman musiikin voi kuulla eri lailla. Musiikki löytää meistä joskus alueita, joita emme haluaisi tutkia, esimerkiksi inhoa, häpeää, pelkoa ja muita enemmän tai vähemmän epärohkeita puolia itsessämme. (Ahonen, H. 1993, 182.)

Aktiivisen kuuntelun lajeja ovat luova kuuntelu, keskittynyt kuuntelu sekä sisäinen kuuntelu. Luovassa kuuntelussa musiikin herättämiä tunteita ilmaistaan liikkuen, tanssien, dramatisoiden, piirtäen tai maalaten. Oman kehon lisäksi apuvälineinä voidaan käyttää esimerkiksi huiveja, palloja, käsinukkeja, pöytäteatterinukkeja sekä piirtämiseen ja muovailemiseen tarkoitettuja välineitä. Keskittyneessä kuuntelussa tarkkaillaan musiikin eri elementtejä muun muassa rytmiä, tempon ja voimakkuuden vaihteluita. Kuunnellaan efektejä, nimetään musiikkinäytteen soittimia ja poimitaan teemoja. Sisäinen kuuntelu muodostaa oman kuuntelu lajinsa, se syntyy ilman ulkoista kuuloärsykettä mieli- tai muistikuvien perusteella. Ihminen pystyy kuulemaan sävellyksiä mielessään, laulamaan sisäisesti sekä lukemaan ja kuuntelemaan nuotikuvaa ilman äänellisesti tuotettua musiikkia. Sisäinen musiikki on säveltäjille tärkeä työväline. (Hongisto-Åberg, M. ym. 1993, 93.)

Musiikin kuuntelulla voi olla erittäin tärkeä merkitys kehitysvammaisille, sillä hyvän musiikin aiheuttama mielihyvä on avoinna kaikille älykkyystasosta riippumatta. Musiikin kuuntelua harjoitettaessa on tärkeää muistaa antaa ohje ennen musiikin kuuntelun aloittamista. Yleisesti paras ohje on yhden asian tekeminen tai yhteen asiaan keskittyminen. Musiikin kuuntelu tulisi aina aloittaa hiljaisuudesta ja minimoida ympäristön häiriöt. Tavoitteita kuunteluhetkiin voi olla monenlaisia, esimerkiksi äänteiden erottelu, tarkkojen havaintojen tekeminen, yhteen asiaan keskittyminen ja yksityiskohtien valikoiminen kuullusta. (Ahonen, H. 1993, 200.)

Kuunteluharjoituksessa voidaan kuunnella muun muassa hiljaisuuden ääntä, hiljaisen ja voimakkaan eroja, korkeaa ja matalaa ääntä, vaimentuvaa ja voimistuvaa ääntä tai vaikka kaikua. Musiikkia voidaan muistella jälkepäin, tai valita musiikkiin liittyviä kuvia. Kuuntelutilanne voi olla myös arvioiva, tällöin mietitään esimerkiksi sitä, mikä kuullusta puuttui tai mikä siinä muuttui. (Ahonen, H. 1993, 200.) Kuuntelutapahtumassa kuuntelevan henkilön mielikuvi- tus ja herkkyys ovat tärkeitä. Kuuntelijan kokemukset kuuntelutapahtumassa riippuvat hänen

asenteistaan, tiedollisesta ja tunneperäisestä suhtautumisestaan kuuntelun kohteeseen. (Linnankivi, M. ym. 1988, 217.)

Kuuntelua voidaan käyttää myös terapeuttisessa mielessä. Tohtorit Alfred Tomatis ja Guy Bernard ovat kehittäneet auditiivisen harjoittelun, jossa pyritään kehittämään kuuntelu- ja keskustelutaitoja, oppimiskykyä, motoriikan hallintaa, kehonhahmotusta sekä itsetuntoa. Siinä lapsi kuuntelee musiikkia ja ääniä korvakuulokkeiden kautta useamman päivän ajan, jonka jälkeen hän osallistuu aktiivisesti äänityöskentelyyn kuten esimerkiksi äänten toistamiseen, ääneen lukemiseen ja keskustelemiseen. Harjoitteet auttavat lasta keskittymään ääniin sekä erottelemaan niitä toisistaan. Ne auttavat myös yhdistämään tasapaino- ja asentoaistimuksia ja ne kehittävät keskittymis- ja tarkkaavaisuuskykyä. (Kranowitz, C. 2004, 174.)

4.2.2 Laulaminen

Laulaminen on kautta aikojen ollut yksi musisoinnin muoto ja tapa ilmaista tunteita. Laulaminen virkistää, rentouttaa, luo tunnelmaa ja yhdistää ihmisiä, sitä voidaan myös tietoisesti käyttää yhteishengen luomiseen ja säilyttämiseen. Yhteislaulun avulla omaksutaan oman maan kulttuuria ja siirretään sitä sukupolvelta toiselle. (Hongisto-Åberg, M. ym. 1993, 106.)

Tänäkin päivänä laulamisen tulisi olla jokaisen ihmisen käytettävissä oleva ilmaisukanava ja voimavara, eikä ihmisen luontaista halua käyttää ääntään pitäisi lannistaa hänen laulutaitoaan koskevilla varomattomilla arvioinneilla. Lapsia tulisi innostaa ja rohkaista oman äänensä löytämiseen sekä erilaisten äänenkäyttötapojen kokeilemiseen. Laulamisen tai sen opettamisen ei tulisi koskaan perustua velvollisuuteen tai pakotteisiin, vaan ihmisen tarpeeseen ilmaista itseään myös laulaen. Laulamiseen ei välttämättä tarvita mitään apuvälineitä, vaan se on yhtä luonnollinen tapa käyttää ääntään kuin puhuminen. Laulaminen eroaa puhumisesta tempolla. Yleensä laulamisen tempo on hitaampaa kuin puhumisen, ja useat ihmiset laulavat hieman korkeammalla säveltasolla kuin puhuvat. Laulamalla sekä käyttämällä ääntä voimme monipuolisesti ilmentää erilaisia musiikin peruselementtejä, kuten muun muassa rytmejä, melodiaa, muotorakenteita ja harmoniaa. (Hongisto-Åberg, M. ym. 1993, 106-107.)

Kahden kuukauden ikäiset vauvat voivat matkia äidin laulamisen melodista linjaa, voimaa ja tasoa, neljän kuukauden ikäiset matkivat kuulemaansa rytmiä. Pienet lapset reagoivat herkemmin kuulemiinsa säveliin kuin puheeseen. Jopa enemmän kuin kielen oppimisessa, eroavat lapset laulamaan oppimisessa toisistaan. Yleensä laulun rytmi opitaan helpommin, kuin melodia. Olipa lapsen kulttuuritausta millainen hyvänsä, on tärkeää, että laulaminen on kuulunut lapsen elämään tavallisena ja luontevana leikin ja kanssakäymisen muotona. Laulaminen on taito, jossa harjoitukseen pohjautuva täsmällisyys on välttämätöntä pedagogisesti. Ennen kaikkea kokevat lapset laulun sanoina. (Linnankivi, M. ym. 1988, 15-16.)

Nyky-yhteiskunnassa lauletaan lasten kanssa kotona entistä vähemmän. Tästä johtuen koululla on erityinen vastuu äänenkäytön ja laulamisen taidon kehittämisessä, lauluaineistoon perehdyttämisessä ja varsinkin laulamisen innon herättämisessä ja säilyttämisessä. Musiikin opetuksen tavoitteiden toteuttamisessa pyritään vetoamaan lasten omatoimisuuteen sekä tarjoamaan mahdollisuuksia luovaan ilmaisuun ja monipuoliseen yhteistoimintaan. Laulamisen opettamisen tavoitteet liittyvät musiikin opetuksen kognitiivisiin, psykomotorisiin ja tunnepiirittäisiin tavoitteisiin. Yhteishengen syntymistä ja säilymistä edistetään yhteislaululla. Yhteislaulu auttaa omaksumaan oman maan kulttuuria ja antaa tietoa muista maista sekä niiden musiikista. Sävelmän myötä sanojen sisältö rikastuu, syvenee ja säily mielessä. (Linnankivi, M. ym. 1988, 122.)

Laulamisen sanotaan olevan tunteiden ilmaisemista tai runoilijan ja säveltäjän tunteiden tulkitsemista. Lauluääntä ei muodosta pelkästään kehon äänielimistö eikä koneisto, vaan siinä on aina mukana koko persoonallisuus. Tämän vuoksi laulun opetus ei saa milloinkaan perustua velvollisuuteen eikä pakotteisiin, vaan rohkaisemiseen ja innostamiseen. Musiikin opetus voi antaa lapselle miellyttäviä ja kannustavia kokemuksia. Nämä ovat omiaan kehittämään tasapainoista tunne-elämää ja vähentämään arkuutta, jännitystä, masentuneisuutta sekä pelkotiiloja. Tärkeää on luoda sellainen ilmapiiri, jossa lapsi uskaltaa olla vapaa, utelias, innostunut ja kokeileva ja jossa hän pystyy estoitta laulamaan ryhmässä ja yksin. (Linnankivi, M. ym. 1988, 122-123.)

4.2.3 Soittaminen

Oma ääni ja keho ovat yleensä lapsen ensimmäiset soittimet. Ne ovat jokaisen ulottuvilla ja aina käytettävissä. On erilaisia tapoja käyttää kehosoittimia.

- Omalla äänellä leikkiminen. Esimerkiksi erilaiset keskustelut äänin, kaikurytmit suhisten, naksuttaen tai kuiskaten tai kaikuvastaukset lausuen tai laulaen.
- Käsillä ja jaloilla leikkiminen. Esimerkiksi kaikurytmit taputtaen, naputtaen, koputtamisen tai tömistäen.
- Äänikuvien ja äänipartituurien tekeminen. Äänikuvissa erilaisille kuville keksitään oma ääni. Äänipartituurissa äänikuvat järjestetään ruudukkoon ja kullekin lapselle sovitetaan oma kuva ja ääni. ”Kapellimestari” liikuttaa tahtipuikkoaan partituuria pitkin vasemmalta oikealle, jolloin lapset soittavat vuorollaan oman kuvan sattuessa kohdalle.
- Liikunnan yhdistäminen edellisiin. Otetaan keho mukaan ääniin.
- Satujen ja lorujen elävöittäminen kehosoittimin. Luetaan tarina ja sovitaan tietyille sanoille oma ääni.

(Hongisto-Åberg, M. ym. 1993, 116-120, 146.)

Lapsilla on myös luontainen kiinnostus esineisiin, joista lähtee ääntä. Rousseau korosti 1700-luvulla, että lapset oppivat musiikkia parhaiten tekemällä sitä itse. Fröbel toi soittimet lastentarhoihin 1800-luvulla ja Montessori suunnitteli useita soittimia lasten melodiatajun kehittämiseksi. Soittimien pedagoginen käyttö tuli koulujen musiikinopetukseen 1960-luvulla Carl Orffin myötä. Soittamisen tavoitteena on lasten omatoimisuuteen kannustaminen ja pyrkimys tarjota mahdollisuudet musiikilliseen keksintään ja yhteistoimintaan. Soittaminen tukee myös nuotintuntemuksen oppimista ja antaa virikkeitä soiton opiskelulle. (Linnankivi, M. ym. 1988, 162.)

Soittimien käyttö tapahtuu yleensä ryhmissä, jolloin oppilaat tottuvat myös yhteistyöhön. Lapset ovat erilaisia musiikkikyvyiltään ja taidoiltaan sekä motoriselta kehitykseltään. Aluksi on hyvä antaa heidän kokeilla soittimiaan vapaasti ilman suuria vaatimuksia tai tiukkaa ohjausta. Omatekoiset soittimet vetoavat lasten mielikuvitukseen, houkuttelevat keksimään ja vaativat omaperäisiä ratkaisuja. Tämä asettaa kaikki lapset aluksi samaan asemaan. (Linnankivi, M. ym. 1988, 164.) Soiton harjoittelu yhdessä sekä esiintyminen tukee lapsen yhteistyökykyä, sosiaalisia taitoja, keskittymiskykyä ja uuden musiikillisen materiaalin oppimista. Ryhmässä on tärkeää saada aikaan harjoitteleva ja keskittyvä ilmapiiri, vastuuntuntoisuutta, vuorovaikutuksen kehittymistä, ohjeiden hyväksymistä, erilaisia rooleja, sosiaalisen palautteen antamista sekä tyydytyksen ja mielihyvän kokemista esteettisesti hyvän kuuloisesta soitotuloksesta. Orkesteritoiminta parantaa usein soittajien itseluottamusta ja itsetuntoa. (Ahonen, H. 1993, 212.)

Yksilöllinen soittotuntikin voi tukea monia sosiaalisia taitoja. Tällöin soittaja voi oppia hyväksymään ohjausta, palautetta, tekemään kysymyksiä, ratkaisemaan ongelmia, kantamaan vastuuta sekä kontrolloimaan impulsejaan. Tavoitteena voi olla paitsi kommunikoinnin parantaminen kahdenkeskisessä tilanteessa, niin myös turhautumisen sietokyvyn lisääminen, egon tukeminen ja sosiaalisten sekä musiikillisten taitojen parantaminen ryhmässä soittamista varten. Tärkeää on lisäksi itseilmaisuus ja itseluottamuksen lisääntyminen. Musiikista voi tätä kautta tulla harrastus ja tärkeä itsehoidon väline. (Ahonen, H. 1993, 213.)

Musiikkiterapiassa käytetään yhtenä soittamisen menetelmänä improvisointia, ja sitä voidaan soveltaa vapaasti, kunhan otetaan huomioon soittajien tarpeet ja tavoitteet. Improvisaatiassa musiikki on sanatonta kieltä, jolloin se on kommunikoinnin väline niin ohjaajan kuin ryhmän jäsenten kesken. Improvisoinnin perusajatus on prosessin aikaansaaminen. Tärkeää on antaa musiikin leikkiliseen tuottamiseen, jossa muoto ei ole tärkeää, vaan sisältö ja soiton tunnelma. Alussa soitto saattaa kuulostaa kaoottiselta ja meteli on kova, kun tunteita puretaan. Usein tunnelma kuitenkin rauhoittuu loppua kohden. Vähitellen musiikki saattaa saada muotoja, rakenteita sekä rytmejä. Ohjaajan rooliin kuuluu stimuloida sekä myötäelää. (Ahonen, H. 1993, 202-205.)

4.2.4 Musiikkiliikunta

Musiikkiin on luonnollista yhdistää myös ihmisen kehon liike. Varsinkin pikkulapselle on hyvin luonnollinen tapa reagoida musiikkiin rytmisellä liikkeellä. Musiikin ja tanssin historiassa musiikki ja liike olivat erottamaton yhdistelmä. Niillä on ollut yhdessä merkittävä tehtävä erilaisissa yhteisöjen rituaaleissa ja kommunikoinnissa, kuten sotatanssit, häät tai hautajaiset. Musiikin elementtejä kuten rytmi, harmonia, muoto sekä rakenne löytyvät myös tanssista. (Ahonen, H. 1993, 219.)

Musiikkiliikunta antaa jokaiselle ihmiselle mahdollisuuden musiikkiin ja musisointiin. Musiikkiliikunnassa sen tärkein instrumentti on keho. (Hongisto-Åberg, M. ym. 1993, 157.) Musiikkiliikunnan uranuurtajana pidetään sveitsiläistä musiikkipedagogi ja säveltäjä Emile Jaques-Dalcrozea. Hän loi musiikkikasvatusmenetelmän, jonka periaatteena on yhteyden luominen yksilön ja musiikin välille. Tätä menetelmää kutsutaan rytmiseksi kasvatukseksi. Hänen mukaansa musiikin alku- ja ydinelämys on liike ja musiikin sisäinen mieltäminen voidaan toteuttaa liikkein. Dalcrozen nimesi liikunnan toteutumisen neljä peruselementtiä: Liike tapahtuu tiettyssä (1) tilassa tietyn (2) ajan kuluessa ja tietyn pulssin sykkeessä. Liikkeen tuottamiseen tarvitaan tietty (3) voima. Näiden myötä liike hahmottuu tiettyyn (4) muotoon. (Hongisto-Åberg, M. ym. 1993, 155.)

Myös saksalainen musiikkipedagogi ja säveltäjä Carl Orff painotti omassa musiikkikasvatusmenetelmässään musiikin ja liikunnan yhdistämistä. Orff -prosessissa oma keho toimii jokaisen perusinstrumenttina ja siinä korostetaan rytmitajun kehittämistä liikuntaharjoitusten avulla. Lisäksi kasvatusmenetelmässä käytetään Orff -soittimistoa, lyömäsoittimia, rytmisoittimia, melodiasoittimia ja erityisesti laattasoittimia. Unkarilainen musiikkiteoreetik ja -pedagogi ja säveltäjä Zoltán Kodály piti tärkeänä laululeikkien ja kansantanssien osuutta lasten musiikkikasvatuksessa. Kodály'n musiikkiliikunnallisiin harjoituksiin kuuluvat muun muassa kävely, juoksu tai jokin muu perusrytmiiä vastaava liike. (Hongisto-Åberg, M. ym. 1993, 156.)

Musiikkiliikunnan tavoitteena on kehittää

- rytmitajua
- keskittymis- ja kuuntelukykyä
- reaktio- ja koordinaatiokykyä
- kontakti- ja kommunikointikykyä
- sekä liikunnallisia valmiuksia.

Musiikkiliikunnan keinoin voidaan myös syventää musiikillisten perustekijöiden, peruselementtien, tuntemusta sekä niiden hallintaa. Rytmikasvatus on tärkeä osa musiikkiliikunnassa, sillä säännönmukaisuus ja toimintojen vuorottelu toimii niin yksittäisessä musiikkiliikuntaharjoit-

tuksessa kuin ihmisen arkielämässäänkin. Rythmi jäsentää toimintaamme ja yksilöi kaikkea tapahtumista, kuten tilaa, aikaa ja vuorovaikutusta. Musiikkiliikunta kehittää myös luovaa ilmaisua sekä kommunikaatiokykyä. Musiikista tulevat mielikuvat muotoutuvat yksilöllisiksi näkemykseksi ja liikkeiksi. Yhteiset liikuntaharjoitukset eivät onnistu ilman vuorovaikutusta ja sosiaalista kanssakäymistä. (Hongisto-Åberg, M. ym. 1993, 156-157.)

Erityisryhmien musiikkiliikunnan tulisi sisältää samat perusrakenteet, kuin musiikkiliikunnan yleensä. Uudet ”villitykset” voidaan soveltaa erityisryhmille ja niiden opettaminen motivoi musiikkiliikuntaan. Kehitysvammaisilla on usein ongelmia kehonhahmotuksen kanssa. Kehon tiedostamista ja hallitsemista voidaan parantaa musiikkiliikunnan ja luovan liikunnan avulla. Joidenkin kehitysvammaisten on vaikea ilmaista itseään liikkeen avulla. Musiikkiliikunnan sekä tanssin avulla siihen voidaan rohkaista. Esimerkiksi tanssin avulla voidaan parantaa henkilön kehon kuvaa, kinesteettistä tietoisuutta sekä asentoja ja tilan hahmottamista. Se tarjoaa yhteyden henkisen ja fyysisen minän välille. Kokemus omasta itsestä, oma identiteetti sekä itsetunto saavat vaikutteita sen kautta, miten henkilö kokee itsensä liikkuessaan. Luova liike ja tanssi on erinomaista siltä kannalta, että siinä ei ole olemassa oikeaa tai väärää tapaa, vaan liike lähtee jokaisesta yksilöstä omalla tavallaan. (Mälkiä, E. & Rintala, P. 2002, 236.)

Musiikkiliikunnassa on tärkeää valita sopivan tasoiset tehtävät ja liikkeet, jotta motivaatio pääsee kehittymään. Henkilö alkaa luottaa itseensä ja osaamiseensa positiivisten kokemusten ja onnistumisen elämysten kautta. Musiikkiliikunta voi auttaa kehittämään myös rytmikykyä, melodian hahmottamista, luovaa ilmaisua, musiikin muodon analysointia ja hahmottamista sekä soittotaitoa. Musiikkiliikunnan tavoitteisiin voidaan sisällyttää kasvatuksellisia tavoitteita kuten sosiaalisuus, itsetunto, keskittymiskyky sekä rentoutuminen kokonaisvaltaisemman oppimisen aikaansaamiseksi. (Mälkiä, E. & Rintala, P. 2002, 237.)

5 KUMMAJUNA - TYÖPROSESSI

5.1 Opaskirjaseen synty

Ajatus opaskirjaseen teosta lähti Annen työpaikalta, jossa Anne toimi kehitysvammaisten lasten ryhmän ohjaajana. Työssään Anne joutui kehittämään erilaisia musiikin työmenetelmiä ryhmäläisensä sopiviksi, sillä kehitysvammaisille ryhmille suunnattuja musiikinoppaita ei löytynyt. Tästä johtuen Anne suunnitteli ja teki työnsä avuksi toimintakortit, jotta voisi osallistaa myös puhumattomat ryhmäläisensä toimintaan. Jakaessaan ideoita kollegoiden kesken, Annelle tuli ajatus tehdä laajempi opaskirjaseen, jossa menetelmiä sekä niiden tausteorioita selitettäisiin syvemmin. Anne esitteli ajatuksen opettajallensa, joka sanoi työn olevan mahdollista toteuttaa opinnäytetyönä. Outi innostui ajatuksesta ja päätti lähteä mukaan työstämään opaskirjasta.

Musiikki ja työskentely eri-ikäisten kehitysvammaisten kanssa ovat Outille ennestään tuttua. Lisäksi Outilla on pitkä työkokemus työskentelystä päiväkotikäisten lasten kanssa. Outi harrastaa teatteria ja on ohjannut muun muassa teatterileikkiryhmiä. Työssään Outi onkin käyttänyt paljon draaman ja musiikin menetelmiä. Annella on pitkä työkokemus kehitysvamma-alalla. Hän on työskennellyt eri-ikäisten kehitysvammaisten kanssa lapsista aikuisiin. Anne on harrastanut musiikkia pienestä pitäen ja musiikki on ollut hänelle aina luontainen työväline.

Oman harrastuneisuuden lisäksi olemme sosiaalialan opiskeluissamme suuntautuneet luoviin toimintoihin. Luovien toimintojen suuntautumisvaihtoehdossa perehdytään sosiokulttuuriseen lähestymistapaan ja opiskelun lähtökohtana ovat toiminnalliset työtavat. Sosiaalialan perusopintojen lisäksi olemme opiskelleet muun muassa draamaa, kuvallista ilmaisua, musiikkia, liikuntaa, tanssia ja seikkailua. Opiskeluitamme johdattelee asiakaslähtöisyys, minkä myötä olemme kurseilla tehneet paljon kenttätöitä. Näin olemme nähneet, kuinka luovat toiminnot toimivat käytännössä ja päätimme tehdä opinnäytetyömme aiheeseen liittyen. Vaikka opinnäytetyömme toiminnallinen muoto on musiikki, olemme yhdistäneet musiikin lisäksi siihen myös muita luovia menetelmiä, kuten esimerkiksi draamaa ja liikuntaa.

Teimme opinnäytetyöstämme ideapaperin, jonka esitimme opinnäytetyöohjaajallemme 8.2.2010. Ideamme hyväksyttiin ja saimme luvan lähteä toteuttamaan musiikin opaskirjasta kehitysvammaisten parissa työskenteleville ohjaajille. Suunnitellessamme opinnäytetyömme aikataulua oli alkuperäisenä tavoitteenamme saada opinnäytetyö valmiiksi kevään aikana. Pian ymmärsimme, että opinnäytetyö on sen verran laaja kokonaisuus, ettei se valmistuisi kevään aikana. Mietimme, että realistisempi tavoite opinnäytetyömme valmistumiselle olisi syyskuu 2010.

5.2 Tavoitteet

Tavoitteenamme oli tuottaa selkeä opas työvälineeksi kehitysvammaatyötä tekeville. Koimme, että opaskirjaselle olisi ammattikentällä tilausta, sillä emme ainakaan itse ole vastaavanlaisiin törmänneet. Toivoimme, että ihmiset huomaisivat musiikin käytön eri mahdollisuudet sekä sen, että sen tekemiseen ei tarvitse olla musiikin maisteri. Näin lähdimmekin siitä ajatuksesta, kun suunnittelimme ohjauskertoja, että musiikkituokiot olisivat ohjattavissa ilman musiikillista koulutusta. Pyrimme myös tekemään ”Kummajunan” musiikkituokioista helposti toteutettavia, jotta kynnys käyttää musiikkia työvälineenä madaltuisi. Olemme alalla toimissamme huomanneet, että musiikin ohjaaminen saattaa riippua usein ryhmän ohjaajan omasta epävarmuudesta, aktiivisuudesta tai taidoista. Tällöin se voi jäädä kokonaan unohtuiksi. Opaskirjaseen tavoitteena on antaa uusien ideoiden myötä intoa toteuttaa musiikkia useammin.

Suurimpana toiveena työllemme on ensinkin saada kehitysvammaisten parissa toimivat aikuiset opaskirjaseen myötä innostumaan musiikista. Toiseksi haluaisimme tuoda työntekijöiden tietoisuuteen sen minkä olemme itse oppineet, tai edes osan niistä soveltamismahdollisuuksista ja menetelmistä miten musiikkia voi käyttää kehitysvammaisten lasten arjen tukena. Halusimme korostaa musiikin merkitystä kehitysvammaisen lapsen kehityksessä.

Lisäksi halusimme tuoda esiin oman näkökulmamme siitä, että kehitysvammaisella lapsella on yhtäläinen mahdollisuus ja kyky osallistua ja tehdä musiikkia, kuin kenellä tahansa muulla ihmisellä. Mielestämme jokainen osaa ja pystyy tekemään, kunhan lapselle annetaan siihen tarpeeksi tukea. Uskomme, että musiikin tekemiseen osallistuminen ja sen parissa toimiminen tuo heille lisää itsevarmuutta ja rohkeutta elämään. Musiikkia tekemällä he saavat mielestämme kokemuksia, joita he eivät välttämättä saa arjen perusaskareiden parissa. Pelkonamme on, että ohjaajat jättävät liian usein toteuttamatta tiettyjä toimintamuotoja, kuten esimerkiksi musiikkia, lapsen vamman vaikeuden takia. Jos musiikkituokio jää pitämättä ohjaajaan omien pelkojen tai epävarmuuden vuoksi, menettää lapsi kokemuksen, joka saattaisi rikastuttaa hänen elämäänsä. Lisäksi hän ei saa edes mahdollisuutta näyttää sitä, mitä mahdollisesti osaisi.

5.3 Toteutus - toiminnallinen opinnäytetyö

Toiminnallinen opinnäytetyö voi olla esimerkiksi ammatilliseen käyttöön suunnattu ohjeistus tai opastus, kuten perehdyttämisoapas, ympäristöohjelma tai turvallisuusohjeistus. Se voi olla myös jonkin tapahtuman toteuttaminen. Toiminnallinen opinnäytetyö tavoittelee yleensä ammatillisessa kentässä käytännön toiminnan ohjeistamista, opastamista, toiminnan järjes-

tämistä tai järkeistämistä. Toteutustapana voi olla kohderyhmän mukaan esimerkiksi kirja, opas, portfolio, kotisivut tai järjestetty tapahtuma. (Vilka, H. & Airaksinen, T. 2003, 9.)

Toiminnalliseen opinnäytetyöhön kuuluu produktin eli tuotoksen lisäksi opinnäytetyöraportti. Raportista selviää mitä, miksi ja miten produkti on tehty, millainen työprosessi on ollut sekä millaisiin tuloksiin ja johtopäätöksiin on päädytty. Raportista ilmenee myös se, miten arvioit omaa prosessiasi, tuotostasi ja oppimistasi. Lukija voi raportin perusteella arvioida, miten opinnäytetyösi on onnistunut. (Vilka, H. & Airaksinen, T. 2003, 65.)

Opinnäytetyömme toteutetaan niin, että valmis opaskirjanen jaetaan kehitysvamma-alan toimipaikkoihin. Kohteena ovat työntekijät, jotka työskentelevät kehitysvammaisten lasten ryhmissä ja joilla on mahdollisuus ohjata niissä toimintaa.

5.4 Opaskirjaseen suunnittelu

Aloittaessamme opaskirjaseen suunnittelun teimme yhdessä selkeän rajauksen asiakasryhmästä, keille opaskirjanen olisi suunnattu. Päätimme suunnata opaskirjaseen ja sen ohjeistuksen lievästi kehitysvammaisille lapsille, jotka kykenevät ottamaan vastaan sanallista ohjeistusta, eivätkä ole fyysisesti kovin rajoittuneita. Tämän rajauksen teimme siitä syystä, että kehitysvammaisuus on niin laaja käsite, ettemme millään olisi kyenneet ottamaan huomioon kaikkia asiakasryhmiä. Jos olisimme ottaneet kaikki ryhmät huomioon, olisi työmme ylittänyt laajuudeltaan opinnäytetyön rajat. Lisäksi opaskirjaseen on mahdotonta selittää yksityiskohtaisesti jokaista leikkiä, ottaen huomioon kaikki erilaiset ryhmät. Ajatuksena oli koko ajan, että opaskirjaseen olisi ideoita, joita voisi soveltaa kaikille ryhmille sopiviksi.

Lähdimme ideoimaan opaskirjasta keräten siihen erilaisia leikkejä, joita olimme jo työssämme ja opiskeluaikamme käyttäneet. Opaskirjaseen kerätyt leikit olivat vanhoja tuttuja ja paljon käytössä olleita lauluja sekä leikkejä, jotka olimme muokanneet kehitysvammaryhmille sopiviksi. Leikeille etsimme musiikin teoriapohjat, jonka perusteella jaoimme opaskirjaseen viiteen eri osa-alueeseen. Osa-alueisiin jakamisen myötä päädyimme tekemään opaskirjaseen valmiit selkeät ohjaukset. Ajattelimme, että leikkejä olisi mahdollisuus käyttää erikseen, mutta niitä olisi myös mahdollisuus käyttää kokonaisuutena. Suunnittelimme ohjaukset niin, että ne etenevät mahdollisimman johdonmukaisesti asiakkaita sekä ohjaajia ajatellen. Jokaisella ohjauksella on selkeä alku ja loppu sekä sisältö, joka etenee yksinkertaisista leikeistä ja tehtävistä hieman haasteellisimpiin. Tarkoituksena oli, että opaskirjaseen olevat ohjaukset olisivat helposti lähestyttävissä sekä toteutettavissa.

Miettiessämme opaskirjaseen rakennetta päätimme sijoittaa jokaisen osa-alueen loppuun teoriaosuuden, jossa on teoriaa kyseisestä osuudesta. Halusimme opaskirjaseen tuoda esiin, että

leikit pohjautuvat musiikin, kasvatuksen ja terapian teoriaan. Teoriaosuuksista ohjaaja voi lukea mihin asioihin joku tietty leikki, esimerkiksi kuuntelemisessa tai musiikkiliikunnassa, saattaa vaikuttaa. Teoriaosuudesta ohjaaja voi nähdä miten käytäntö kohtaa teorian ja miten se vaikuttaa leikkien sisältöön. Lisäksi liitimme pienen faktalaatikon jokaisen osa-alueen alkuun, josta näkyy esimerkkejä miten leikit voivat vaikuttaa lapsen kehitykseen. Lisäksi liäsimme opaskirjaseen loppuun musiikin yleistä teoriaa ja tietoa musiikin työtavoista sekä sen vaikutuksista lapsen kehitykseen. Tarkastelimme myös musiikkia kehitysvammaisten näkökulmasta ottaen huomioon sosiaalisen, psyykkisen, fyysisen sekä pedagogisen näkökulman.

Lisättyämme teorian pystyimme tutkimaan paremmin opaskirjasta ja sen sisältöä kokonaisuutena. Huomasimme osan ohjauskerroista kaipaavan lisää sisältöä, sillä ne tuntuivat meistä vajailta. Emme löytäneet enempää käyttökelpoisia leikkejä, jotka olisimme halunneet lisätä opaskirjaseen. Ideoimme yhdessä uusia leikkejä, jotka pohjautuivat joiltain osin jo olemassa oleviin leikkeihin. Esimerkiksi Kummajuna on johdettu draamaleikistä musiikilliseen muotoon mutta Soitatko kanssani -leikki on täysin oma keksimämme.

Leikkejä sanoittaessamme annoimme opaskirjaseen luettavaksi muutamille kollegoille saadaksemme heiltä palautetta. Kysyimme heiltä epävirallisesti mielipidettä esimerkiksi jonkun yksittäisen leikin ohjeistuksesta. Kirjoittaessamme huomasimme, että on vaikeaa selittää itselleen tuttua leikkiä sellaiselle, joka ei sitä välttämättä tunne. Halusimme mielipiteitä, koska pelkäsimme, ettemme nähneet jokaista epäkohtaa ohjeistuksissa. Kollegoilta saamiemme palautteiden johdosta saimme opaskirjaseen paremmin luettavaan ja selkeämpään muotoon ennen kuin se lähetettäisiin kentälle.

5.5 Aineiston keruu

Aineistoa keräsimme kyselylomakkeella. Kyselylomakkeessa esitimme avoimia kysymyksiä saadaksemme työntekijöiltä laajempia vastauksia. Avoimet kysymykset sallivat vastaajien todellisen mielipiteen ilmaisun, ilman että mielipide on rajoitettu kysyjien ennalta ehdottamiin vaihtoehtoihin (Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 1997, 201). Hirsjärven mukaan postikyselyssä tutkittaville lähetetään postitse lomake, jonka he täyttävät itse ja postittavat lomakkeen takaisin tutkijalle. Lomakkeen mukana on palautuskuori, jonka postimaksu on maksettu. (Hirsjärvi, S. ym. 1997, 196.)

Postikyselyn lähetimme viiteen eri kehitysvamma-alan yksikköön. Mielestämme viisi yksikköä riitti antamaan tarpeeksi tietoa siihen, että voisimme muokata työmme kentän tarpeen mukaan. Valitessamme paikkoja, joihin kysely lähetettäisiin, kriteerinä oli se, että yksiköissä oli mahdollisuus käyttää musiikkia päivittäisissä toiminnoissaan. Lisäksi halusimme, että yksiköiden asiakasryhmät kattoivat laajan ikäryhmän. Vastaajat työskentelivät päiväkot-

ikäistenerityislasten, nuorten sekä aikuisten kehitysvammaisten kanssa. Vaikka opaskirjasen leikit on suunnattu päiväkotikäisille lapsille, mielestämme ne ovat muokattavissa kaikenikäisille ryhmille. Siksi lähetimme kyselyn myös muutamaankin kehitysvammaisten aikuisten päivätoimintakeskukseen sekä erityiskouluun. Halusimme kuulla mielipiteen myös nuorten ja aikuisten kanssa työskenteleviltä, saadaksemme varmistuksen opaskirjasen monimuotoisista käyttömahdollisuuksista.

Ennen postikyselyn lähettämistä, soitimme valitsemiimme paikkoihin ja esittelimme puhelimitse opinnäytetyömme. Kysyimme onko heillä kiinnostusta ottaa työ vastaan, tutustua siihen ja antaa siitä palautetta. Asiasta kiinnostuneille lähetimme paketin, johon kuului Kummajuna-opaskirjanen, kyselylomake sekä palautuskuori. Paketin lähetimme keskiviikkona 25.8.2010 ja ne olivat perillä viimeistään seuraavan viikon maanantaina. Puhelimesta olimme suullisesti sopineet, että kyselylomakkeet palautettaisiin viikolla 36, jolloin vastausaikaa oli kaksi viikkoa.

Kyselyssä keräsimme tietoa siitä olisiko opaskirjastamme hyötyä käytännössä. Kysyimme palautetta opaskirjasen rakenteesta, asiasisällöstä sekä ulkoasusta. Lisäksi halusimme tietää olisiko opaskirjasessa olevat leikit selitetty ymmärrettävästi ja olisiko opaskirjanen selkeä kokonaisuus. Kysyimme myös vastaajien taustatietoja, kuten ohjaajien musiikillisesta taustasta, tutkiaksemme vaikuttaako aikaisempi musiikin koulutus ohjekirjan mahdolliseen käyttöön. (Liite 1)

6 KYSELYN TULOKSET

Saimme vastaukset kyselyihin kaikista yksiköistä, joihin kyselylomakkeet lähetimme. Osa vastauksista ei tullut sovittuun aikaan mennessä. Pystyimme kuitenkin ottamaan ne huomioon työssämme, sillä emme olleet vielä aloittaneet tulosten purkamista. Vastanneet henkilöt työskentelevät monivammaisten lasten ryhmässä ohjaajana, erityislasten ja -nuorten ohjaajana, kehitysvammaisten aikuisten ohjaajana sekä erityisluokan opettajana. Yksi vastanneista toimii työ- ja päivätoimintojen esimiehenä ei toimi aktiivisesti asiakkaiden kanssa, joten hänen palautteensa koskevat ainoastaan opaskirjasein asiasisältöä sekä sen mahdollista käyttöä.

6.1 Musiikki työssä

Aluksi kartoitimme kyselyyn vastanneiden nykyistä tilannetta siitä, kuinka paljon he käyttävät musiikkia tällä hetkellä työssään. Lisäksi halusimme tietää millaiset valmiudet he ovat omassa koulutuksessaan saaneet musiikin tekemiseen. Kysyimme näitä asioita, koska yksi suurimmista tavoitteistamme oli tavoittaa työntekijät, joille musiikki ei ole ensisijainen työväline. Näistä kysymyksistä saimme selville voisiko Kummajunasta olla hyötyä, jos vastanneiden joukossa on joku joka ei ole käyttänyt musiikkia työvälineenään tai käyttää sitä vain harvoin.

Vastauksista selvisi, että musiikkia käytetään kyseisissä paikoissa viikoittain, joissain paikoissa jopa päivittäin. Päivittäin musiikkia käyttävät, käyttävät sitä laulun ja soiton muodossa sekä se kulkee monessa mukana, kuten esimerkiksi liikuntatuokioilla, käden taidoissa sekä rentoutushetkissä.

”Laulua ja soittoa. Annan usein myös ohjeita laulaen. Siirtymätilanteissa; ongelmatilanteissa laulu rauhoittaa.”

Yksikössä, jossa musiikkia käytetään vastauksen mukaan viikoittain, sitä käytetään taukojumppassa, rentoutustuokioissa sekä aistiharjoituksissa. Aistiharjoituksissa musiikki on soittamista tai sen kuuntelemista. Yhdessä vastauksessa selvisi, että musiikkia käytetään ainoastaan loppulaulun muodossa päivän päätteeksi, koska kyseisessä paikassa on vastaajan kertoman mukaan musiikin aineopettaja.

Kaikki vastanneet ovat saaneet musiikkipohjaa koulutuksessaan, tosin koulutuksen aste vaihteli laajasti vastanneiden kesken. Vastanneista yhdellä oli musiikin maisterin koulutus ja muiden musiikin tietämys perustui koulussa olleisiin musiikin kursseihin sekä omaan harrastuneisuuteen ja innostukseen. Kyselyn perusteella, ne joilla oli musiikista laajempi koulutus tai olivat innostuneita musiikin harrastamisesta, käyttivät sitä työssään aktiivisemmin. Näiden

vastausten perusteella päätelimme, että koulutuksessa saadut musiikin valmiudet vaikuttavat selkeästi siihen, miten paljon musiikkia käytetään työssä.

6.2 Palautetta opaskirjasesta

Kysyimme myös opaskirjasen käyttömahdollisuuksia. Jokaisessa vastauksessa koettiin opaskirjasen olevan hyödyllinen jollain tavoin. Osalle leikit olivat vanhoja tuttuja, mutta opaskirjainen tarjosi uudenlaisia ideoita jo tuttuihin leikkeihin. Vastausten perusteella vastaajat näkivät opaskirjasen toimivuuden käytännön työssä.

”...Mukavaa oli kuitenkin huomata tutuistakin leikeistä uudenlaisia variaatioita, joita ei itse ole hoksannut. Aion testata muutamaa uudempaa leikkiä lasten kanssa.”

”Voin suositella sitä ohjaajien käyttöön.”

”Musiikin sijaistukseen todella hyvä, valmis paketti. Ajoittain voisi ajatella ylim. musiikkituntia opaskirjan avulla.”

Leikkien selitykset koettiin selväsanaisiksi ja johdonmukaisiksi. Tutut leikit olivat vastaajien mielestä helppo sisäistää. Uudempia leikkejä moni kertoi lukeneensa läpi useampaan otteeseen ennen kuin leikin idea selkisi. Yksi vastaajista huomioi, että laululeikkien ohjaaminen saattaa olla haasteellista, jos laulut eivät ole ennestään tuttuja tai ei omaa soittotaitoa. Toisessa vastauksessa pidettiin siitä, että opaskirjasessa oli mainittu valmiita cd -levyjä joista lauluja löytyi.

”Leikit oli ihan hauskasti ja selkeästi kerrottu: joku piti lukea kahteen kertaan ennen kuin asia valkeni.”

Opaskirjasen teoriapakettien sijainti herätti vastanneissa kysymyksiä, kun kysyimme palautetta oppaan rakenteesta. Yksi vastanneista koki, että teoriaosuudet musiikkituokioiden jälkeen olivat toimiva idea. Muissa vastauksissa kyseenalaistettiin teoriaosuuksien sijainti. Niissä toivottiin, että teoriaosuus olisi sijoitettu joko oppaan alkupuolelle tai loppuun. Tästä mielipiteet jakautuivat vastanneiden kesken selkeästi. Osa koki, että alun ohjaustuokion jälkeen tuleva teoriaosuus lamaannutti alun innostuksen. Muutamissa vastauksissa taas koettiin, että teorian sijoittuminen alkuun selittäisi toiminnan tarkoitusta. Lisäksi koettiin, että tuokioiden jälkeinen teoriaosuus jäi vajaaksi, kun linkittäminen kehitysvammatyöhön tuli vasta lopussa.

”...lyhyet teoriapätkät leikkiohjeiden jälkeen herättivät paljon kysymyksiä, joihin sai toki vastauksen myöhemmin isommassa teoriapläjäyksessä.”

Opaskirjasta tehdessä mietimme myös itse minne teorian sijoittaisimme. Se, että tuleeko teoria alkuun vai loppuun on täysin mielipidekysymys. Toiset lukijat tarvitsevat aktiivisen aloituksen, kun taas toiset lukevat teorian ensin, ennen kuin lähtevät toimimaan. Päädyimme jakamaan osan teoriaosuuksista kunkin ohjaustuokion jälkeen ja osan oppaan loppuun.

Ohjaustuokioiden alussa olevat ”vinkkilaatikat” saivat positiivista palautetta. Yksi vastaaja koki ne hyödyllisiksi ja tärkeiksi. Hänen mielestään ne palvelevat varsinkin henkilöitä, jotka eivät käytä paljon musiikkia työssään. Oma alkuperäinen tarkoituksemme olikin, että lukija voisi jo vinkkilaatikon perusteella nähdä, mihin kaikkeen lapsen kehityksessä yksinkertaiset leikit voivat vaikuttaa. Ulkoasuun ehdotettiin kullekin aihealueelle omaa koodiväriä. Toiveena oli, että sivut olisivat kokonaan värillisiä tai aihealueella olisi joku muu yhtenäistävä tekijä.

Kummajuna -opaskirjasessa liitteenä olleita toimintakortteja toivottiin kuvitettuna, käyttäen esimerkiksi PCS -kuvia. Kaikki eivät välttämättä osaa lukea ja osalla kehitysvammaisista ei ole kykyä hahmottaa tunnetiloja. Tällöin kuvat toimivat heille sanojen tukena. Kuvat olisivat vastaajien mukaan selkiyttäneet kortteja. Erään vastaajan mielestä toimintakorteissa oli liikaa eri vaihtoehtoja. Toinen vastaaja kuitenkin koki voivansa käyttää toimintakortteja sellaisenaan.

”Ilman kuvia ei lapsi tiedä tunnetilaa tms. Kuvat olisivat valaisseet paljon!”

”Käyttökelpoisin osio on tuo korttien pakka lopussa, aivan mahtava valmis työkalu.”

Kyselylomakkeessa kysimme mikä vastaajien mielestä jäi puuttumaan opaskirjasesta. Saimme paljon hyviä ja rakentavia ehdotuksia ja ajatuksia. Yksi vastaajista ehdotti, että ohjaustuokioiden rakenteen voisi kuvittaa niin, että jokaiselle toiminnolle olisi oma kuva. Näin tunnin keston sekä sisällön hahmottaminen selkiytyisi lapselle. Lisäksi toivottiin soittimien kuvia. Tuokioihin toivottiin kuuluvan myös sama alku- ja loppulaulu. Todettiin myös, että oppaan otsikossa ei mainita, että asiakasryhmäksi on valittu erityislapsen. Toiveena oli myös enemmän soveltamismahdollisuuksia ja vinkkejä, kuinka toimia esimerkiksi lapsen kanssa, jolla on motorisia vaikeuksia.

”Ehkä olisi ollut hyvä myös kertoa enemmän soveltamismahdollisuuksista esim. liikuntarajotteisten toiminnasta. Tai antaa vinkkejä siitä, miten toimintaa voi heidän kanssaan tehdä.”

”Mitä jos lapsi ei hahmota kehoaan? Ohjaajan rooli mallittajana?”

Leikkilauluihin olisi kaivattu nuotteja selkiyttämään sävelen kulkua, sillä pelkkä vertaus jo olemassa olevaan lauluun ei auta, jos laulu ei ole ennestään tuttu. Esille tuotiin myös, että osa leikeistä on erityisryhmässä mahdoton toteuttaa ilman avustajia. Soitto-osion loppurevitelyssä eräs vastaajista mietti, mitä jos lapsilla menee yli.

Nuorten ja aikuisten kanssa työskentelevät jäivät kaipaamaan vaihtoehtoja lasten lauluille. Kun tavoitteena on tukea aikuisuutta ja aikuismaista käytöstä eivät lastenlaulut ole paras mahdollinen ratkaisu. Opaskirjanen koettiin tarpeelliseksi. Kaikki vastanneet saivat itselleen uusia ideoita ja ovat ottaneet osia kirjasesta käyttöön. Kommenteissa mainittiin opaskirjasen olevan erittäin hyvä myös soittotaidottomalle.

”Kiva ja tarpeellinen työ. Opus on tarpeeksi helppo kaikkien käytettäväksi ja siitä saa kivoja vinkkejä myös musiikkihetkiä paljon pitänyt.”

”Näitä tarvitaan kentälle nim. aikas moni täällä on vielä peukalo keskellä kämmentä! Tällaiset kirjaset auttavat varmasti myös monia kokeilemaan uusia juttuja.”

7 PROSESSIN ARVIOINTI

7.1 Tutkimustavan arviointi

Tuloksia tulkitessamme jouduimme välillä miettimään mitä vastaaja vastauksellaan tarkoittaa. Huomasimme, että avoimia vastauksia on vaikea purkaa niin, että emme muuta vastauksen sisältöä. Hirsjärven mukaan tutkijan on pohdittava miten on pystynyt ymmärtävän tutkitavaan esimerkiksi haastattelutilanteissa. Tämän lisäksi tutkijan on tärkeää miettiä omaa kielenkäyttöään aineistonkeruun vaiheissa ja sitä, miten ymmärrys ja kielenkäyttö ovat vaikuttaneet saatuihin tuloksiin. Tutkija, tutkittava ja vielä tutkimuselosteen lukija tulkitsevat tutkimusta omalla tavallaan. Tosiasioistakin voi syntyä tulkintaerimielisyyksiä, sillä emme havaitse asioita samalla tavalla. Tuloksia analysoidessa tutkijan on pyrittävä kokoamaan eri näkökannat yhtenäiseksi näkemykseksi. (Hirsjärvi, S. ym. 1997, 229-230.)

Purkaessamme opaskirjasesta saamiamme palautteita, huomasimme, että kyselylomakkeen kysymysten asettelu olisi voinut olla erilainen. Esimerkiksi kolmannen kysymyksen ”Miten tai miltä osin sinulla oli käyttöä opaskirjasesta?”, olisi voinut sijoittaa kyselylomakkeen loppuun, toiseksi viimeiseksi kysymykseksi. Nyt kysymys oli epäloogisessa paikassa. Mielestämme vastaajien olisi ollut helpompaa pohtia ensin opaskirjasen konkreetista sisältöä ja vasta sen jälkeen miettiä itse käyttötarkoitusta. Emme voi olla varmoja siitä, kuinka vastaajat tämän kokivat, mutta meillä itsellämme oli vaikeuksia purkaa kysymyksiä tässä järjestyksessä. Lisäksi huomasimme, että joidenkin kysymysten muoto olisi voinut olla tarkemmin mietitty. Kyselylomakkeen toisessa kysymyksessä kysyimme koulutuksessa saaduista musiikin taidoista. Kysymys ei otalainkaan huomioon henkilön harrastuneisuutta, joten tietomme saattoi jäädä hie-man vajavaiseksi tältä osin. Tämä olisi ollut hyvä kysyä kyselylomakkeessa, sillä nyt kaikki vastanneet puhuivat ainoastaan koulutuksessaan saamista musiikin valmiuksista, eivätkä välttämättä huomioineet omia musiikkiharrastuksiaan.

7.2 Sisällön ja ulkoasun arviointi

Kyselylomakkeen tarkoitus oli saada palautetta siitä, olisiko opaskirjasessa vielä joitain sellaisia kohtia, joita meidän pitäisi muuttaa tai jäikö sieltä jotain puuttumaan. Palautteen jälkeen tarkoituksenamme on tehdä muutoksia opaskirjaseen niin, että se vastaa kentältä saatuja toiveita. Näin varmistamme sen, että opaskirjanen olisi tarkoituksenmukainen.

Yhdessä kyselylomakkeen palautteessa oli huomioitu, että opaskirjasessa käyttämämme lähdekirjallisuus oli osin vanhaa. Tätä osiota emme opaskirjasessa kykene muuttamaan, vaikka olemme itse saman asian huomioineet. Lähtiessämme prosessiin huomasimme, että tuoretta lähdekirjallisuutta oli vaikea löytää. Kirjallisuutta musiikin käytöstä sosiaalialalla oli vähän.

Suuri osa pohjakirjallisuudesta oli kirjoitettu 80- ja 90 -luvulla, tosin niistä oli tehty uudistettuja painoksia. Tuntuu, että musiikki on vasta nyt saanut jalansijaa varteenotettavana toimintamuotona sosiaalialalla sekä kasvatuksellisessa merkityksessä, vaikka musiikki on kuulunut varhaiskasvatuksen opetukseen jo pitkään. Aiheesta ei ole kuitenkaan julkaistu tuoretta kirjallisuutta viime vuosina. Tästä johtuen tuoreen näkökulman esiin tuominen opinnäytetyöhömmä oli haasteellista.

Palautteessa yksi vastaajista toivoi nuotteja laululeikkeihin. Tätä emme ikävä kyllä kuitenkaan pysty tekijänoikeudellisista syistä toteuttamaan. Toisaalta, jos työmme sisältäisi nuotteja, saattaisi se aiheuttaa musiikkia vähemmän harrastaneelle henkilölle paineita uskaltaa tarttua toimeen. Näistä syistä päädyimme siihen, että lauluissa lukee erikseen lähdeteokset, mistä nuotteja voi halutessaan etsiä.

Saimme paljon hyvää palautetta opaskirjasen rakenteesta. Esimerkiksi opaskirjasen teoriaosuuksien sijainti herätti vastanneissa mielipide-eroja. Osa toivoi teorian sijoittuvan heti opaskirjasen alkupuolella, kun taas toiset toivoivat sen olevan lopussa. Yhteinen toive kuitenkin oli, että teoriaosuudet eivät olisi jaettuna toimintaosuuksien jälkeen vaan, kaikki teoria olisi sijoitettuna samaan paikkaan. Tämä oli mielestämme erittäin hyvä huomio. Selkeyttääksemme opaskirjasta päätimme toimia toiveiden mukaan ja päätimme sijoittaa koko teoriaosuuden opaskirjasen loppuun. Päädyimme tähän, koska ajattelimme, että opaskirjasen alkaessa aktiivisella toiminnalla se innostaisi käyttäjän toimimaan, paremmin kuin suuri teoriapaketti.

Opaskirjaseen ehdotettiin myös värikoodeja niin, että kullakin toimintaosuudella olisi oma värinsä. Tämä oli mielestämme erittäin hyvä idea ja se helpottaisi paljon ohjaustuokioiden hahmottamista. Tässä tulevat vastaan kuitenkin aikataulumme sekä tekniset resurssit. Jos käytössämme olisi graafinen suunnittelija, jolla olisi vaadittavat työkalut värikoodien toteutukseen sekä painopaikka, olisi tämä mahdollista. Lisäksi osa toivoi ohjaustuokioiden rakenteenkuvitettuna niin, että jokaiselle leikille olisi olemassa oma kuvansa. Muun muassa kehitysvammaisille autisteille kuvat helpottavat tunnin rakenteen hahmottamista. Esimerkiksi lapsella saattaa olla tunnin sisällössä jokin hyvin mieluinen asia tai osio ja sen odottaminen voi olla vaikeaa. Kuvat helpottavat odottamista. Nähtyään kuvat hän tietää, että hänen odottamansa asia on tulossa. Kuvia ehdotettiin myös toimintakorttien tueksi. Kuvakortit ovat hyvä idea ja niitä käytetään paljon kehitysvamma-alalla. Kuvien lisäämisessä opaskirjaseen, meille tulee kuitenkin vastaan mahdolliset tekijänoikeudet sekä erilaisten kommunikaatiokuvien laaja kirjo. Mahdollisuuksia on monia, kuten esimerkiksi PCS -kuvia, PICTO -kuvia sekä valokuvia ja lähdemme siitä ajatuksesta, että kukin ohjaaja pitää huolta siitä, että kullakin lapsella on käytössään tarvittavat apuvälineet. Meidän on myös huomioitava se, että kaikki eivät tarvitse kuvia tuekseen, vaan joillekin ne voivat olla liikaa.

Vastaajat toivoivat erilaisia sovellusmahdollisuuksia esimerkiksi liikuntarajoitteisille lapsille. Mielestämme oli hyvä, että vastaajat toivoivat ohjeita ryhmille, joilla on erilaisia tarpeita. Opaskirjasessa ei myöskään ollut erikseen mainittu avustajia, jonka puutteesta eräs vastaajista kommentoi ja ilmaisi, että hänen mielestään joidenkin leikkien olevan mahdoton toteuttaa ilman avustajia. Jokaisella lapsella ja ryhmällä on omat erityistarpeensa, jotka pitää huomioida erikseen. Ohjaaja on oman ryhmänsä asiantuntija ja tietää parhaiten minkälaista tukea se toimiakseen tarvitsee.

Suunnittelimme opaskirjasen ajatellen ensisijaisesti kehitysvammaisia lapsia, jotka kykenevät ottamaan vastaan suullisia ohjeita eikä heillä ole suuria fyysisiä rajoitteita. Opaskirjasen idea oli se, että jokainen työntekijä muokkasi itse, sen materiaalista ryhmälleen sopivan. Kyselylomakkeista saatujen palautteiden myötä huomasimme, että opaskirjasen alkuohjeistuksemme on ollut epätarkka. Aiomme tarkentaa opaskirjasemme ohjeistusta palautteiden myötä. Esimerkiksi aiomme mainita, että ohjaaja itse määrittää tarvitseeko leikeissä avustajia sekä korostaa vielä vahvemmin sitä, että jokainen voi muokata leikit ryhmälleen sopiviksi. Tarkennamme myös, ettei leikkien ohjeita täydy noudattaa kirjaimellisesti. Leikeistä voi ottaa itselleen idean ja muokata sitä eteenpäin aivan uudeksi leikiksi.

Suunnitellessamme ja tehdessämme opaskirjasta pyrimme laittamaan ohjaustuokiot järjestykseen niin, että ne etenisivät toteutukseltaan helposta haasteellisempaan. Teimme näin, sillä ajattelimme opaskirjasen olevan helpommin lähestyttävä myös niille, jotka eivät koe musiikin itselleen luontaiseksi tavaksi toimia. Opaskirjanen alkaa musiikkiliikuntaleikeistä, joiden ajattelimme olevan suurelle osalle tutumpi tapa toimia musiikin parissa. Tästä etenimme soittamiseen ja laulamiseen, kuunteluun sekä musiikilliseen keksimiseen. Myöhemmin huomasimme, että järjestys olisi voinut sittenkin olla erilainen niin, että soittaminen sekä laulaminen sijaitisivat viimeisenä. Soittaminen ja laulaminen mielletään yleensä musiikillisia taitoja vaativiksi lajeiksi ja tämän takia ne koetaan ehkä haasteellisempina kuin muut osa-alueet. Tästä ei kuitenkaan mainittu saamassamme palautteessa, joten päätimme pitää rakenteen alkuperäisenä.

7.3 Tavoitteiden toteutuminen

Tavoitteenamme oli rakentaa selkeä opaskirjanen kehitysvammaisten lasten kanssa työskentelevien ihmisten avuksi musiikin ohjaustuokioiden ohjaamiseen. Kyselylomakkeesta saamiemme palautteiden avulla onnistuimme tavoitteessamme. Vastaajat kokivat opaskirjasen hyödylliseksi työvälineeksi.

Asetimme toiveeksemme tuoda esille musiikin merkitystä kehitysvammatyössä, saada työntekijät innostumaan musiikista sekä tuoda tietoisuuteen sen soveltamismahdollisuuksia. Olemme käsitelleet teoriaosuudessa mielestämme kattavasti musiikin merkitystä kehitysvammaisten lasten näkökulmasta ja liitimme teorian myös opaskirjaseen. Kyselyn tuloksissa kävi ilmi, että teoriaosuus oli luettu ja sitä pidettiin positiivisena lisänä oppaassa. Tältä osin katsomme tavoitteemme toteutuneeksi.

Lähekkäällä opaskirjaseen yksiköihin ajattelimme, että näin he saavat alustavan version siitä käyttöön. Tällöin tavoitteemme saada musiikin soveltavia menetelmiä kentälle on jo osaksi toteutunut. Koimme, että pääsimme tavoitteeseemme rohkaista, innostaa tai antaa uskallusta tarttua musiikkiin. Vastausten perusteella opaskirjasta pidettiin tarpeellisena ja sieltä koettiin saavan uusia ideoita. Saimme palautteesta myös varmistuksen, että opaskirjanen on helpokäyttöinen ja hyödyllinen myös soittotaidottomille ihmisille. Tällaiseksi opaskirjanen olikin tarkoitus luoda.

Muiden tavoitteiden ja toiveiden toteutumista on vaikea määrittää, sillä emme pysty vielä tässä vaiheessa sanomaan, kuinka paljon opaskirjastamme oli hyötyä, tai tulee olemaan kentällä ja sitä on vaikea tulkita kyselyn tuloksista. Opinnäytetyömme oli vasta ensiaskel asettamiimme tavoitteisiin ja vaatisi vielä työstöä jatkossa. Saadaksemme tarkempia tuloksia näistä, oppaan olisi täytynyt olla kentällä kokeiltavana pidemmän jakson ajan.

8 POHDINTA

8.1 Oppimiskokemuksemme

Opinnäytetyötä tehdessämme jouduimme sietämään aikataulujen muutoksia sekä epävarmuutta. Esimerkiksi osa kyselylomakkeeseen vastanneista ilmoitti meille lähettävän palautteensa myöhässä. Teimme kuitenkin päätöksen, että odotamme loppujen kyselylomakkeiden saapumista, sillä koimme tärkeänä saada kaikkien vastanneiden mielipiteet näkyviin opinnäytetyössämme. Tämä viivästytti aikatauluamme, jonka vuoksi jouduimme kiihdyttämään kirjoitustahtia opinnäytetyön loppuvaiheessa. Lisäksi päivittäinen työemme sekä muut itsestä riippumattomat muutokset viivästyttivät opinnäytetyömme edistymistä. Aikataulumuutokset ja omista tavoitteista joustaminen on haastavaa. Opimme kuitenkin mukautumaan muutoksiin ja sietämään pettymyksiä. Tämä pätee omien kokemustemme mukaan työelämässäkkin, sillä varsinkaan sosiaalialalla jokaista asiaa ei pysty kontrolloimaan tai ennakoimaan.

Kun ryhdyimme tekemään opaskirjasta, emme osanneet aluksi ajatella kuinka paljon työtä se vaatisi. Ennen aloittamista meillä oli jo olemassa paljon omaa materiaalia opaskirjasta varten. Oma materiaalimme ei ollut alkuvaiheessa kovinkaan jäsenneiltyä, ja kun lisäsimme siihen vielä teoriaosuuden, tuntui paketti paisuvan hallitsemattomaksi. Kokonaisuuden näkeminen oli vaikeaa. Tehdessä näin isoa kirjallista työtä vaikeutena on suurien kokonaisuuksien hallitseminen. Opimme, että asioiden pilkkominen pienempiin osiin ja esimerkiksi sisällysluettelon tekeminen, helpottaa aineiston jäsentämistä. Suuria asiakokonaisuuksia kannattaa pilkkoa pienempiin osiin, jonka jälkeen niiden hahmottaminen on selkeämpää. Opinnäytetyömme myötä olemme saaneet oppia suuren kirjallisen työn tekemisen vaiheista. Tulevaisuudessa tällaisen työn tekeminen tai siihen ryhtyminen voisi ajatella olevan helpompaa opinnäytetyön tekemisestä saadun kokemuksen myötä. Näitä oppeja voi hyödyntää myös tulevaisuudessa työelämässä.

Opaskirjasessamme pyrimme rohkaisemaan ja innostamaan sitä käyttäviä aikuisia uskaltamaan soveltaa leikkejä ryhmilleen sopiviksi sekä kehittää niistä uusia versioita. Ohjaustuokioita suunnitellessamme huomasimme itse sen kuinka jo olemassa olevia leikkejä voi muunnella tiettyä tarkoitusta varten. Samalla tulimme kehittäneeksi myös muutaman aivan uuden leikin. Käytännössä teimme itse sen saman asian, josta puhumme heille, jotka opaskirjasta käyttävät.

Opinnäytetyön tekeminen parityönä on haastavaa. Parityöskentelyssä on otettava molempien mielipiteet sekä näkökulmat huomioon. Pitää oppia tekemään kompromisseja ja tulla toista osapuolta puolitiehen vastaan. Tiimityöskentelyssä luottamus on tärkeää. Sen myötä oman mielipiteen ilmaisuvapaus mahdollistuu. Tavoitteemme työn suhteen ovat olleet alusta alkaen

yhteneväiset ja mielipiteemme työn suhteen ovat olleet hyvin samankaltaiset. Tämä on helpottanut suuresti meidän yhteistyötämme. Työtä tehdessä olemme jakaneet omaa osaamistamme toisillemme ja oppineet sen myötä paljon uutta.

Ammatillista kehittymistä ajatellen tämä prosessi on ollut hyvin opettavainen. Iso oppimiskokemus meille molemmille on ollut oppia arvostamaan omaa työtään sekä luottamaan oman idean kantavuuteen. Tämän takia vaati uskallusta lähteä toteuttamaan ideaamme, vaikka tiesimme omasta kokemuksesta, että kentällä oli opinnäytetyöllemme tarvetta. Lisäksi on pelottavaa ja ahdistavaa antaa oma tuotos vieraiden käsiin arvosteltavaksi. Jännitys laukesi vasta kentältä saatujen palautteiden myötä, jossa opaskirjasemme otettiin positiivisesti vastaan. Opinnäytetyömme teorian sekä pohdinnan myötä syvensimme myös tietojamme musiikista, mutta prosessissa tajusimme, että meillä on ollut olemassa hyvä paketti tietoa omasta takaa, jota voimme hyödyntää työelämässä.

8.2 Kulttuuri sosiaalialalla

Opinnäytetyönämme tekemä opaskirjanen korostaa musiikin merkitystä sosiaalialan työssä. Uskomme, että toiminnallisten menetelmien avulla kehitysvammaisilla lapsilla, kuten kaikilla ihmisillä on mahdollisuus kokea sekä oppia asioita enemmän kuin totuttuun, perinteiseen tapaan tekemällä. Toiminnalliset menetelmät eivät rajoitu pelkästään musiikkiin vaan tarkoittaa kokonaisvaltaisesti kulttuurin tuomista työvälineeksi kasvatukseen sekä sosiaalialan työhön.

YK:n Ihmisoikeuksien julistuksen 27 artiklan mukaan jokaisella on oikeus nauttia ja päästä osalliseksi yhteiskunnan sivistyselämästä. Unescon yleismaailmallisen julistuksen mukaan ”Kaikkien yksilöiden tulee voida osallistua haluamaansa kulttuurielämään ja harjoittaa omaan kulttuuriinsa kuuluvia tapoja, kunnioittaen samalla ihmisoikeuksia ja perusvapauksia”. Yksilötasolla jokaisella on oikeus ja tasa-arvoinen mahdollisuus osallistua kulttuuritoimintaan. Ihmisellä on oikeus tehdä taidetta koko elämänsä ajan omien luovien voimavarojensa, toimintakykynsä ja halunsa mukaisesti, riippumatta yksilön asuinpaikasta, elin- tai työympäristöstä. Yhteisöllisellä ja yhteiskunnallisella tasolla kulttuuri tunnustetaan hyvinvoinnin ja terveyden edistäjänä hallinnollisella, poliittisella ja rakenteiden tasolla. (Liikanen H-L. 2010, 10-11.)

Opiskellessamme luovia toimintoja koulutuksessamme saimme vahvempaa pohjaa omille ajatuksillemme luovien toimintojen mahdollisuuksista. Olemme nähneet sen käytännössä työharjoitteluiden ja asiakasprojektien puitteissa. Uskomme, että kaikissa ihmisissä on luovuutta, mutta sen ymmärtäminen tai esiin pääseminen tuntuu usein jäävän ajatuksen ”Enhän minä...” alle. Onneksi näyttää siltä, että nykyään luovuus on saamassa jalakaansa oven väliin. Toivottavaa olisi, että tämä olisi vasta matkan alku ja tulevaisuudessa kulttuuri kuuluisi itsestään sel-

vänä osana sosiaalialan työhön. Toteutuakseen se tarvitsee kuitenkin paljon asiasta innostuneita toimijoita sekä entistä laajempaa hyväksyntää yhteiskunnallisella tasolla. Järnefeltin mukaan luovuus- ja kulttuurikasvatuksessa kyse ei ole jostakin opiskelun vähemmän tärkeästä kevennyksestä. On kyse taiteen ja tieteen välisestä toiminnasta, jota pidetään perustana laajan kulttuurisen näkemyksen kehittymiselle. Luovuus- ja kulttuurikasvatuksessa luodaan osaamispääoma, jota tulevaisuudessa tarvitaan. (Järnefelt, H. 2007, 51.)

Luovuus on voimavara, joka on jokaisessa ihmisessä mutta toisilla se on piilossa, toisilla käytössä. Sen avulla ihminen voi ratkaista ongelmia, leikkiä, nauttia ja rentoutua. Abraham Maslowin mukaan luovuus on leikkimieltä, spontaaniutta, avoimuutta sekä herkkyyttä. Luovuus on pääoma, jota voi käyttää ongelmien ratkaisuun, eheytymiseen ja tasapainon löytämiseen. (Ahonen, H. 1994, 13.)

8.3 Musiikin asema työkentällä

Työstäessämme opaskirjaa mietimme mistä johtuu, jos jossain paikassa musiikkia ei käytetä työvälineenä tai sitä ei ole tarjolla missään muodossa. Jo sana musiikki saattaa aiheuttaa useissa suuren eston tunteen ja pysäyttää tekemisen. Olemme pohtineet useaan kertaan sitä, kuinka monilla tuntuu olevan vaikea uskaltaa tarttua musiikkiin ja sen tekemiseen. Meidän tekemämme musiikin opaskirjanen pohjautuu leikkeihin, joita voi pienten lasten kanssa leikkiä. Leikkimisen sanotaan olevan lapsen työtä, mutta mielestämme leikki kuuluu lapsuuteen ja se on jokaisen lapsen etuoikeus. Ajattelimme, että leikkien avulla aikuisen olisi helpompi lähestyä musiikkia. Emme kuitenkaan tulleet ajatelleeksi, että jo pelkästään leikkiminen saattaa olla joillekin aikuisille vaikeaa. Jos aikuinen ei uskalla heittäytyä leikin maailmaan tai laskeutua lapsen tasolle on hänen vaikea lähestyä opaskirjastamme. Me olemme hyvin subjektiivisia sanomaan sitä mitkä ovat helppoja tai helposti lähestyttäviä leikkejä, sillä meille leikki on työkalu ja tapa toimia, nauttia ja löytää yhteisiä riemun hetkiä yhdessä lasten kanssa.

Kun lapset pyytävät aikuisia leikkiin, he torjuvat sen monesta syystä; periaatteellisesti, mukavuuden halustaan tai siksi, että pitävät leikkimistä vaikeana. Monet aikuiset osallistuvat rakenteluleikkeihin, pelaamiseen sekä askarteluun, mutta harvoin kuvitteluleikkeihin, joissa aikuinen tuntee herkästi itsensä typeräksi ja eläytymiskyvyttömäksi. (Kalliala, M. 2008, 55.) Opaskirjasessamme olevissa leikeissä vaaditaan aikuiselta juuri heittäytymiskykyä. Ohjaaja ei voi toteuttaa leikkejä ilman omaa aktiivisuutta. Omalla aktiivisuudellaan hän saa lapset innostumaan, jolloin hetkestä tule vapautuneempi ja nautinnollisempi kaikille, kuin jos aikuinen vain seisoi sivussa ja sanoisi mitä milloinkin kuuluu tehdä.

Opaskirjasen suunnittelun alkuvaiheessa pohdimme yhdessä haluammeko itse mennä kentälle kokeilemaan opaskirjaseen tulevien ohjaustuokioiden toimivuutta, jolloin olisimme saaneet

ensikäden tietoa. Päätimme kuitenkin ettemme toteuta tutkimusta tällä tavalla vaan teimme sen kyselylomakkeen avulla. Mielessämme kävi, että jos menemme kentälle ja olemme itse toimijoita, voisi käydä niin, että yksiköiden työntekijät seuraisivat vain sivusta. He pitäisivät toimintaamme mahdollisesti positiivisena asiana, mutta eivät meidän lähdettyämme jatkaisi toimintaa. Näyttäisimme ehkä samalla myös tietynlaisen tavan toimia, jota työntekijöiden olisi pakko jäljitellä. He saattaisivat ajatella, että heidän täytyisi tehdä omista ohjaustuokiostaan samanlaisia. Tätä emme halunneet, sillä periaattemme koko opaskirjasessa oli, että jokainen ohjaa leikkejä omalla persoonallaan ja soveltaa leikeistä itsensä sekä ryhmänsä näköisiä. Me emme pidä tärkeänä sitä kuinka leikit toteutetaan tai kuinka ohjaaja ne ohjaa. Tärkeintä meille on se, että leikkejä sekä erilaista toimintaa ylipäätään saadaan kehitysvammatyöhön.

Tehdessämme päätöksen lähettää opaskirjasen kentälle arvioitavaksi, ajattelimme sen näin saavan jo hieman jalansijaa niissä yksiköissä, joihin sen lähetimme. Näin kylvimme valmiiksi pienen ajatuksen siemenen uudelta tavasta käyttää musiikkia. Vaikka Kummajuna oli lähetettäessä vielä prosessivaiheessa, toivoimme että se päätyisi nyt jo käyttöön, tuli siihen sitten muutoksia tai ei. Aiomme parantaa Kummajunaa kyselyn tulosten perusteella, mutta opinnäytetyön osalta Kummajunan levikki on tässä. Ajatuksenamme on ollut, että saisimme jonkun alan tahon julkaisemaan opaskirjasen kotisivuillaan niin, että se olisi sieltä kaikkien käytettävissä ja ladattavissa. Vaihtoehtona on myös, että työstämme opaskirjasta vielä eteenpäin ja saamme sille kustantajan, joka julkaisisi sen kirjan muodossa. Vaikka emme löytäisi julkaisijaa tai kustantajaa, opinnäytetyömme tallennetaan ammattikorkeakoulujen verkkokirjastoon, josta asiasta kiinnostuneilla on mahdollisuus löytää koko opinnäytetyömme sekä työhön liitetty Kummajuna -opaskirjanen.

Kyselymme vastausten perusteella musiikkia käytetään kentällä paljon, mutta sen käyttö on aika rajattua. Henkilöt, joilla on enemmän tietoa ja koulutusta musiikin monista käyttömahdollisuuksista, käyttävät musiikkia monipuolisemmin. Yleisesti ihmisillä ei tunnu olevan tarpeeksi tietoa musiikin kokonaisvaltaisista mahdollisuuksista kasvatuksessa ja opetuksessa, jonka takia sen käyttö jää yksipuoliseksi. Musiikilla on mielestämme vahva asema yhteiskunnassa, mutta silti ajatus musiikista ja sen opettamisesta tuntuu olevan hyvin kapeaksi rajattu ja poikkeaa siitä mitä se oikeasti voisi olla. Esimerkiksi yhteislaulut ja kuunteluhetket ovat hyviä vaihtoehtoja, mutta eivät ole useinkaan vuorovaikutuksellisia tai osallistavia.

Jos lapsi toistaa samaa leikkiä monta kertaa peräkkäin, lapsen motivaatio ja innostus leikkiä kohtaan haihtuu. Toisto leikeissä on lapselle tärkeää, mutta silläkin on rajansa. Muuntelemalla ja vaikeuttamalla leikkiä sopivasti, se säilyy tuoreena. (Kalliala, M. 2008, 219.) Kehittämällä leikkejä eteenpäin antaa ohjaaja myös lapselle mahdollisuuden kehittyä. Emme kuitenkaan

vähensy perinteisiä metodeja, mutta toimintaa voisi mielestämme syventää. Pienellä asennemuutoksella saattaisi saada jo paljon aikaan.

LÄHTEET

- Ahonen, H. 1993. Musiikki, sanaton kieli: Musiikkiterapian perusteet. 2. korjattu painos. Helsinki: Finn Lectura.
- Ahonen, H. 1994. Löytöretki itseen. 2. painos. Tampere: Tammerpaino Oy.
- Ahonen-Eerikäinen, H. 1997. Musiikin maailmasta mielen maisemiin. Teoksessa Kaikkonen, M. & Mattila, S. (toim.) Musiikki ja mielen mahdollisuudet. Helsinki: Sibelius-Akatemia.
- Ahonen-Eerikäinen, H. 1998. ”Musiikillinen dialogi” ja muita musiikkiterapeuttien työskentelytapoja ja lasten musiikkiterapian muotoja. Joensuu: Joensuun yliopistopaino.
- Eerola, K. & Ruokonen, I. 1994. Pikkuväen musiikki. Jyväskylä: Lasten Keskus.
- Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 1997. Tutki ja kirjoita. 15., uudistettu painos. Hämeenlinna 2009: Kariston Kirjapaino Oy.
- Hongisto-Åberg, M., Lindeberg-Piiroinen, A & Mäkinen L. 1993. Musiikki varhaiskasvatuksessa. 2. painos. Espoo: Fazer Musiikki.
- Janhunen, T. & Sura, S. (toim.) 2005. Miten käytän toiminnallisia menetelmiä? Tampere: Resurssi
- Ja se soi ry - musiikkikasvatusyhdistys Orff-Schulwerk Association of Finland. 2004. Viitattu 24.9.2010. <http://www.jasesoi.org/orff-schulwerk.html>.
- Järnefelt, H. 2007. Luovia opetusmenetelmiä ja uusia oppimisympäristöjä. Teoksessa Visanti, M-L., Järnefelt, H. & Bäckman, P. (toim.) Luovuuspedagogiikka. Viitattu 24.9.2010. www.oph.fi/download/46875_luovuuspedagogiikka.pdf
- Kalliala, M. 2008. Kato mua! Kohtaako aikuinen lapsen päiväkodissa? Helsinki: Yliopistopaino.
- Keltti-Lainen, S. 1991. Montessori -musiikkikasvatus. 2. painos. Helsinki: YLIOPISTOPAINO
- Knill, M. & C. 1986. KKK-harjoitusohjelmat - Kehontuntemus, kontakti, kommunikaatio. Uudistettu laitos. Anjalankoski: Kehitysvammaliitto ry.
- Kranowitz, C. 2004. Tahatonta tohellusta. 2. painos. Juva: WS Bookwell Oy.
- Liikanen, H-L. 2010. Taiteesta ja kulttuurista hyvinvointia -ehdotus toimintaohjelmaksi 2010-2014. Opetusministeriön julkaisuja 2010:1. Tulostettu 23.9.2010. http://www.minedu.fi/OPM/Julkaisut/2010/Taiteesta_ ja_kulttuurista_hyvinvointia.html
- Linnankivi, M., Tenkku, L. & Urho, E. 1988. Musiikin didaktiikka. 2. painos. Juva: WSOY
- Mälkiä, E. & Rintala, P. 2002. Uusi erityisliikunta - Liikunnan sovellukset erityisryhmille. Tampere: Tammer-Paino Oy.
- Numminen, A., Erkkilä, J., Huotilainen, M. & Lonka, K. 2009. Musiikki hyvinvoinnin evoluutiossa: Aivot, mieli ja yhteisö. Tieteessä tapahtuu 6, 10-15.
- Pihlaja, P. & Viitala, R. 2004. Erityiskasvatus varhaislapsuudessa. Helsinki: WSOY.
- Vernerit - Kehitysvamma-alan verkkopalvelu. 2009. Viitattu 22.2.2010. <http://verneri.net/yleis/tietopankki/mita-kehitysvammaisuus-on.html>

Vilén, M., Leppämäki, P. & Ekström, L. 2002. Vuorovaikutuksellinen tukeminen sosiaali- ja terveysalalla. Juva: WS Bookwell Oy

Vilkkä, H. & Airaksinen, T. 2003. Toiminnallinen opinnäytetyö. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy

LIITTEET

Liite 1 Kyselylomake

Liite 2 Kummajuna ja muita juttuja -opaskirjanen musiikin ohjaustuokioihin

Hei!

Olemme luovien toimintojen sosionomiopiskelijoita Tikkurilan Laurea-ammattikorkeakoulusta. Teemme opinnäytetyömme kehitysvammaisten lasten kanssa käytettävistä musiikin työmenetelmistä. Ohessa on tekemämme opaskirjanen musiikinohjaamisesta ja olisimme kiitollisia jos saisimme teiltä siitä palautetta tämän kyselylomakkeen muodossa. Opaskirjanen on vielä raakaversio ja sitä kehitetään eteenpäin palautteenne mukaan. Täytettyänne lomakkeen palauttaisitteko sen mukana tulevassa tyhjässä kirjekuoressa. Kuoren postimaksu on maksettu.

Antamanne tiedot ja mielipiteenne käsitellään luottamuksellisesti, eivätkä ne esiinny tunnistettavassa muodossa opinnäytetyössämme.

Ystävällisin terveisin
Anne Soininvaara
Outi Utriainen

Ammatti/Rooli ryhmässä: _____

Asiakasryhmä: _____

1. Mitä musiikin työmenetelmiä käytät työssäsi ja missä tilanteissa?

2. Millaiset valmiudet olet koulutuksessasi saanut musiikin taitojen osalta?

3. Miten tai miltä osin sinulla oli käyttöä opaskirjasta?

4. Miten leikit olivat selitetty? Jäikö jokin asia tai osio epäselväksi?

5. Mitä mieltä olit opaskirjaseen rakenteesta, asiasisällöstä ja ulkoasusta? Muuttaisitko jotain?

6. Onko jotain, mikä jäi mielestäsi puuttumaan opaskirjasesta?

7. Muita kommentteja?

Laurea-ammattikorkeakoulu
Tikkurila

Kummajuna ja muita juttuja

Opaskirjanen musiikin ohjaustuokioihin

Anne Soininvaara & Outi Utriainen
Sosiaalialan koulutusohjelma
elokuu 2010

Sisällys

<u>1</u>	<u>Saatesanat</u>	5
<u>2</u>	<u>Infoa tekemiseen</u>	6
<u>3</u>	<u>Musiikkiliikunta</u>	7
<u>3.1</u>	<u>Alkulämmittely</u>	7
<u>3.2</u>	<u>Musakävely</u>	7
<u>3.3</u>	<u>Kummajuna</u>	8
<u>3.4</u>	<u>Loppurevitykset</u>	8
<u>4</u>	<u>Soittaminen</u>	9
<u>4.1</u>	<u>Alkulämmittely</u>	9
<u>4.2</u>	<u>Piileskelevä soitin</u>	9
<u>4.3</u>	<u>Rytmikierto</u>	9
<u>4.4</u>	<u>Soittimen metsästys</u>	10
<u>4.5</u>	<u>Soitatko kanssani?</u>	10
<u>4.6</u>	<u>Soitinorkesteri</u>	10
<u>4.7</u>	<u>Loppurevittelyt</u>	10
<u>5</u>	<u>Laulaminen</u>	11
<u>5.1</u>	<u>Alkulämmittely; Pää, olkapää</u>	11
<u>5.2</u>	<u>Mopolaulu</u>	11
<u>5.3</u>	<u>Jos sull' lysti on</u>	12
<u>5.4</u>	<u>Väri laulu</u>	12
<u>5.5</u>	<u>Vanha reissaaja</u>	13
<u>5.6</u>	<u>A Ram Sam Sam</u>	13
<u>5.7</u>	<u>Lopetuslaulu; Nyt on laulut laulettu</u>	14
<u>5.8</u>	<u>Lopetuslaulu nro. II; Suljen ihanan soittorasian</u>	14
<u>6</u>	<u>Kuuntelu</u>	15
<u>6.1</u>	<u>Saturentoutus</u>	15
<u>6.2</u>	<u>Pallohieronta</u>	16
<u>6.3</u>	<u>Levyraati</u>	17
<u>6.4</u>	<u>Musiikkimaalaus</u>	18
<u>7</u>	<u>Musiikillinen keksiminen</u>	19
<u>7.1</u>	<u>Musiikkitarina</u>	19
<u>7.2</u>	<u>Valmista oma soitin</u>	20
<u>8</u>	<u>Musiikin merkitys kehitysvammaisille lapsille</u>	22
<u>8.1</u>	<u>Sosiaalinen näkökulma</u>	22
<u>8.2</u>	<u>Psyykinen näkökulma</u>	23
<u>8.3</u>	<u>Fyysinen näkökulma</u>	24
<u>8.4</u>	<u>Pedagoginen näkökulma</u>	25
<u>9</u>	<u>Musiikki</u>	28
<u>9.1</u>	<u>Musiikin elementit</u>	28
<u>9.2</u>	<u>Musiikin työtavat</u>	31

1 SAATESANAT

Olemme luovien toimintojen sosionomiopiskelijoita Tikkurilan Laurea-ammattikorkeakoulusta. Luovien toimintojen suuntautumislinjalla perehdytään sosiokulttuuriseen lähestymistapaan ja opiskelun lähtökohtana ovat toiminnalliset työtavat. Sosiaalialan perusopintojen lisäksi olemme opiskelleet muun muassa draamaa, kuvaamataittoa, musiikkia, liikuntaa, tanssia ja seikkailua. Opiskeluita johdattelee asiakaslähtöisyys minkä myötä olemme kursseilla tehneet paljon kenttätöitä. Näin olemme nähneet kuinka luovat toiminnot toimivat käytännössä ja päätimme tehdä opinnäytetyömme aiheeseen liittyen. Opinnäytetyömme toiminnalliseksi muodoksi valitsimme musiikin, sillä se on meille molemmille työväline jota olemme käyttäneet työssämme eri muodoissa. Opaskirjasessa olemme yhdistäneet musiikin lisäksi myös muita luovia menetelmiä, kuten esimerkiksi draamaa ja liikuntaa. Asiakasryhmämme valitsimme sen takia, että meillä molemmilla on vuosien kokemus työskentelystä erityislasten ja -nuorten kanssa.

Teimme opinnäytetyömme opaskirjasen muotoon, koska halusimme tarjota alalla työskenteleville vaihtoehtoisen tavan käyttää musiikkia työvälineenä kehitysvammatyössä. Olemme pohjanneet leikit kasvatuksen ja terapian teoriaan. Teoriat löytyvät ohjauskertojen lopusta ja ne on jaettu vastaamaan kyseistä osa-aluetta. Olemme koonneet ohjauskerrat opiskeluiden aikana oppimistamme asioista sekä työkokemuksesta saatujen taitojen pohjalta.

Anne Soininvaara

Outi Utriainen

2 INFOA TEKEMISEEN

Tarkoituksenasasi on ohjata musiikkipainotteisia hetkiä kehitysvammaisille lapsille. Kädessäsi on paketti, joka sisältää valmiita ohjauksetoja viidestä eri musiikin osa-alueesta. Ohjauksetojen sisältö on suunnattu kehitysvammaisille lapsille, jotka pystyvät toimimaan tyydyttävästi sanallisten ohjeiden mukaan ja joilla ei ole suurempia fyysisiä rajoitteita. Ohjeita voi kuitenkin soveltaa vapaasti ottaen huomioon lasten erityistarpeet. Muista ettei sinun ole välttämättömtä seurata tätä opaskirjasta sanatarkasti. Sovella ja muokkaa rohkeasti toimintaehdotuksia ja uskalla luottaa siihen mitä olet tekemässä, tällöin asiakkaidenkin on helpompi luottaa sinuun ja he kokevat olevansa turvallisissa käsissä. Musiikkihetkille ei kannata asettaa liian suuria tavoitteita. Tärkeintä on, että asiakkailla sekä sinulla ohjaajana on mukavia yhdessäolon hetkiä musiikin parissa. Uskalla luottaa itseesi ja musiikkiin!

Leikeissä voi käyttää tukena opaskirjasi lopussa liitteenä olevia toimintakortteja. Ne tuovat leikkeihin vaihtelevuutta sekä antavat uusia ideoita jo olemassa oleviin leikkeihin. Lisäksi voit käyttää apuna tukiviittomia sekä kuvia jäsentämään ohjeita. Kattava tukiviittoma- sekä kuvakirjasto löytyy [www -sivuilta papunet.net](http://www.papunet.net).

Toimintahetkien rakenteet on mietitty siten, että niissä on selkeä alku ja loppu. Jos hetket esimerkiksi alkavat aina samalla tavalla, saat lapset keskittymään helpommin. Leikit ovat mietitty tiettyyn järjestykseen, että ne etenevät johdonmukaisesti. Leikkejä ja tekemisiä voi kuitenkin käyttää kokonaisuudesta irrotettuna. Valitse joukosta itsellesi sekä ryhmällesi sopivimmat tehtävät.

Ennen kuin aloitat ota huomioon:

- ryhmän koko (suosittelemme 5-10 lapsen ryhmää, riippuen ryhmän tasosta)
- opettele leikkien säännöt etukäteen niin, että ohjeistus on varmaa
- ohjaajana tunnet ryhmäsi parhaiten, mieti minkälaiset leikit ovat ryhmällesi sopivia ja onko sinulla tarve muokata leikkiä ryhmällesi sopivammaksi
- ota huomioon lasten tarvitsemat tukivälineet sekä mahdolliset avustajat
- varmista ennen toimintahetkeä, että sinulla on kaikki tarvittavat materiaalit sekä cd -levyjen ja soittimien toimivuus

LIITTEET

Liikekortit
Tunnetilakortit
Äänikortit

3 MUSIIKKILIIKUNTA

Näissä musiikkiliikuntaleikeissä harjoitellaan muun muassa tunteita, rooliin eläytymistä sekä pysähtymistä ja jatkamista. Musiikki toimii leikeissä rytmittäjänä ja helpottaa eläytymistä.

Tähän tarvitset:

- *musiikkia ja cd-soittimen*
(Musiikiksi suosittelemme sellaista kappaletta, missä on selkeä ja vahva rytmi. Tässä voidaan käyttää esimerkiksi lasten omia suosikkikappaleita.)
- *liikekortit*
- *ison tilan* missä osallistujat mahtuvat kävelemään ympäriinsä ilman esteitä

3.1 Alkulämmittely

Lämmittelynä voidaan käyttää kehotaputuksia. Se toimii lämmittelyn lisäksi kehonhahmottajana. Taustalle voi laittaa rytmikästä musiikkia, mutta lämmittely voidaan tehdä myös ilman sitä. Alkulämmittely voidaan tehdä istuen tai seisaaltaan. Aloitetaan taputtelu päästä ja taputellaan keho varpasiin asti ja takaisin.

- pää
- posket
- olkapäät ja käsivarret edestakaisin kumpikin puoli vuorollaan
- rintakehä (tässä voidaan kokeilla Tarzan huutoa)
- maha
- siirrytään alaselkään sekä takapuoleen
- etureidet, polvet, sääret, jalat ja varpaat
- tämän jälkeen takaisin päin jalkojen takaosan kautta

3.2 Musakävely

Leikkijät järjestäytyvät ensiksi riviin. Ohjaaja ottaa liikekortit ja arpoo kävelytapoja niin monta kuin tarvitsee, kuitenkin alle viisi. Harjoitellaan liikekorttien kävelytapoja ja käydään jokainen kortti lävitse. Helpon voi harjoitella niin, että lapset kävelevät kortin määräämällä tavalla tilan päästä päähän. Lapsilta voi kysyä miten jonkin kortin voisi toteuttaa. Vääriä tapoja ei ole.

Tämän jälkeen laitetaan musiikki soimaan ja lähdetään kävelemään vapaasti musiikin mukaan ympäri ämpäri tilaa. Ohjaaja on mankan äärellä ja ohjeistaa kävelijöitä. Pysäytetään musiikki, jolloin kävelijät pysähtyvät niihin asentoihin missä ovat ja jäävät paikoilleen. Kun musiikki jatkuu, kävely jatkuu.

Kun tätä on tehty vähän aikaa, voidaan siirtyä haastavampaan liikkumiseen. Otetaan avuksi liikekortit, joita aikaisemmin harjoiteltiin. Ohjaaja valitsee liikekorteista jonkin liikkeen, jonka hän kertoo kaikille seuraavan kerran kun pysäyttää musiikin. Kävelytapa voi olla esi-

merkiksi laahustaen. Kun musiikki jatkuu tämän jälkeen kaikki kävelevät laahustaen, kunnes musiikki pysäytetään seuraavan kerran ja ohjaaja kertoo seuraavan tavan liikkua. Kun uusi kävelytapa kerrotaan, ohjaaja voi näyttää mallia miten se kävelytapa menikään. Tätä jatkeaan kunnes kappale loppuu. Ota huomioon, että leikki kestää pidempään kuin mikä on kappaleen kesto, sillä pysäyttämiset pidentävät aikaa.

3.3 Kummajuna

Leikkijät kokoontuvat jonoon peräkkäin. Leikin vetäjä asettuu jonon eteen veturiksi, varmistaa matkustajilta, että kaikki ovat kyydissä ja löytäneet ”paikkansa”. Vetäjä vetää mielikuvitusnarusta ja tekee junan pillin ääneen. Juna lähtee liikkeelle laulaen Pienen pieni veturilaulua. Laulun loputtua leikin vetäjä ilmoittaa leikkijöille aseman, jolle on saavuttu esim. Ilola. ”Tuut-tuut, saavumme Ilolaan!”.

Asemien on tarkoitus olla mm. Ilola, Surula, Itkula, Naurula, Mummola/Pappala, Vauvala jne. Päästyään asemalla lähdetään liikkumaan ympäriinsä ja pyritään esittämään henkilöitä, jotka asuvat kyseisessä paikassa. Esimerkiksi itkulassa asukkaat itkevät, naurulassa nauravat ja mummolassa kulkee vain vanhoja (hampaattomia) mummoja ympäriinsä. Leikin ollessa jo hieman tuttu, voi leikkijät ottaa mukaan kysymällä heiltä, mikä on seuraava asema. Leikin vetäjän on tärkeää olla mukana ja näyttää esimerkkiä, kuinka kyseisellä asemalla toimitaan! Kun asemalla on oltu tovi, ilmoittaa veturin kuljettaja, että juna on lähdössä ja kaikki kokoontuvat jälleen jonoon peräkkäin, ja juna lähtee veturin pillin äänestä liikkeelle.

3.4 Loppurevitykset

Tehdään tämä samalla idealla kuin alkulämmittely. Taustalle voi laittaa soimaan vapaavalintaista musiikkia. Tällä kertaa ravistellaan koko keho päästä jalkoihin sekä takaisin. Loppuravistelut tehdään seisaaltaan.

- pää (pyöritellään päätä ympäri)
- rinta (leikitään tanssijoita ja ravistellaan rintaa eteen ja taakse)
- kädet (ravistellaan kädet ensin puoli kerrallaan ja sitten yhtä aikaa)
- lanteet (pyöritellään lanteita ympäri myötä- ja vastapäivään)
- takapuoli (ravistellaan peppua)
- jalat (ravistellaan jalat ensin puoli kerrallaan ja sitten yhtä aikaa)
- nilkat (pyöritellään nilkat)
- varpaat (heilutellaan varpaat)
- tämän jälkeen sama takaisinpäin
- lopuksi voidaan kokeilla saadaanko ravisteltua koko keho kerralla

4 SOITTAMINEN

Näissä leikeissä harjoitellaan esimerkiksi oman vuoron odottamista, keskittymiskykyä, tarkkaavaisuutta sekä kuuntelukykyä.

Näihin leikkeihin tarvitset:

- erilaisia rytmisoittimia
- liinan jonka alle piilottaa soittimia
- rauhallisen tilan, jossa ei kuulu muita ääniä
- keppi, joka toimii tahtipuikkona (ei pakollinen)

4.1 Alkulämmittely

Myös omaa kehoaan voi soittaa. Tehdään ääniorkesteri ja kokeillaan mitä ääniä saadaan aikaiseksi ilman soittimia.

Istutaan piiriin lattialle. Asetutaan niin, että kaikki piirissä näkevät hyvin toisensa. Ääniorkesterissa joku on kapellimestari ja näyttää mallia mitä tehdään. Muiden tehtävänä on matkia kapellimestaria. Kapellimestari aloittaa vaikka käsien taputuksella rauhallisella rytmillä. Muut matkivat mitä hän tekee. Kun kaikki ovat päässeet mukaan niin liikettä ja rytmiä voi vaihtaa esimerkiksi lattian taputukseen. Hetken päästä voidaan ottaa äänet mukaan, joko yhtä aikaa liikkeen kanssa tai liikkeen jatkona. Tarkoituksena on kuitenkin muodostaa kokonaisuus, jota on helppo matkia.

Esimerkkiliikkeitä ja -ääniä; taputus lattiaan, kehoon, käsien hankaaminen, sormien napsuttaminen, kielen naksuttaminen, intiaanihuuto, käen kukkuu, sihinä jne.

4.2 Piileskelevä soitin

Ryhmä istuu piirissä ja yksi leikkijöistä on piirin keskellä. Ohjaaja laittaa soittimen, esimerkiksi kulkusen liikkeelle, siirtäen sen selkänsä takana vieressään istuvalle niin ettei keskellä oleva näe. Keskellä olevan tehtävänä on kuuntelemalla löytää piirissä selän takana kulkeva soitin. Saatuaan selville kenellä soitin on, osoittaa hän soittajaa sormella. Tämän jälkeen piirin keskellä olija vaihtaa paikkaa sen kanssa, kenellä kulkunen oli.

4.3 Rytmikierto

Istutaan piiriin lattialle tai penkeille ja jaetaan kaikille rytmisoittimet. Ohjaaja aloittaa omalla soittimellaan jonkun helpon rytmin ja "antaa" sen seuraavalle. Seuraava soittaa saman rytmin omalla soittimellaan ja "antaa" sen vuorostaan seuraavalle. Näin jatketaan kunnes koko piiri on käyty läpi. Tämän jälkeen jatketaan toisella rytmillä. Kun tätä on tehty vähän aikaa, voidaan lopuksi yrittää kuinka nopeasti joku rytmi saadaan kierrettyä piirin ympäri.

4.4 Soittimen metsästys

Harjoitellaan aluksi soittimien nimiä. Ohjaaja sanoo jonkin soittimen nimen. Ne joilla kyseinen soitin on, soittavat. Muut soittimet pysyvät hiljaa. Ohjaaja sanoo välillä ”Koko orkesteri”, jolloin kaikki soittavat.

Jos soittimia on tarpeeksi niin ohjaaja voi soittaa jotain soitinta piilossa ja lasten pitää tunnistaa äänestä onko se oma soitin.

4.5 Soitatko kanssani?

Ryhmä jaetaan kahteen osaan istumaan penkkiriveille kasvot vastakkain. Jätä väliin reilusti tilaa. Jaa kaikille ryhmäläisille soittimet niin, että jokaiselle soittimelle on olemassa pari vastakkaisessa rivissä. Toinen rivi on soittajarivi ja toinen on etsijärivi. Leikki aloitetaan laittamalla yhdelle etsijärivistä huivi silmille. Tämän jälkeen soittajarivin jäsenet alkavat yhtä aikaa soittaa omia soittimiaan. Sokon on tarkoitus löytää oma ”soitinparinsa” äänen perusteella. Löydettyään parinsa pysähtyy hän tämän eteen ja kysyy: ”Soitatko kanssani?”. Jos vastaus on ”Kyllä.” niin hän ottaa huivin silmiltään ja he soittavat hetken yhdessä.

Tämän jälkeen soittajarivin jäsenet vaihtavat paikkoja ja liikkeelle laitetaan seuraava sokko. Sama toistuu. Kun kaikki etsijät ovat löytäneet parinsa, vaihdetaan puolia. Lopuksi voit yrittää laittaa kaikki sokot yhtä aikaa liikkeelle etsimään parejaan. Löytävätkö kaikki parinsa?

4.6 Soitinorkesteri

Ryhmä muodostaa kaaren tai rivin. Jokaiselle jaetaan joku soitin. Kapellimestari asettuu kaaren eteen tahtipuikkoineen ohjaamaan soittoa. Ohjaaja voi aloittaa kapellimestarina ja näyttää esimerkkiä. Tämän jälkeen jokainen vuorollaan voi käydä johtamassa orkesteria.

Jokaiselle orkesterin toiminnolle on oma liikkeensä. Voitte keksiä ryhmän kanssa itse lisää.

- Kun kapellimestari heiluttaa tahtipuikkoa, soittajat soittavat rytmissä
- Isot käden liikkeet = voimakas soitto
- Pienet käden liikkeet = hiljainen soitto
- Hiljaisuus = tahtipuikko pysähtyy ja toinen käsi stop asentoon

4.7 Loppurevittelyt

Ohjaaja laskee lähtölaskennan, 3, 2, 1, NYT, jonka jälkeen kaikki saavat soittaa niin kovaa kuin jaksavat. Kun hiljaisuus on laskeutunut, niin soittimet viedään paikoilleensa täydessä hiljaisuudessa.

5 LAULAMINEN

Näihin leikkeihin tarvitset:

- tunnekortit
- äänikortit
- liikekortit

Laululeikit auttavat harjoittamaan muun muassa motoriikkaa, tekemistä mallin mukaan, silmän ja käden koordinaatiota, rooliin eläytymistä, yhdessä toimimista sekä ne edistävät kielellistä oppimista.

Vaikka lapsi ei puhuisi, hän voi osallistua yhteislauluhetkeen yhtälailla kuin muutkin. Moni pitää pelkästään muiden laulun kuuntelusta. Tällöin lapsen voi osallistaa mukaan vaikka laulukorteilla, josta hän voi valita laulettavan laulun. Leikkilauluissa voi osallistua lauluun myös pelkästään liikkumalla.

5.1 Alkulämmittely; Pää, olkapää

(Nuotit mm. kirjassa *Suuri toivelaulukirja 19* ja *Täti Monika - Lasten kivat laululeikit*)

Laulu leikitään niin että laulaessa kosketetaan kutakin ruumiinosaa sitä mukaa kun niistä lauletaan. Aloita laulamalla kerran hitaasti. Laulun tahti kiihtyy kerta kerralta. Toinen vaihtoehto on ottaa tunnekortit avuksi ja arpoa laulutapa, eli lauletaan surullisesti, iloisesti, vihaisesti, masentuneesti jne. Myös lapset itse voivat ehdottaa millä tavalla lauletaan.

Pää, olkapää, peppu, polvet, varpaat, polvet varpaat.

Pää, olkapää, peppu, polvet, varpaat, polvet varpaat.

Silmät, korvat ja vatsaa taputa.

Pää, olkapää, peppu, polvet, varpaat, polvet varpaat.

5.2 Mopolaulu

(Nuotit mm. kirjassa *Piiri pieni pyörii* ja *Matkustan ympäri maailmaa*)

Tähän lauluun ei varsinaisesti ole leikkiä, mutta siinä voidaan leikkiä esimerkiksi mopolla ajamista. Ideana on käyttää lyhyttä laulua, joka lauletaan monta kertaa usealla eri tavalla. Tässä voit käyttää apuna äänikortteja, joista arvotaan laulutapoja.

Mikäs se tuolta kolottaa, se taitaa olla mopo. x2

Mopo, mopo, mopo. Mopo, mopo, mopo.

Mopo sanoo put, put, put.

5.3 Jos sull' lysti on

(Nuotit mm. kirjassa *Piiri pieni pyörii ja Täti Monika - Lasten kivat laululeikit*)

Laulu leikitään niin että sen jälkeen kun laulettu esim. kätes yhteen lyö, lyödään kädet yhteen. Eli yksinkertaisesti tehdään niin kuin lauletaan. Tämä laululeikki on klassikko, mutta sitä ei tarvitse laulaa aina samalla tavalla. Ota avuksi liikekortit ja arpokaa sieltä uusia liikkeitä lauluun tai keksikää ryhmässä omia.

Esimerkiksi

Jos sull' lysti on, niin polvet yhteen lyö. (lyö polvet kaksi kertaa yhteen)

jos sull' lysti on, niin polvet yhteen lyö.

Jos sull' lysti on ja tiedät sen,

niin varmaan myöskin näytät sen.

Jos lysti on, niin polvet yhteen lyö!

Jos sull' lysti on, niin pyöritä lanteita...

Jos sull' lysti on, niin hypähtele näin...

Jos sull' lysti on, niin ole vihainen...

Jos sull' lysti on, niin heiluta peppua...

Jos sull' lysti on, niin sano; Hyvä me!... (keksikää yhdessä uusi kolmitavuinen huudahdus)

Jos sull' lysti on, niin kaikki tämä tee... (tämä tulee tietysti aina loppuun)

5.4 Värilaulu

(Nuotit mm. kirjassa *Kukkuluuruu ja muita muskari-ikäisten lempilauluja ja -leikkejä*)

Eri värejä laulettaessa toiminta voi vaihtua. Tässä voi käyttää apuna toimintakortteja. Huom. toimintakortin ehdotuksia ei voi välttämättä suoraan laulaa eli nostakaa ensin kortti ja sitten ohjaaja voi miettiä yhden sanan joka kuvaa kyseistä liikettä.

Esimerkiksi

Kenellä on päällä jotain punaista?

Kenellä on päällä jotain punaista?

Sen on aika pommia, kel on päällä punaista, jotain punaista.

5.5 Vanha reissaaja

(Nuotit mm. kirjassa *Musiikin aika 1-2*, laulu löytyy myös cd:ltä *Anni Tannin leikkilaulut 2*)

Ennen kuin laulu aloitetaan, mietitään mitä kaikkea vanha reissaaja tapaa matkallaan. Jokaiselle ehdotukselle mietitään yhdessä ääni ja liike. Esimerkiksi jos vanhaa reissaajaa vastaan tulee kissa, niin kehrätään käsillä ja mau'utaan. Asiat voidaan liittää johonkin teemaan esimerkiksi jouluna vanha reissaaja kohtaa joulupukin, poron, lahjapaketin jne. Kun lapset ehdottavat ääniä ja liikkeitä, niiden ei tarvitse olla niin sanotusti ”oikeita”. Eli kaikki ehdotukset hyväksytään. Tämä tekee laulusta hauskemman.

Laululeikki aloitetaan tekemällä tasaista rytmiä taputtaen polviin ja käsiin. Rytmitystä jatketaan liitetään laulu mukaan.

Esimerkiksi

Vanha reissaaja lähti vuorta korkea päin

kunnes vastaan tuli lumimyrsky. (tauko) ...ja siihen se jäi.

Hän lauloi: (tämän aikana lyödään nopeaan tahtiin vuorotellen molemmilla käsillä polviin)

Hooidappadiia, hooidappao. Tzuh-tzuh!! (huiskaistaan käsillä puolelta toiselle)

Ooidappadiia, hooidappadoo. Tzuh-tzuh!! (huiskaistaan käsillä puolelta toiselle)

Ooidappadiia, hooidappadoo. Tzuh-tzuh!! (huiskaistaan käsillä puolelta toiselle)

Ooidappadiiadoo.

Vanha reissaaja lähti vuorta korkea päin

kunnes vastaan tuli karhu. (tauko) ...ja siihen se jäi.

Hän lauloi: (tämän aikana lyödään nopeaan tahtiin vuorotellen molemmilla käsillä polviin)

Hooidappadiia, hooidappao. Mörrrrr!! (nostetaan kädet ylös ja irvistetään)

Ooidappadiia, hooidappadoo. Mörrrrr!!! (nostetaan kädet ylös ja irvistetään)

Ooidappadiia, hooidappadoo. Mörrrrr!!! (nostetaan kädet ylös ja irvistetään)

Ooidappadiiadoo.

5.6 A Ram Sam Sam

(Nuotit mm. kirjassa *Piiri pieni pyörii ja Lasten kultainen laulukirja*)

Tässä laulussa jokaisella osalla on oma liikkeensä.

Aa (lyö kädet polviin)

ram sam sam (taputa käsiä yhteen joka sanalla)

kudi kudi kudi kudi kudi (“hyrrää” käsillä)

Me tässä, me tässä (nosta kädet ylös)

Laulua leikitään ja lauletaan perinteisesti niin, että se kerta kerran jälkeen nopeutuu. Eli kolmannella kerralla lauletaan superhypernopeasti. Laulu voidaan leikkiä myös pienesti, isosti, hitaasti jne. Ideoita voi etsiä toimintakorteista.

*Aa ram sam sam, aa ram sam sam,
kudi kudi kudi kudi kudi, ram sam sam.*

*Aa ram sam sam, aa ram sam sam,
kudi kudi kudi kudi kudi, ram sam sam.*

*Me tässä, me tässä,
kudi kudi kudi kudi kudi, ram sam sam.*

*Me tässä, me tässä,
kudi kudi kudi kudi kudi, ram sam sam.*

5.7 Lopetuslaulu; Nyt on laulut laulettu

(Nuotit mm. kirjassa *Suuri lastenlaulukirja*)

Tässä laulussa sävel on sama kuin *Kuuma hohtaa aurinko* -laulussa.

*Nyt on laulut laulettu ja lähdevä on. Hei vaan, heipä hei ja lähdevä on.
Ensi kerran tavatessa uudet laulut on. Hei vaan, heipä hei ja uudet laulut on.*

5.8 Lopetuslaulu nro. II; Suljen ihanan soittorAsian

(Nuotit mm. kirjassa

*Suljen ihanan soittorAsian,
kierrän lauluni kippuraan.
Muiston mukavan taskuun taputan,
siihen saakka kun tavataan.
Kiitän, kumarran, niiaan, vilkutan,
pian taas yhdessä laulellaan.
Tral-lal-la-la-laa, tral-lal-la-la-laa,
tral-lal-la-la-lal-lal-lal-laa.*

*(käännetään kämmenet yhteen)
(etusormilla kierretään kippuraa)
(taputetaan taskua)
(viedään etusormet yhteen)
(tee niin kuin lauletaan)
("kehrää" käsillä, lauluviittoma)
(taputetaan joka tavulla)*

6 KUUNTELU

Osa 1

6.1 Saturentoutus

Harjoitukset kehittävät muun muassa aisti-toimintoja, motoriikkaa, keskittymiskykyä, oman mielipiteen ilmaisua sekä omien tunteiden tunnistamista.

Saturentoutus on tarina, joka kuvitetaan parin selkään. Jaa ryhmä pareihin. Toinen pareista käy makaamaan maahan mahalleen. Jos maassa makaaminen on hankalaa, voi pareista toinen istua tuolla. Ohjaaja kertoo satua näyttäen samanaikaisesti itse esimerkkiä kuinka satu kuvitetaan selkään. Satu kannattaa kertoa mahdollisimman hitaasti ja rauhallisesti, jotta kaikki pysyvät mukana. Satu on hyvä keksiä itse ja lapset voivat kertoa omia satuja toistensa selkään. Alla esimerkkisatu.

Satu siilistä ja etanasta

Aurinko paistoi. (piirrä ympyrä selkään ja tee säteet sormet levällään pitkin selkää)

Siili käveli pihan poikki. (tepsuttele sormen päällä selän poikki)

Vastaan tuli etana. (laita kämmen selkään vasten, liiku eteenpäin puristamalla käsi nyrkkiin ja jälleen avaamalla)

Siili kysyi etanalta: ”Minne olet menossa?” (tee siililiikettä)

”Olen matkalla diskoon. Tule mukaan.” etana vastasi (tee etanaliikettä)

Etana ja siili lähtivät yhdessä matkaan ja päättivät oikaista tiheän metsän läpi. (tee kämmenillä pitkiä vetoja ylhäältä alas)

Yhtäkkiä alkoi tuulla. (huiski käsillä)

Ensimmäinen pisara tipahti siilin kuonolle. (tee pisara sormenpäällä)

Hetken kuluttua alkoi sataa kaatamalla. (tee sade sormenpäällä ylhäältä alas ”ripottelemalla”)

Ukkonen jylisi (taputtele hellästi) ja salama välähti. (piirrä sormenpäällä salamoita)

Siili ja etana menivät piiloon lehden alle. (tee siilin ja etanan liikkeitä, pysäytä lopuksi)

Myrskypilvet väistyivät ja aurinko alkoi jälleen paistaa. (pyyhi käsillä pitkin selkää ja piirrä ympyrä ja tee auringon säteet)

Siili ja etana jatkoivat matkaa (tee siilin ja etanan liikkeitä)

Pian he näkivät edessään aukean täynnä metsän eläimiä tanssimassa (tee kämmenillä eri tahtiin ja erilaisin voimakkuuksin painalluksia pitkin selkää, aivan kuin kämmenet tanssivat).

He olivat saapuneet diskoon. Musiikki soi lujalla (painele kämmenillä voimakkaasti).

Siili ja etana alkoivat tanssia riemusta kiljuen. (tee siilin ja etanan liikkeitä pitkin selkää eri voimakkuuksin hellästi ja painaen kovemmin, voit myös säädellä nopeutta, hitaasti ja nopeasti).

He tanssivat kauan ja kauan ja kauan... (jatka tanssiliikkeiden tekoa).

Aurinko laski mailleen (liikuta kämmen hitaasti heiluttaen selkää pitkin ylhäältä alas)

Kuu nousi taivaalle (liikuta käsi nyrkissä selän alhaalta ylös)

ja koko taivas täyttyi tähdistä. (tee sormenpäällä tuikkivia tähtiä joka puolelle selkää)

Siili ja etana olivat aivan väsyneitä. He olivat tanssineet itsensä uuvuksiin. (tee hyvin hitaasti siilin ja etanan liikkeitä).

He yrittivät lähteä takaisin kotiin, mutta väsymys oli suuri. Pian heidän luokseen lensi lokki (tee molemmilla käsillä siiveniskuja selkään).

Lokki otti siilin ja etanan selkäänsä ja lähti lentämään kohti kotipihaa (siiveniskuja selkään). Matka oli hurja. Tuuli tuiversi siilin kuonoa ja etanan tuntosarvia. (tee selkään viuhkova tuuli)

Pian lokki laskeutui siilin ja etanan kotipihalle (tee rauhallinen siiveniskujen lopetus)

ja kantoi nukkuvan siilin ja etanan pihalla olevan koivun alle nukkumaan. Lokki silitti siiliä ja etanaa (silittä selkää hellästi),

levitti siipensä heidän ympärilleen ja nukahti itsekin uneen. (sivele hellästi koko selkä läpi)

6.2 Pallohieronta

Tässä tarvitset:

- Rauhallista musiikkia
- Erilaisia palloja: isoja, pieniä, pehmeitä, kovia, nyppyläpintaisia (terapiapalloja) jne.
- Loppuun siveltimiä, sulkia tai huiveja

Ryhmäläiset jaetaan pareihin. Toinen pareista käy makaamaan maahan mahalleen (voi myös istua).

Musiikin on tarkoitus rentouttaa ja luoda tunnelmaa. Hierottavan on helpompi rentoutua, kun hän voi keskittyä ainoastaan musiikkiin ja sen luomiin mielikuviin. Pari hieroo toista pallojen avulla selästä mahdollisesti varpasiin asti. Toisen ihmisen koskettaminen voi joillekin olla epämiellyttävää, joten pallot ovat siinä apuna. Tällöin hierojan ei tarvitse olla suorassa iho-kontaktissa hierottavaan.

Hieronnan jälkeen voi käyttää vielä hetken sivelyyn käyttämällä sulkia, pensseleitä ja huiveja apuna.

Tarkoituksena on saada luoduksi rauhallinen hetki, jotta jokaisella on mahdollisuus rentoutumiseen ja rauhoittumiseen.

Osa 2

6.3 *Levyraati*

Levyraadın ideana on se, että kuunnellaan yhdessä erilaisia musiikkikappaleita, jonka jälkeen kysytään lapsilta heidän mielipidettään. Äänet lasketaan ja lopuksi julistetaan voittaja.

Ohjaajalla voi olla yhtenä tavoitteena erilaisten musiikkityylien esitteleminen lapsille. Musiikkikappaleet voidaan sítota johonkin tiettyyn teemaan esimerkiksi joululaulut, heviteema, klassinen musiikki jne. Teemoja voi jatkaa myös muussa toiminnassa kuten esimerkiksi askartelussa.

Levyraadissa mielipiteen voi ilmaista eri tavoilla. Ennen kuin otat jonkun näistä käyttöön, niin käy ryhmän kanssa läpi mitä mikin asia tarkoittaa.

- Hymiöt - lapsilla on kädessään ilo- ja surunaama. Nostetaan ylös se mitä mieltä on.
- Värit - perinteisesti punainen ja vihreä. Punainen tarkoittaa ”ei hyvä”, vihreä ”hyvä”.
- Liike - esimerkiksi kaikki, jotka pitivät kappaaleesta nostaa/heiluttaa kädet, jalat, kyynärpäät, nenät, takapuolet, polvet jne. ylös. Tässä voit käyttää apuna myös liikekortteja.
- Numerot - annetaan arvosana kappaaleelle esimerkiksi 0-2 tai 1-3.

Levyraatia voi käyttää myös haasteellisemmalla tavalla. Tässä tapauksessa lapset ilmaisevat mitä tunteita ja ajatuksia musiikkikappale heissä herätti. Tässä levyraadissa varsinaista voittajaa ei valita. Ennen kuin teet levyraadın näin, mieti pystyvätkö kaikki ryhmästäsi ilmaisemaan mielipiteensä valitsemallasi tavalla.

- Patsaat - tee asento, joka mielestäsi kuvaa kappaletta.
- Piirustus - piirrä yksi kuva mikä kuvaa mielestäsi kappaletta.
- Kuvat/kuvakortit - käytetään valmiita kuvia tai postikortteja, joista valitaan yksi kuvaamaan kappaletta. Kuvat näytetään toisille ja voi sanoa muutaman sanan, jos haluaa.
- Ääni - tee ääni, joka kuvaa mielestäsi kappaletta. Yksi tekee äänen ja ryhmä toistaa.
- Liike - tee liike, joka kuvaa mielestäsi kappaletta. Yksi tekee liikkeen ja ryhmä toistaa.
- Sana - sano yksi sana, joka kuvaa mielestäsi kappaletta.

6.4 Musiikkimaalaus

Tässä tarvitset:

- musiikkia
- maalausvälineet ja vesikipot (voi myös käyttää värikyniä tai -liituja)
- tyhjiä papereita

Voit valita useampia kappaleita joita kuunnella tai yhden kestoltaan pidemmän yli 20 minuuttia olevan sävelmän. Usein käytetään klassista musiikkia, mutta mahdollisuudet ovat rajattomat. Voit myös käyttää luonnonääniä. Mieti haluatko käyttää kappaleita, joissa on sanoja sillä sanat usein johdattelevat ajatuksia sekä mielikuvia, eikä tällöin mielellä ole niin paljoa tilaa liikkua vapaasti.

Musiikkimaalauksessa on tarkoituksena kuunnella musiikkia ja maalata paperille niitä ajatuksia, tuntemuksia ja mielikuvia, joita musiikki kuulijassaan herättää. Musiikin herättämät ajatukset ovat hyvin henkilökohtaisia eikä niiden paperille ilmentämisen tarvitse olla mitään selkeää, vaan se voi olla hyvin abstraktia, väreillä leikkimistä. Musiikkimaalauksessa ei ole rajoja, siinä voi laittaa mielikuvituksen lentämään. Musiikkia kuunnellessa voi pyrkiä päästämään irti turhista kahleista tai peloista. Voit vapaasti maalata paperille tuntemuksesi. Myöhemmin näitä musiikkimaalauksessa syntyneitä teoksia voidaan katsella yhdessä ja tällöin tekijä voi kuvan avulla halutessaan sanoittaa kuulemaansa. Oman teoksen näyttäminen ja siitä puhuminen on vapaaehtoista ja on tärkeä kunnioittaa jokaisen omaa näkemystä. Tällöin ei sanoja välttämättä tarvita vaan muut ryhmäläiset voivat tehdä omat mielikuvansa jokaisesta maalauksesta.

Jos ryhmäläiset eivät ole heti valmiita musiikin loputtua, anna jokaiselle mahdollisuus tehdä maalauksensa valmiiksi. Muille voi antaa muuta tekemistä siksi aikaa. Muu tekeminen kannattaa olla ennalta hieman mietittyä, jotta rauhallinen tilanne ei karkaa käsistä.

7 MUSIIKILLINEN KEKSIMINEN

Osa 1

7.1 Musiikkitarina

Osio antaa lapselle mahdollisuuden ilmaista itseään sekä sanallisesti että tekemällä. Musiikillinen keksiminen tukee hienomotorista kehitystä, antaa mahdollisuuden keksimiseen sekä ruokkii mielikuvitusta.

Tässä tarvitaan:

- ison paperin, fläppitaulun tai liitutaulun
- värikyniä
- erilaisia soittimia

Musiikkitarinan perusidea on, että tehdään jollekin tarinalle äänimaailma soittimin, keholla tai omilla äänillä.

Musiikkitarinan voi tehdä kahdella tavalla; joko ryhmä keksii tarinan itse tai sitten käytetään valmista tarinaa tai runoa. Tarinan keksimisessä voidaan käyttää hyväksi sadutustekniikkaa, jolloin ryhmä keksii tarinan, sadun ja ohjaaja kirjaa sen muistiin juuri niin kuin ryhmä sen kertoo. Ohjaaja voi antaa ryhmälle ennen tarinan keksimistä jonkin teeman tai aiheen, jonka ympärille tarina muodostuu. Ryhmän keksiessä tarinaa voi käyttää apukysymyksiä;

- Missä tarina tapahtuu?
- Keitä siellä oli?
- Mitä he tekivät?
- Mitä sitten tapahtui?
- Miten tarina päättyy?

Kun tarina on valmis, se luetaan ja mietitään mitä ääniä tarinassa esiintyy. On hyvä jos tässä vaiheessa koko ryhmä näkisi tarinan kirjoitettuna esimerkiksi taululle. Tarinaan voidaan piirtää tai kirjoittaa käytettävät äänet oikeisiin kohtiin, jolloin on helpompi muistaa missä kohtaa kuuluu mitäkin ääniä. Sovitaan ketkä soittavat/tekevät mitäkin ääntä. Sen jälkeen esitetään tarina läpi.

Osa 2

7.2 Valmista oma soitin

Soittimia on monenlaisia ja niitä voi askarrella helposti eri tavoin. Tärkeintä ei ole pelkästään se kuinka hyvin soitin soi vaan jo tekeminen ja oman soittimen valmistaminen on kokemus itsessään. Alla on esitelty muutama idea soittimien valmistamiseen.

Ravistettavia soittimia

7.2.1 Lamppumarakassi

Tässä tarvitaan:

- vanhan hehkulampun
- sanomalehteä
- liisteriä.

Peitä lamppu ja keppi liisteröidyllä paperilla. Tee monta kerrosta niin että sanomalehtikuoresta tulee paksu. Anna kuivua. Kun paperi on kuivunut iske liisteröity lamppu esimerkiksi pöytään niin, että sisällä oleva lamppu rikkoutuu. Marakassi on valmis. Tämän jälkeen voit maalata marakassin tai liimata siihen vaikka kreppipaperia. Huomioitavaa: Mitä paksumpi paperikerroksesta liisteröintivaiheessa tulee, sitä hennompi on marakassin ääni.

7.2.2 Sadeputki

Tässä tarvitaan:

- paksun pahviputken
- vasaran
- nauvoja
- liisteriä
- herneitä, riisiä tms.

Hakkaa vasaran avulla nauvoja pahviputkeen niin että niitä on putken koko pituudelta ja ympäri. Nauvoja saa olla hyvin runsaasti. Maalaa tämän jälkeen pahviputki liisterillä, jotta naulat pysyvät paremmin paikallaan. Liisterin sijaan voit käyttää esimerkiksi muutamalla vesitipalla laimennettua askarteluliimaa. Liisterin kuivuttua peitä putken toinen pää liimaamalla siihen palanen pahvia, paperia tai nahkaa. Laita sisään haluamasi määrä herneitä tai riisiä. Herneistä tulee kovempi ja kirkkaampi ääni kuin riisistä. Älä laita täytettä kuitenkaan liikaa, jotta soitin soi eikä mene ”tukkoon”. Tämän jälkeen liimaa putken toinenkin pää umpeen. Lopuksi voit esim. maalata tai muuten koristella soittimen. Soitinta soitetaan kääntämällä putkea, jolloin sisällä oleva materiaali valuu puolelta toiselle.

Muita ravistettavia soittimia:

- Pulloja, purkkeja, sisällä herneitä, kiviä, riisiä tms.
- muovimukeja, joissa hiekkaa
- paperipusseja, joissa herneitä
- nappeja langassa
- nappi tai pullonkorkkikastanjetti - pujota nappeja tai pullonkorkkeja taipuvan kepin päiden väliin pingotetulle narulle

Hangattavia soittimia

7.2.3 Puukapula

Retkellä ollessa voi maasta löytämästä kepeistä tehdä quiroa muistuttavan soittimen. Keppiin hangataan koloja/lovia esimerkiksi luonnonkiviä vasten. Kun kepeissä on tarpeeksi koloja, voi sitä soittaa toisen hieman pienemmän kepin avulla, liikuttamalla pienempää keppiä ylös ja alas pitkin isompaa keppiä.

Näppäiltäviä soittimia

- munanleikkuri
- kenkälaatikko johon pingotettu kuminauhoja

Lyömäsoittimia

7.2.4 Riippuvat metalliesineet

Laita noin 30-100cm pituiseen lankaan roikkumaan erilaisia metalli esineitä kuten: avaimia, lusikoita, haarukoita, tölkkejä jne. mitä mieleesi tulee. Soitinta soitetaan liikuttamalla esineitä niin, että ne osuvat toisiinsa käyttäen apuna esimerkiksi kapulaa.

Muita lyömäsoittimia:

- kurkkupurkkirumpu
- paperikorirumpu

8 MUSIIKIN MERKITYS KEHITYSVAMMAISILLE LAPSILLE

Luovuus on voimavara, joka on jokaisessa ihmisessä mutta toisilla se on piilossa, toisilla käytössä. Sen avulla ihminen voi ratkaista ongelmia, leikkiä, nauttia ja rentoutua. Abraham Maslowin mukaan luovuus on leikkimielttä, spontaaniutta, avoimuutta sekä herkkyyttä. Luovuus on pääoma, jota voi käyttää ongelmien ratkaisuun, eheytymiseen ja tasapainon löytämiseen. (Ahonen, H. 1994, 13.)

8.1 Sosiaalinen näkökulma

Vaikka musiikilliset äänet eivät sisältäisi mitään tiettyä tarkoitusta, on musiikkia kuitenkin kautta aikojen pidetty eräänä kommunikaation muotona. Jokainen kuulija voi kokea musiikin omalla tavallaan ja antaa sille sisäisiä merkityksiä. Musiikki on tunteiden kieli. Sen ymmärtämiseen ei tarvita korkeaa älykkyydosamäärää tai harjoittelua. Musiikin kielellä, kuten puheella, on lisäksi myös kulttuurinen konteksti. Se kuuluu kaikkiin kulttuureihin ja yhteiskuntajärjestelmiin. Musiikkia tarkastellaan sosiokulttuurisessa lähestymistavassa yhteisöjen kokemus- ja elämysmaailmasta käsin. (Ahonen, H. 1993, 61.)

Toiminnalliset menetelmät antavat lapsille mahdollisuuden ilmaista itseään muutoin kuin kielellisesti. Lapset saavat ilmaista itseään, vaikka valmiudet kielen käyttöön eivät vielä olisi kehittyneet. Toiminta auttaa ilmaisua myös silloin kun koetulle asialle ei ole sanoja. (Janhunen, T. & Sura, S. 2005, 86.)

Musiikki voi myös konkreettisesti olla kommunikointikeino kehitysvammaiselle henkilölle. Sen avulla hän voi ilmaista itseään ympäristölle ja olla vuorovaikutuksessa muiden ihmisten kanssa. (Ahonen, H. 1994, 98.) Esimerkiksi kommunikatiopainotteisessa musiikkiterapiassa musiikkia käytetään kontaktimuotona ja välineenä. Terapeutin kuuluu virittäytyä lapsen kanssa samalle aaltopituudelle, jolloin hänen on mahdollista tulkita lapsen toimintaa merkitykselliseksi kommunikaatioksi. Hän myös herättelee lasta musiikilla. Tämä mahdollistuu vain turvallisessa ja hyväksyvässä ilmapiirissä. Kommunikaatiopainotteisessa musiikkiterapiassa musiikkia käytetään myös itseilmaisun sekä vastavuoroisen dialogin muotona ja välineenä. Musiikista tulee keino ilmaista itseä ja omia tunteita, tällöin kommunikatiopohja laajenee ja itsetietoisuus kehittyy. Kun musiikki on vastavuoroisen dialogin väline, lapsi voi kokea vaikuttavansa ympäristön tapahtumiin omalla toiminnallaan. (Ahonen-Eerikäinen, H. 1998, 59.) Kommunikointikeinojen ollessa rajoittuneita kehitysvammaisen henkilö saattaa helposti tuntea itsensä syrjäytetyksi ja sen seurauksena lamaantua, passivoitua tai vetäytyä autistisen käyttäytymisen taakse (Ahonen, H. 1993, 262).

Musiikkiterapialla on monia mahdollisuuksia sosiaalisten taitojen parantajana. Muun muassa orkesterit, kuorot ja musiikkiliikuntaryhmät harjoittavat toimimaan yhdessä, niissä opitaan esimerkiksi ottamaan huomioon toiset ihmiset sekä odottamaan omaa vuoroaan. Musiikkiryhmässä sosiaalisten taitojen harjoittelu ja samalla omien impulssien kontrollointi on kehitysvammaiselle henkilölle joskus rankkaa työtä. Ryhmäprosessin aikana ryhmän jäsenet paitsi löytävät oman paikansa ja tehtävänsä, myös alkavat auttaa ja tukea toinen toistaan tarpeen vaatiessa. Tavoitteen ollessa yhteinen ja tärkeäksi koettu, vastuu

sen saavuttamisesta on kaikilla. Musiikkiryhmässä soittaminen voi olla myös ensiarvoisen tärkeää itsetunnolle ja omalle identiteetille. Tärkeää ei ole hienot musiikilliset tulokset vaan toiminta yhdessä. (Ahonen, H. 1993, 262.)

Luovuus mahdollistaa onnistumisen, elämysten syntymisen ja tilaisuuden itsetunnon rakentumiseen. Sen avulla voidaan pyrkiä tasoittamaan kehitysvammaisten henkilöiden tappion kokemuksia, joita he saattavat arkielämässään kokea. (Ahonen, H. 1994, 97.)

8.2 Psyykinen näkökulma

Musiikki vaikuttaa ihmisen psyykeen monilla eri tavoilla ja tasoilla. Musiikkiterapiassa sen avulla voidaan sekä nostaa asioita ihmisen tietoisuuteen että työstää läpi ja ratkaista niitä. Musiikki terapian välineenä voi kanavoida tiedostamattomia impulsseja, saa aikaan tunteiden purkautumisen eli katarssin, antaa turvaa, auttaa läpityöskentelyssä, vahvistaa egon heikkoja rakenteita, lisää itsetuntemusta, saa aikaan vuorovaikutusta, antaa esteettisen kokemuksen sekä saa aikaan mielihyvää. (Ahonen, H. 1993, 55.)

Psykodynaamisesti painottuneessa musiikkiterapiassa on mahdollista tutkia itseään vuorovaikutustilanteessa, löytää omia toimintamallejaan sekä defensesjään ja kohdata myös omia ongelmiaan. Yksilön ongelmat saattavat joskus liittyä esimerkiksi siihen että hän saattaa pelätä epäonnistumista terapeutin silmien edessä ja hänen on vaikea aloittaa mitään. Yksilö saattaa myös ahdistua ja säikähtää käsittelemättömistään tunnealueista, jotka aktivoituvat terapiassa. Jos konflikteja tulee esille, niiden annetaan vapaasti nousta pintaan. Terapiassa niitä ei erikseen nosteta. Tärkeää on integroida kokemus vuorovaiku-

tussuhteen aikaisempiin vastaaviin tilanteisiin sekä painottaa sitä ettei yksilö ole yksin kokemuksensa kanssa. Myös terapeuttiin samaistuminen on keskeistä. (Ahonen-Eerikäinen, H. 1997, 209.)

Musiikkia käytetään terapiassa kehitysvammaisen ihmisen tunne-elämän parantamisessa sekä auttamaan häntä ymmärtämään erilaisia tunteita ja ilmaisemaan niitä. Näin voidaan ehkäistä ennalta mielenterveydellisiä ongelmia ja vähentää aggressiivista käyttäytymistä. Musiikin avulla voidaan purkaa erilaisia paineita. Esimerkiksi rumpuja hakkaamalla voidaan sosiaalisesti hyväksyttävällä tavalla purkaa aggressioita. Liikkumalla musiikin mukaan voidaan koko keholla ilmaista erilaisia tunteita kuten iloa, surua tai pelkoa. Jopa musiikkimaalauksella voidaan ilmaista mitä mielen sisällä liikkuu. Oman tunteen ymmärtäminen auttaa sen hallinnassa, koska nimetöntä asiaa on vaikea käsitellä ja purkaa. (Ahonen, H. 1993, 260-261.)

Musiikillisen toiminnan avulla ihminen voi myös saada minän hallinnan kokemuksia ja näin hänen toimintansa jäsentyy sekä impulssien kontrollointi voi kehittyä. Musiikkiterapiassa etsitään keinoja esimerkiksi turhiin manereihin kuluvaan energian vapauttamiseksi luovaan toimintaan sekä itsen hallintaan. Kyky kontrolloida omia sisäisiä sekä itsen kohdistuvia impulsseja on itsen ja oman toiminnan hallinnan edellytys. Se on myös keskittymiskyvyn, pitkäjänteisen työskentelyn ja oppimisen edellytys. (Ahonen-Eerikäinen, H. 1997, 204.)

Musiikkia kuunnellessamme se voi koskettaa meitä ja tunnistamme siitä omaa mielen maailmaamme. Musiikilliset mielikuvat voivat olla henkilökohtaisia, universaaleja ja jaettuja mieli-

kuvia. Henkilökohtaiset ovat itselle ainutlaatuisia merkityskokonaisuuksia. Universaalit mielikuvat ovat kaikille ihmisille samankaltaisia kokemuksia, kuten alku ja loppu sekä syntyminen ja kuolema. Musiikki sisältää universaaleja arkkityyppejä, joten kaikki ihmiset reagoivat siihen. Jaetuissa musiikillisissa mielikuvissa kaksi tai useampi ihminen kehittää itselleen samankaltaisen mielikuvakartan sisäisestä tai ulkoisesta maailmasta. Tämänkaltainen tilanne ilmenee läheisissä suhteissa, kulttuurien sisällä ja samanlaisen taustan omaavien ihmisten välisessä vuorovaikutuksessa. (Ahonen, H. 1994, 82.)

8.3 Fyysinen näkökulma

Musiikin avulla voidaan kehittää ja parantaa motorisia taitoja hausalla tavalla. Hieno motoriikka sekä silmän ja käden koordinaatio kehittyvät esimerkiksi rumpuja soittamalla. Musiikkivoimistelu voi auttaa liikeratojen toimintakunnon parantamisessa ja motivoida fyysisiin ponnistuksiin. (Ahonen, H. 1993, 261.)

Lasten kanssa työtä tehdessä leikkiminen, toiminta ja toiminnalliset menetelmät ovat luonnollisia työskentelyvälineitä. Leikkiminen ja itsensä ilmaiseminen kokonaisvaltaisesti kehon avulla on luontaista kaikille lapsille. Leikki sinällään harjoittaa erilaisia taitoja, mutta se muuttuu tavoitteellisemmaksi lapsen ja aikuisen välisen vuorovaikutussuhteen tukemana. Lapsen leikkivälineenä toimii hänen oma kehonsa ja tärkeitä leikin elementtejä ovat kosketus, rytmi sekä liike. (Janhunen, T. & Sura, S. 2005, 85.)

Ihmisen keho ja mieli ovat kiinteästi yhteydessä toisiinsa. Jos tunne-elämämme on vireessä, on kehommekin sitä ja toisinpäin. Halutessamme voidaan hyvin, meillä on siihen myös sisäisiä voima-

varoja. Ympäristön virikkeiden tai stressitekijöiden uskotaan voivan vaikuttaa jopa immuunijärjestelmään. Myös sillä mitä fyysisesti sairas ihminen ajattelee, tuntee tai kuvittelee, voi olla vaikutus sairauden kulkuun. Tunteet joita ei ole voitu kohdata tai purkaa voivat heijastua fyysisinä kipuina ja vaivoina. Ne saattavat tulla esiin esimerkiksi vatsakipuina, päänsärkinä tai vaikka selän kolotuksena. Kun tunne uskalletaan kohdata, kipu usein häviää. (Ahonen, H. 1994, 25-26.)

Musiikki vaikuttaa kipuaistimukseen. Se johtuu musiikin suorasta vaikutuksesta sensorisen aivojen kuorikerroksen kykyyn vastaanottaa kivun tunteita. Reseptiivinen musiikillinen toiminta, esimerkiksi musiikin kuuntelu, vaikuttaa tietoisuuteen kivusta epäsuorasti auttamalla ihmistä keskittymään musiikkiin kivun sijasta. Koska musiikki vaikuttaa aivojen limbiseen järjestelmään, joka säätelee ihmisen tunnetiloja, sen avulla voidaan myös vähentää sellaista ahdistusta tai pelkoa, joka voi häiritä lääketieteellistä hoitoa. (Ahonen, H. 1994, 52.)

Marianne ja Christopher Knill ovat tutkineet miten musiikin keinoin voidaan kehittää vaikeasti aistivamman ihmisen kommunikointi- ja kontaktitaitoja. He loivat tutkimuksensa pohjalta KKK-harjoitusohjelmat. (Knill, M. & C. 1986, 5.) Harjoitusohjelmat koostuvat neljästä varsinaisesta ohjelmasta. Ohjelmat sisältävät puhutut toimintaohjeet, jonka mukaan ohjattava toimii tuetusti musiikin säestyksellä. Ohjelmat suoritetaan aina ohjaajan tukemana. Lisäksi materiaaliin on suunniteltu valmentava ohjelma sekä vaikeasti liikuntavammaisille ihmisille suunnattu ohjelma. (Knill, M. & C. 1986, 12.) Vaikka menetelmä on kehitetty 80-luvulla, se on yhä käytössä kehitysvamma-alan yksiköissä.

Laaditut ohjelmat sopivat käytettäväksi kuntoutuksessa, opetuksessa ja vapaa-aikana. Ne ovat tarkoitettu kaikenikäisten ja monenlaisten ihmisten käytettäväksi tarpeen mukaan. Ohjelmat tarjoavat monipuolisia vuorovaikutustilanteita, joiden avulla tuetaan erilaisten ihmisten kehontuntemusta. Tämän kautta voidaan edistää esimerkiksi kommunikointia, liikkeiden hallintaa tai vuorovaikutusta ympäristön kanssa. Ohjelmien avulla ohjattavalle voidaan antaa monipuolisia tuntokokemuksia, tuetaan kehon liikkeiden tietoista käyttöä sekä edistetään havaintotoimintojen kehitystä. Musiikilla on harjoitusohjelmissa erityinen merkitys. Jokainen ohjelma sisältää äänistä, rytmeistä ja melodioista koostuvan musiikillisen kokonaisuuden. Sen tarkoituksena on herättää ohjattavan tarkkaavaisuus sekä suunnata se vastavuoroiseen toimintaan. Musiikki stimuloi sekä on tehokas väline tarkkaavaisuuden viritämisessä. Tämän kautta se luo vahvan perustan oppimiskokemukselle. Jokaista harjoitusta tuetaan samalla tietyllä musiikilla, jolloin kullekin harjoitukselle muodostuu oma tunnussävel. Ohjattava pystyy näin tunnistamaan musiikin kautta tilanteen ja voi yhdistää kuulemansa ohjelman toimintoihin. Kun syntyy tuttu toimintamalli, osallistuminen on turvallista ja se rohkaisee osallistumaan ja kehittymään vähemmän riippuvaiseksi fyysisestä tuesta. Kun musiikkia käytetään näin, niin se antaa ajatuksen kielen toiminnallisen tehtävän merkityksestä. (Knill, M. & C. 1986, 8-9.)

8.4 Pedagoginen näkökulma

Musiikin prosessointiin tarvitaan ihmisen molempia aivopuoliskoja. Vasemman tehtävä on analysoida sekä järjestää musiikkikokemuksen yksityiskohtia, kun taas oikean puoliskon pääasiallinen tehtävä on saada musiikillisesta kokemuksesta mahdollisimman kokonaisvaltainen. (Ahonen,

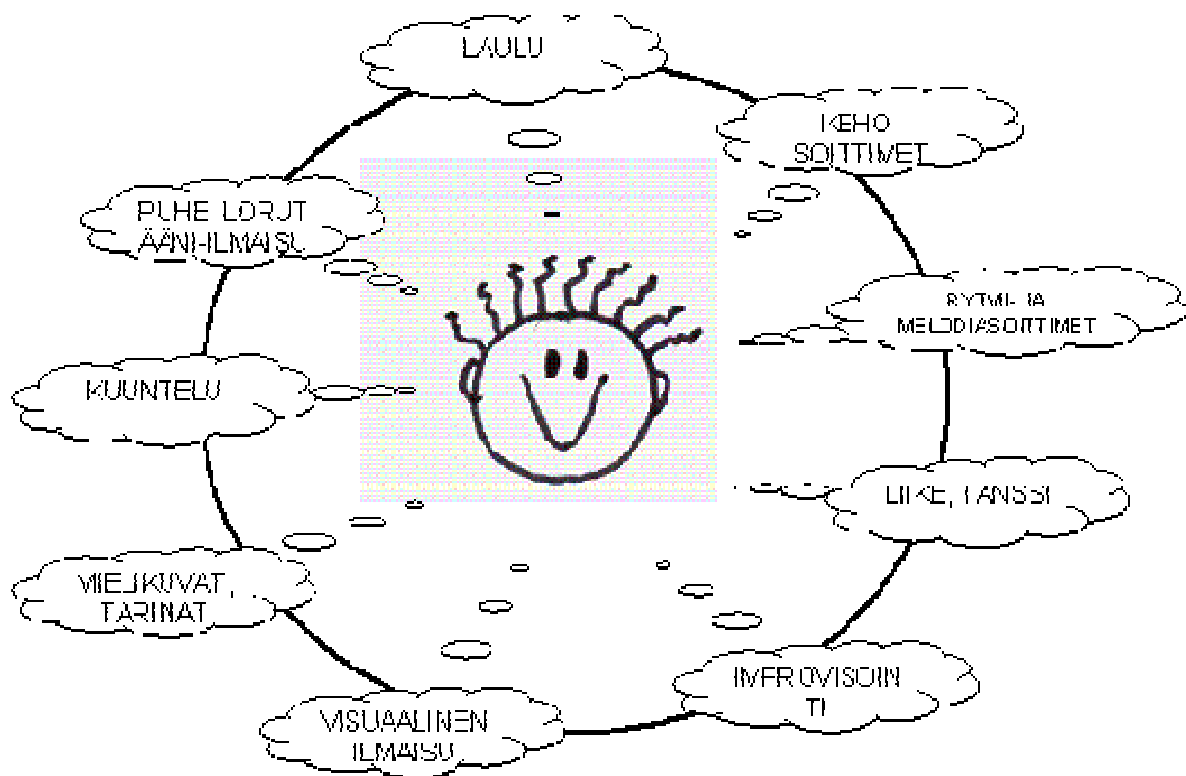
H. 1993, 50.) Musiikkia kuunnellessa vasen aivopuolisko hahmottaa rytmien sekä tuottaa ja vastaanottaa sanoja. Se on looginen ja analyttinen aivopuolisko ja säätelee lukemista ja kirjoittamista. Vasen aivopuolisko kontrolloi oikeaa kehonpuoliskoa. Oikea aivopuolisko hahmottaa melodian, harmonian ja muodot. Se on kokonaisvaltainen ja intuitiivinen eli vaistonvarainen ja sisältää tunteet. Oikea aivopuolisko kontrolloi vasenta kehonpuoliskoa. Aktivoitaessa vaurioituneita aivopuoliskoja musiikilla, saadaan aktiiviksi paljon suuremmat toimintakokonaisuudet kuin ilman musiikkia, esimerkiksi änkyttäjät kykenee laulamaan ilman vaikeuksia. (Ahonen, H. 1994, 24.) Vaikka puhe- tai kielitoiminnot olisivat häiriintyneet, voidaan musiikin rytmi tunnistaa. Hyvänä esimerkkinä tästä ovat pienet lapset ja kehitysvammaiset, jotka eivät osaa puhua, mutta osaavat silti erotella erilaisia rytmisiä muotoja toisistaan. (Ahonen, H. 1993, 51.)

Carl Orff loi 1900 -luvulla erilaisen lähestymistavan musiikkikasvatukseen. 1920 -luvulla Emile Jaques-Dalcroze ja Rudolf von Laban mullistivat tanssikasvatuksen ja heidän innoittamana Orff kehitti Orff-Schulwerk ajatustavan musiikkikasvatukseen. Orffin pedagogisten ideoiden keskeisimpiä ajatuksia oli improvisoinnin ja musiikillisen keksinnän korostaminen. Oppiminen tapahtuu Orffin ajatusmaailman mukaan toiminnallisuuden sekä tekemisen kautta. Orff oli sitä mieltä, musiikki kuuluu kaikille ja jokainen voi kehittyä omista lähtökohdistaan käsin. Musisoimiseen voivat osallistua kaikkia ja näin saada musiikin tekemisestä myönteisiä kokemuksia. Opetuksessa pitää vain huomioida sen monipuolisuus ja huomioida lasten lähtötaso. Näin jokainen voi löytää tavan, jolla ilmaista itseään ja kehittyä siinä. (www.jasesoi.org)

Kun Orff muokkasi Schulwerk ajatustaan eteenpäin, niin syntyi elementaarinen musiikki, josta tuli Schulwerkin perusajatus. Elementaarisuus tarkoittaa alkuperäistä, perusteisiin tai perustaan kuuluvaa. Orffin mukaan elementaarilla musiikilla on aina yhteys liikkeeseen, tanssiin ja kieleen, se ei ole pelkkää musiikkia. Elementaarinen musiikki on maanläheistä, luonnollista ja kehollista. Orff kehitti ajatuksensa tueksi oman soittimiston, joka koostuu keho-soittimista, rytmisoittimista ja melodiasoittimista. Näistä ihmiskeho on monipuolisin, sillä se on helppo käyttää ja on aina saatavilla. Kehosoittimet mahdollistavat jokaisen osallistumisen musisointiin omien valmiuksiensa mukaan. (www.jasesoi.org)

Jean F. Wilmouth esittely 1986 Orffin ajatuksia soveltavan prosessipyörän, jossa hän kuvaa Orff-pedagogiikan monipuolisia työskentelytapoja. Prosessipyörän tavoitteena on monipuolinen oppimisprosessi, joka saavutetaan käyttämällä prosessipyörän esittelemiä työtapoja kulloiseenkin opetustilanteeseen soveltuvassa järjestyksessä. Lapsella on mahdollisuus kokea opittava asia toiminnallisesti mahdollisimman monen eri aistin kautta, sillä yhdellä työtavalla opittu asia voidaan toteuttaa myös muilla tavoilla. (www.jasesoi.org)

Kuva 1: *Prosessipyörä* (www.jasesoi.org)

Italialainen Maria Montessori (1870-1952) kehitti Montessori-menetelmän, Montessoripedagogiikan, jota käytetään lasten kasvatustoiminnassa. Hän toimi 1800-1900-lukujen vaihteessa kehitysvammaisten lasten koulun johtajana, jonka aikana hän tutustui Jean-Marc-Gaspard Itardin ja Edouard Seguinin tutkimuksiin vammaisista. Tutkijat uskoivat lasten hoidon olevan pedagoginen, ei lääketieteellinen ongelma. Yhdessä käytännön kokemusten kanssa Maria Montessori kehitti oman kasvatusnäkemyksensä. Montessori piti tärkeänä lapsen itsenäistymispyrkimystä. Hän suhtautui kunnioittaen lapsen omaan haluun ja kykyyn työskennellä oma-aloitteisesti itseään kehittäen. Montessoripedagogiikan motto onkin: ”Auta minua tekemään se itse.” (Keltti-Laine, S. 1991, 13, 16.) Musiikkikasvatus lisättiin Montessori-menetelmiin Montessorin ja Anna Maria Maccheronin yhteistyön tuloksena. Montessorimusiikkikasvatuksen työtavat sisältävät laulamista, kuuntelukasvatusta, musiikkiliikuntaa sekä soittamista Montessorisoittimilla. (Hongisto-Åberg, M., Lindeberg-Piiroinen, A & Mäkinen L. 1993, 190-191.)

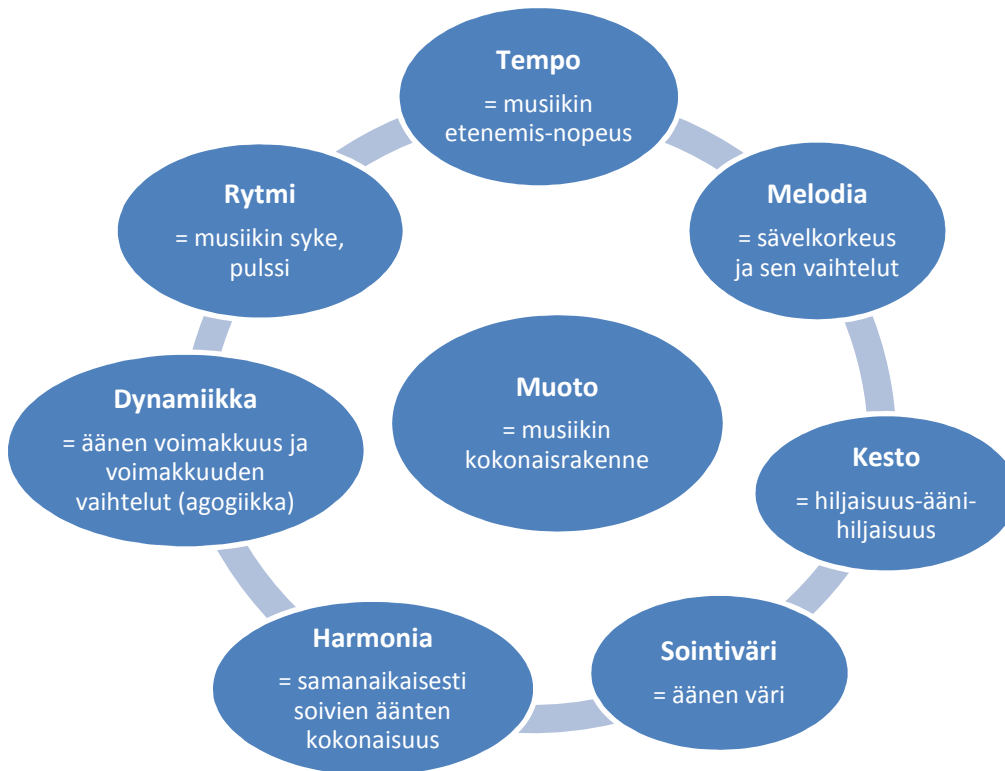
Montessori-musiikkikasvatuksen käsityksiä tukevia tuloksia ovat saaneet myös monet muut tutkijat. Esimerkiksi Jean Gilbertin mukaan hyvin suunnitellut musiikkiharjoitukset rakentuvat kognitiiviselle pohjalle, mutta auttavat samalle lapsen tunne-elämän ja luovuuden kehitystä. Hänen mielestään lasten musiikkikasvatus ei myöskään ole tärkeää ainoastaan siksi, että lapset oppivat paremmin laulamaan tai soittamaan, vaan koska sävelkorkeuden erottelukyky ja muisti ovat yhteydessä myös kielelliseen kehitykseen. Shinichi Suzukin kehittämässä soitonopetusmenetelmässä lähtökohtana on sama idea kuin Montessorilla: jokaisessa lapsessa piilee mahdollisuudet oppia mitä hyvänsä. Kehittyminen riippuu vain vuorovaikutuksesta ympäristöön. Kummasakin menetelmässä Montessori ja Suzuki kiinnittivät huomiota lasten kykyyn oppia käyttämään äidinkieltään riippumatta siitä kuinka monimutkainen se oli tai kuinka lahjakkaita lapset olivat. Tästä he vetivät johtopäätöksen, että lapset voivat oppia soittamaan ja ymmärtämään musiikkia samalla tavalla kuin kieltä: kuuntelemalla, matkimalla ja toistamalla. Niin Montessori- kuin Suzuki-menetelmää on käytetty myös kehitysvammaisten opetuksessa, jossa tulokset ovat olleet hyviä. (Keltti-Laine, S. 1991, 106, 108-109.)

9 MUSIIKKI

9.1 Musiikin elementit

Musiikilla on oma rakenteensa ja järjestelmänsä kuten esimerkiksi kielillä on kielioppi ja ruokala-jeilla on reseptinsä. Sen perusainekset voidaan paloitella omiin osiinsa, jotka toimivat myös itsenäisinä ja erilaisiin yhteyksiin sovellettuina. (Hongisto-Åberg, M. ym. 1993, 22-23.)

Kuva 2: *Musiikin osatekijät toimivat vuorovai-
kutuksessa toistensa kanssa.* (Hongisto-Åberg,
M. ym. 1993, 23.)

9.1.1 Muoto

Kaikella tapahtumisella on omanlaisensa järjes-tys, sisältö, kesto, alku sekä loppu. Näin on myös musiikilla oma musiikillinen muotonsa. Musiikki alkaa hiljaisuudesta ja päättyy hiljaisuuteen. Näiden kahden väliin syntyy musiikillinen muoto, joka rakentuu musiikin osatekijöiden välisistä jännitteistä ja keskinäisistä suhteista. (Hongisto-Åberg, M. ym. 1993, 23-33.)

Musiikki on kuuloelämys. Se perustuu värähtely-
jen aistimiseen. Korvin kuultavaan musiikkiin
tarvitaan aina ääni. (Hongisto-Åberg, M. ym.
1993, 22-23.) Äänessä on neljä peruskäsitettä -
sointiväri, kesto, taso ja voima. Näistä äänen
peruskäsitteistä johdetaan viisi musiikin peruskä-
sitettä, jotka ovat sointiväri, rytmi, melodia,
harmonia sekä dynamiikka. Äänestä tulee sävel
kun sen sointiväriin ja voimaan liitetään taso ja
kesto. Sävel etenee aina tietyssä tempossa ja

muotoutuu melodiaksi. Rytmä, melodia ja harmonia vaikuttavat musiikin rakenteeseen. Kaikkien äänen ja musiikin peruskäsitteiden yhteisvaikutuksesta syntyy musiikille muoto. (Ahonen-Eerikäinen, H. 1997, 35.)

9.1.2 Sointiväri ja dynamiikka

Kullakin äänellä on oma sointivärisä, jonka perusteella tunnistamme esimerkiksi kuulemamme laulajan tai puhujan. Kun ääntä kuvaillaan, puhutaan sen sointiväristä. Se voi olla esimerkiksi kirkas, tumma tai samea. (Hongisto-Åberg, M. ym. 1993, 30.) Jo pieni vauva reagoi äänen eri vivahteisiin ja tunnistaa äänen soinnin perusteella esimerkiksi äitinsä äänen. Äänet antavat lapselle elämyksiä ja avun ilmaista haluamiaan asioita. Lapsen kanssa voi kuunnella, minkälaisia ääniä kuuluu hänen ympäristöstään omasta kehosta, ulkoa, ympäriltä, eri aikaan ja eri paikoissa. Äänten tutkiminen ja tarkkaileminen auttaa lasta jäsentämään ympäristöään. (Eerola, K & Ruokonen, I. 1994, 6.)

Dynamiikka tarkoittaa äänen voiman vaihtelua. Voit esimerkiksi värittää puhettasi vaihtelemalla puheääntäsi voimakkaasta hiljaisemmaksi. Näin käytät puheessasi musiikillisia keinoja, dynamiikan vaihtelua. Kun musiikissa käytetään esimerkiksi sanoja piano (hiljaa), crescendo (voimistuen) tai forte (voimakkaasti) niin silloin tarkoitetaan musiikin dynamiikkaa. Äänen voimakkuuden vaihtelut eli dynaamiset vaihtelut vaikuttavat musiikin tunnelmaan. Dynaamiset vaihtelut myös jaksottavat musiikkia, samoin kuin tempon vaihtelut. (Hongisto-Åberg, M. ym. 1993, 31-32.)

9.1.3 Rytmä ja tempo

Rytmä eli perussyke, muodostaa musiikin selkärangan. Musiikkikappaleen aikana se voi säilyä samana tai vaihtua erilaiseksi. Rytmän syke määrää sen tanssimeko valssia, jenkkaa vai tangoa. Musiikkikasvatuksen avulla voidaan edistää lapsen rytmistä kehitystä. Rytmittäjä on apuna monien taidollisten valmiuksien kehityksessä, kuten luku- ja kirjoitustaidon oppimisessa. (Hongisto-Åberg, M. ym. 1993, 23-25.)

Rytmä muodostaa myös kaikkien taidollisten suoritusien selkärangan. Se jaksottaa sekä henkistä että fyysistä energiaa ja tämän takia oikean sisäisen rytmän löytyminen auttaa suurta motorista koordinaatiota vaativissa tehtävissä kuin pienten yksityiskohtien hiomisessa. Rytmistä on apua, olipa sitten kyse huippu-urheilusta, musiikin soittamisesta tai taikinan vatkaamisesta. (Hongisto-Åberg, M. ym. 1993, 25.)

Rytmä esiintyy kaikkialla: hengityksessä, sydämen sykkeessä tai ajanlaskussa, jolloin se toimii ihmisellä apuna ajan jäsentämisessä. Lapset reagoivat usein rytmäin liikkumalla, sen vuoksi rytmäopetuksessa on luontevaa käyttää apuna liikettä. Perussykkeen omaksumisessa voi käyttää kävelyä, liikkumista sekä erilaisia kehorytmäjä kuten taputusta. Myös lorut, laulut ja soittaminen ovat apuna rytmän omaksumisessa. (Eerola, K & Ruokonen, I. 1994, 6-7.)

On tutkittu että rytmillä voi olla ihmiseen sekä stimuloiva että depressoiva vaikutus. Nopeutuva ja kiihtyvä rytmä koetaan ahdistavana. Siihen liitetään kokemukset hallinnan menetyksestä ja paniikista. Hidastuva rytmä rauhoittaa ja rentouttaa. (Ahonen-Eerikäinen, H. 1997. 58)

Kun musiikki etenee määrättyllä nopeudella, se etenee tietyllä tempolla. Tempo voi pysyä musiikkikappaleessa tasaisena, jolloin se merkitsee esitysnopeuden pysymistä samana, mutta se voi myös hidastua tai nopeutua musiikin luonteen mukaisesti ja tällöin puhutaan agogiikasta. Agogiikka tarkoittaa siis kiihtyvän ja hidastuvan tempon vaihtelua. Jopa ihmisellä itsellään on oma luontainen temponsa. Esimerkiksi sydän lyö toisilla levossa nopeammin ja toisilla hitaammin. Lasten musiikkitoiminnassa on otettava huomioon, että lapsen biologinen tempo on nopeampi kuin aikuisen luontainen tempo. (Hongisto-Åberg, M. ym. 1993, 23-28.)

kun taas mollisoinnut helpottavat surua ja murhetta. (Ahonen, H. 1993, 42.)

9.1.4 Melodia ja harmonia

Jokaiseen lauluun liittyy sanojen lisäksi melodia, joka koostuu peräkkäisistä sävelistä (Eerola, K. & Ruokonen, I. 1994, 7). Melodia vaikuttaa ajatukseen aktiivisten kognitiivisten prosessien ja ongelmanratkaisun. Melodiat ovat syntyneet säveltäjien omista elämäkokemuksista ja niillä on oma sisäinen tarkoituksensa, ei-kerronnallinen kokemusten ilmentäjä. Melodioille, musiikille antaa oman merkityksensä itse kuuntelija. Ihmisen musiikin kokemiseen vaikuttavat hänen henkilökohtaiset kokemuksensa, asenteensa ja arvonsa. (Ahonen-Eerikäinen, H. 1997, 58.)

Kun äänet soivat samanaikaisesti, niin ne muodostavat keskinäisen harmonian, sointutaustan. Miltä harmonia kuulostaa, riippuu äänten ominaisuuksista eli siitä miten äänen sointivärit ja sävelkorkeudet ovat suhteessa toisiinsa. (Hongisto-Åberg, M. ym. 1993, 23.) Harmonialla tarkoitetaan siis yhtä aikaa soivien sävelten muodostamaa kokonaisuutta. Harmonia on musiikin sydän, se vaikuttaa tunteisiin. On todettu, että duuroinnut rohkaisevat ja luovat voiman ilmapiiriä

9.2 Musiikin työtavat

Musiikilla on monia eri käyttömahdollisuuksia. Fyysisesti sitä voidaan käyttää kivun lievittämiseen ja sen on todettu vaikuttavan immunitetisysteemeihin. Se auttaa hahmottamaan rytmistä liikkumista. Musiikki on viihteellistä ja siitä voidaan nauttia sellaisenaan ajanvietteenä. Musiikkia voidaan käyttää kommunikaation välineenä. Sen kautta voidaan tuoda omia ajatuksia esille, viestittää sanoja, tunteita ja kokemuksia. Musiikilla voidaan välittää normeja. Esimerkiksi lapsille opetettavassa laulussa kerrataan liikennesääntöjä. Musiikilla voidaan ilmaista symbolisia muotoja sekä se liitetään usein uskonnollisiin rituaaleihin. Musiikilla voidaan edistää esteettistä nautintoa liittämällä se esimerkiksi kuvien katseluun. Sillä myös vahva sosiaalinen ja

yhteiskunnallista ryhmää voimistava vaikutus. Lisäksi musiikilla on kognitiivinen vaikutus. Sillä voidaan tukea esimerkiksi muistamista, asioiden hahmottamista sekä jäsentämistä. Musiikilla voidaan työstää myös omaa tunne-elämää sekä ”miinää”. (Vilén, M., Leppämäki, P. & Ekström, L. 2002, 221-223)

Kuva 3: *Lapsen kehitys musiikin kautta*. Donna Wood: Move, Sing, Listen, Play. (Hongisto-Åberg, M. ym. 1993, 85.)

9.2.1 Kuuntelu

Musiikki lähtee hiljaisuudesta sillä ääntä ei ole ilman hiljaisuutta eikä hiljaisuutta ole, jollei ääni sitä katkaise. Kuuloaistimme tarvitsee hiljaisuutta levätäksensä. Jatkuva taustamusiikki heikentää kykyämme kuunnella ja voimakkaat kuuloärsykkeet saattavat vaurioittaa kuuloamme. (Hongisto-Åberg, M. ym. 1993, 90.) Järjenvastaista on, että samalla kun tieteellis-tekninen kehitys on lisännyt kuuntelumahdollisuuksia, se estää ihmisiä keskittymästä kuunteluun ja nauttimasta siitä (Linnankivi, M., Tenkku, L. & Urho, E. 1988, 216).

Kuunteleminen ja kuuleminen ovat kaksi eri asiaa. Kuuleminen on passiivista. Kuulemisessa ääniaallot tulevat korvaan ja aiheuttavat kuuloelimistön värähtelyä. Värähtely muuttuu aivoihin kulkeviksi hermoärsykeiksi ja tämän värähtelyn kuulokeskuksemme tulkitsee ääniksi. (Hongisto-Åberg, M. ym. 1993, 90-92.) Musiikkiterapiassa reseptiivisessä eli vastaanottavassa tilanteessa asiakkaalta itseltään ei edellytetä aktiivisuutta, vaan hän saa olla passiivinen. Musiikki tuodaan asiakkaan luokse ja se saa hänessä aikaan neurofysiologisia reaktioita. Tahdosta riippumattomat ruumiintoiminnot aktivoituvat ja vaikutus aktivoitumisesta leviää keskushermostoon. Seurauksena tästä ihmisen tietoisuus kasvaa ja hän saattaa reagoida ärsykeisiin. Tätä kutsutaan passiiviseksi musiikkiterapiaksi. Esimerkiksi autisteilla ja katatonisesti skitsofreenikoilla äänivirta saa aikaa neurofysiologisia reaktioita ja avaa näin tietä pois eristyneisyydestä. (Ahonen, H. 1993, 36.)

Kuunteleminen on aktiivista toimintaa. Kuunnellella meidän on keskityttävä, tehtävä tietoisia havaintoja ja suoritettava erilaisia valintoja. Nykyajan lapsia on autettava heidän kuuntelutai-

tonsa kehittämisessä, sillä he ovat syntyneet maailmaan joka tulvii ääniä. Musiikin opetuksessa kuuntelukasvatuksen merkitys on kasvanut huomattavasti viime vuosina. Aktiivisen kuuntelelaidon kehittäminen onkin muodostunut erääksi tärkeimmistä tavoitteista varhaisiän musiikkikasvatuksessa. Kaiken toiminnan lähtökohta ja oppimisen edellytys on kuunteleminen ja kuuntelemisen taito. Lapsi joutuu alttiiksi kaikille ympärillään oleville äänille, hän ei itse pysty tietoisesti vaikuttamaan olosuhteisiin. Aikuisen tehtävänä olisikin huolehtia ääniympäristön laadusta sekä siitä, että lapsi saa olla myös rauhassa, ilman levottomia taustaärsykeitä kuten jatkuvasti soivaa radiota ja televisiota. Tällöin lapsi oppii arvostamaan hiljaisuutta hÄlinÄn vastapainona sekä nauttimaan siitä. (Hongisto-Åberg, M. ym. 1993, 90-92.)

Useimmiten musiikin kuuntelu on mukavaa ajanvietettä, se virkistää, rentouttaa ja viihdyttää. Musiikki ei palvele samalla tavalla ympäristöönsä vaikuttavana tekijänä kuin esimerkiksi taideteos tai koriste-esine. Taideteos välittyy tajuntaamme vain tietoisesti tarkastellen, kun taas taustalla soiva musiikki ärsyttää hermostoamme koko ajan. Taustamusiikin kuuloaistia turruttava vaikutus johtuu juuri ärsykkeen pysyvyydestä. Harrastamme siis passiivisen musiikin kuuntelua tahtomattammekin. KuunteluelÄmyksen jokainen ihminen kokee omalla tavallaan. Kokemus tutustakin musiikkikappaleesta voi samalla ihmisellä olla erilainen eri aikoina. (Hongisto-Åberg, M. ym. 1993, 93.)

Kuunnellellemme musiikkia kiinnitämme huomiota hyvin erilaisiin asioihin, joku kiinnittää huomiota soundin laatuun, toinen esteettisyyteen, toinen kulttuuriseikkoihin ja joku laulajan äänen. Musiikin kuuntelijassa herättämät tunteet riippuvat ajasta, paikasta ja mielentilasta. Eri

aikoina saman musiikin voi kuulla eri lailla. Musiikki löytää meistä joskus alueita joita emme haluaisi tutkia, esimerkiksi inhoa, häpeää, pelkoa ja muita enemmän tai vähemmän epärohkeita puolia itsessämme. (Ahonen, H. 1993, 182.)

Aktiivisen kuuntelun lajeja ovat luova kuuntelu, keskittynyt kuuntelu sekä sisäinen kuuntelu. Luovassa kuuntelussa musiikin herättämiä tunteita ilmaistaan liikkuen, tanssien, dramatisoiden, piirtäen tai maalaten. Oman kehon lisäksi apuvälineinä voidaan käyttää esimerkiksi huiveja, palloja, käsinukkeja, pöytäteatterinukkeja sekä piirtämiseen ja muovailemiseen tarkoitettuja välineitä. Keskittyneessä kuuntelussa tarkkaillaan musiikin eri elementtejä muun muassa rytmiä, tempon ja voimakkuuden vaihteluita. Kuunnellaan efektejä, nimetään musiikinäytteen soittimia ja poimitaan teemoja. Sisäinen kuuntelu muodostaa oman kuuntelu lajinsa, se syntyy ilman ulkoista kuuloärsykettä mieli- tai muistikuvien perusteella. Ihminen pystyy kuulemaan sävellyksiä mielessään, laulamaan sisäisesti sekä lukemaan ja kuuntelemaan nuottikuvaa ilman äänellisesti tuotettua musiikkia. Sisäinen musiikki on säveltäjille tärkeä työväline. (Hongisto-Åberg, M. ym. 1993, 93.)

Musiikin kuuntelulla on voi olla erittäin tärkeä merkitys kehitysvammaisille, sillä hyvän musiikin aiheuttama mielihyvä on avoinna kaikille älykkyydestä riippumatta. Musiikin kuuntelua harjoitettaessa on tärkeää muistaa antaa ohje ennen musiikin kuuntelun aloittamista. Yleisesti paras ohje on yhden asian tekeminen tai yhteen asiaan keskittyminen. Musiikin kuuntelu tulisi aina aloittaa hiljaisuudesta ja minimoida ympäristön häiriöt. Tavoitteita kuunteluhetkiin voi olla monenlaisia, esimerkiksi äänneiden erottelu, tarkkojen havaintojen tekeminen, yhteen asiaan

keskittyminen ja yksityiskohtien valikoiminen kuullusta. (Ahonen, H. 1993, 200.)

Kuunteluharjoituksessa voidaan kuunnella muun muassa hiljaisuuden ääntä, hiljaisen ja voimakkaan eroja, korkeaa ja matalaa ääntä, vaimentuvaa ja voimistuvaa ääntä tai vaikka kaikkia. Musiikkia voidaan muistella jälkeenpäin, tai valita musiikkiin liittyviä kuvia. Kuuntelutilanne voi olla myös arvioiva, tällöin mietitään esimerkiksi sitä, mikä kuullusta puuttui tai mikä siinä muuttui. (Ahonen, H. 1993, 200.) Kuuntelutapahtumassa kuuntelevan henkilön mielikuviutus ja herkkyydet ovat tärkeitä. Kuuntelijan kokemukset kuuntelutapahtumassa riippuvat hänen asenteistaan, tiedollisesta ja tunneperäisestä suhtautumisestaan kuuntelun kohteeseen. (Linnankivi, M. ym. 1988, 217.)

Kuuntelua voidaan käyttää myös terapeuttisessa mielessä. Tohtorit Alfred Tomatis ja Guy Bernard ovat kehittäneet auditiivisen harjoittelun, jossa pyritään kehittämään kuuntelu- ja keskustelutaitoja, oppimiskykyä, motorikan hallintaa, kehohahmotusta sekä itsetuntoa. Siinä lapsi kuuntelee musiikkia ja ääniä korvakuulokkeiden kautta useamman päivän ajan, jonka jälkeen hän osallistuu aktiivisesti äänityöskentelyyn kuten esimerkiksi äänneiden toistamiseen, ääneen lukemiseen ja keskustelemiseen. Harjoitteet auttavat lasta keskittymään ääniin sekä erottelamaan niitä toisistaan. Ne auttavat myös yhdistämään tasapaino- ja asentoaistimuksia ja ne kehittävät keskittymis- ja tarkkaavaisuuskykyä. (Kranowitz, C. 2004, 174.)

9.2.2 Laulaminen

Laulaminen on kautta aikojen ollut yksi musisoinnin muoto ja tapa ilmaista tunteita. Laula-

minen virkistää, rentouttaa, luo tunnelmaa ja yhdistää ihmisiä, sitä voidaan myös tietoisesti käyttää yhteishengen luomiseen ja säilyttämiseen. Yhteislaulun avulla omaksutaan oman maan kulttuuria ja siirretään sitä sukupolvelta toiselle. (Hongisto-Åberg, M. ym. 1993, 106.)

Tänäkin päivänä laulamisen tulisi olla jokaisen ihmisen käytettävissä oleva ilmaisukanava ja voimavara, eikä ihmisen luontaista halua käyttää ääntään pitäisi lannistaa hänen laulutaitoaan koskevilla varomattomilla arvioinneilla. Lapsia tulisi innostaa ja rohkaista oman äänensä löytämiseen sekä erilaisten äänenkäyttötapojen kokeilemiseen. Laulamisen tai sen opettamisen ei tulisi koskaan perustua velvollisuuteen tai pakotteisiin, vaan ihmisen tarpeeseen ilmaista itseään myös laulaen. Laulamiseen ei välttämättä tarvita mitään apuvälineitä, vaan se on yhtä luonnollinen tapa käyttää ääntään kuin puhuminen. Laulaminen eroaa puhumisesta tempolla. Yleensä laulamisen tempo on hitaampaa kuin puhumisen, ja useat ihmiset laulavat hieman korkeammalla säveltasolla kuin puhuvat. Laulamalla sekä käyttämällä ääntä voimme monipuolisesti ilmentää erilaisia musiikin peruselementtejä kuten muun muassa rytmejä, melodiaa, muotorakenteita ja harmoniaa. (Hongisto-Åberg, M. ym. 1993, 106-107.)

Kahden kuukauden ikäiset vauvat voivat matkia äidin laulamisen melodista linjaa, voimaa ja tasoa, neljän kuukauden ikäiset matkivat kuulemaansa rytmiä. Pienet lapset reagoivat herkemmin kuulemiinsa säveliin kuin puheeseen. Jopa enemmän kuin kielen oppimisessa, eroavat lapset laulamaan oppimisessa toisistaan. Yleensä laulun rytmi opitaan helpommin, kuin melodia. Olipa lapsen kulttuuritausta millainen hyvänsä, on tärkeää, että laulaminen on kuulunut lapsen elämään tavallisena ja luontevana leikin ja kans-

sakäymisen muotona. Laulaminen on taito, jossa harjoitukseen pohjautuva täsmällisyys on välttämätöntä pedagogisesti. Ennen kaikkea kokevat lapset laulun sanoina. (Linnankivi, M. ym. 1988, 15-16.)

Nyky-yhteiskunnassa lauletaan lasten kanssa kotona entistä vähemmän. Tästä johtuen koululla on erityinen vastuu äänenkäytön ja laulamisen taidon kehittämisessä, lauluaineistoon perehdyttämisessä ja varsinkin laulamisen innon herättämisessä ja säilyttämisessä. Musiikin opetuksen tavoitteiden toteuttamisessa pyritään vetoamaan lasten omatoimisuuteen sekä tarjoamaan mahdollisuuksia luovaan ilmaisuun ja monipuoliseen yhteistoimintaan. Laulamisen opettamisen tavoitteet liittyvät musiikin opetuksen kognitiivisiin, psykomotorisiin ja tunnepitoisiin tavoitteisiin. Yhteishengen syntymistä ja säilymistä edistetään yhteislaululla. Yhteislaulu auttaa omaksumaan oman maan kulttuuria ja antaa tietoa muista maista sekä niiden musiikista. Sävelmän myötä sanojen sisältö rikastuu, syvenee ja säilymielessä. (Linnankivi, M. ym. 1988, 122.)

Laulamisen sanotaan olevan tunteiden ilmaisemista tai runoilijan ja säveltäjän tunteiden tulkitsemista. Lauluääntä ei muodosta pelkästään kehon äänielimistö eikä koneisto, vaan siinä on aina mukana koko persoonallisuus. Tämän vuoksi laulun opetus ei saa milloinkaan perustua velvollisuuteen eikä pakotteisiin, vaan rohkaisemiseen ja innostamiseen. Musiikin opetus voi antaa lapselle miellyttäviä ja kannustavia kokemuksia. Nämä ovat omiaan kehittämään tasapainoista tunne-elämää ja vähentämään arkuutta, jännitystä, masentuneisuutta sekä pelkotiloja. Tärkeää on luoda sellainen ilmapiiri, jossa lapsi uskalletaan olla vapaa, utelias, innostunut ja kokeileva ja jossa hän pystyy estoitta laulamaan ryhmässä ja yksin. (Linnankivi, M. ym. 1988, 122-123.)

9.2.3 Soittaminen

Oma ääni ja keho ovat yleensä lapsen ensimmäiset soittimet. Ne ovat jokaisen ulottuvilla ja aina käytettävissä. On erilaisia tapoja käyttää kehosoittimia.

- Omalla äänellä leikkiminen. Esimerkiksi erilaiset keskustelut äänin, kaikurytmit suhisten, naksuttaen tai kuiskaten tai kaikuvastaukset lausuen tai laulaen.
- Käsillä ja jaloilla leikkiminen. Esimerkiksi kaikurytmit taputtaen, naputtaen, koputtaen tai tömistäen.
- Äänikuvien ja äänipartituurien tekeminen. Äänikuvissa erilaisille kuville keksitään oma ääni. Äänipartituurissa äänikuvat järjestetään ruudukkoon ja kullekin lapselle sovitaan oma kuva ja ääni. ”Kappellimestari” liikuttaa tahtipuikkoaan partituuria pitkin vasemmalta oikealle, jolloin lapset soittavat vuorollaan oman kuvan sattuessa kohdalle.
- Liikunnan yhdistäminen edellisiin. Oteetaan keho mukaan ääniin.
- Satujen ja lorujen elävöittäminen kehosoittimin. Luetaan tarina ja sovitaan tietyille sanoille oma ääni.

(Hongisto-Åberg, M. ym. 1993, 116-120, 146.)

Lapsilla on myös luontainen kiinnostus esineisiin, joista lähtee ääntä. Rousseau korosti 1700-luvulla, että lapset oppivat musiikkia parhaiten tekemällä sitä itse. Fröbel toi soittimet lastentarhoihin 1800-luvulla ja Montessori suunnitteli useita soittimia lasten melodiatajun kehittämiseksi. Soittimien pedagoginen käyttö tuli koulujen musiikinopetukseen 1960-luvulla Carl Orffin

myötä. Soittamisen tavoitteena on lasten oma-toimisuuteen kannustaminen ja pyrkimys tarjota mahdollisuudet musiikilliseen keksintään ja yhteistoimintaan. Soittaminen tukee myös nuotintuvun oppimista ja antaa virikkeitä soiton opiskelulle. (Linnankivi, M. ym. 1988, 162.)

Soittimien käyttö tapahtuu yleensä ryhmissä, jolloin oppilaat tottuvat myös yhteistyöhön. Lapset ovat erilaisia musiikkikyvyiltään ja taidoiltaan sekä motoriselta kehitykseltään. Aluksi on hyvä antaa heidän kokeilla soittimiaan vapaasti ilman suuria vaatimuksia tai tiukkaa ohjausta. Omatekoiset soittimet vetoavat lasten mielikuvitukseen, houkuttelevat keksimään ja vaativat omaperäisiä ratkaisuja. Tämä asettaa kaikki lapset aluksi samaan asemaan. (Linnankivi, M. ym. 1988, 164.) Soiton harjoittelu yhdessä sekä esiintyminen tukee lapsen yhteistyökykyä, sosiaalisia taitoja, keskittymiskykyä ja uuden musiikillisen materiaalin oppimista. Ryhmässä on tärkeää saada aikaan harjoitteleva ja keskittyvä ilmapiiri, vastuuntuntoisuutta, vuorovaikutuksen kehittymistä, ohjeiden hyväksymistä, erilaisia rooleja, sosiaalisen palautteen antamista sekä tyydytyksen ja mielihyvän kokemista esteettisesti hyvän kuuloisesta soittotuloksesta. Orkesteritoiminta parantaa usein soittajien itseluottamusta ja itse-tuntoa. (Aho, H. 1993, 212.)

Yksilöllinen soittotuntikin voi tukea monia sosiaalisia taitoja. Tällöin soittaja voi oppia hyväksymään ohjausta, palautetta, tekemään kysymyksiä, ratkaisemaan ongelmia, kantamaan vastuuta sekä kontrolloimaan impulssejaan. Tavoitteena voi olla paitsi kommunikoinnin parantaminen kahdenkeskisessä tilanteessa, niin myös turhautumisen sietokyvyn lisääminen, egon tukeminen ja sosiaalisten sekä musiikillisten taitojen parantaminen ryhmässä soittamista varten. Tärkeää on lisäksi itseilmaisu ja itseluottamuksen lisäänty-

minen. Musiikista voi tätä kautta tulla harrastus ja tärkeä itsehoidon väline. (Ahonen, H. 1993, 213.)

Musiikkiterapiassa käytetään yhtenä soittamisen menetelmänä improvisointia, ja sitä voidaan soveltaa vapaasti, kunhan otetaan huomioon soittajien tarpeet ja tavoitteet. Improvisaatiossa musiikki on sanatonta kieltä, jolloin se on kommunikoinnin väline niin ohjaajan kuin ryhmän jäsenten kesken. Improvisoinnin perusajatus on prosessin aikaansaaminen. Tärkeää on antautua musiikin leikilliseen tuottamiseen, jossa muoto ei ole tärkeää, vaan sisältö ja soiton tunnelma. Alussa soitto saattaa kuulostaa kaoottiselta ja meteli on kova kun tunteita puretaan. Usein tunnelma kuitenkin rauhoittuu loppua kohden. Vähitellen musiikki saattaa saada muotoja, rakenteita sekä rytmejä. Ohjaajan rooliin kuuluu stimuloida sekä myötäelää. (Ahonen, H. 1993, 202-205.)

9.2.4 Musiikkiliikunta

Musiikkiin on luonnollista yhdistää myös ihmisen kehon liike. Varsinkin pikkulapselle on hyvin luonnollinen tapa reagoida musiikkiin rytmisellä liikkeellä. Musiikin ja tanssin historiassa musiikki ja liike olivat erottamaton yhdistelmä. Niillä on ollut yhdessä merkittävä tehtävä erilaisissa yhteisöjen rituaaleissa ja kommunikoinnissa kuten sotatanssit, häät tai hautajaiset. Musiikin elementtejä kuten rytmi, harmonia, muoto sekä rakenne löytyvät myös tanssista. (Ahonen, H. 1993, 219.)

Musiikkiliikunta antaa jokaiselle ihmiselle mahdollisuuden musiikkiin ja musisointiin. Musiikkiliikunnassa sen tärkein instrumentti on keho. (Hongisto-Åberg, M. ym. 1993, 157.) Musiikkiliikunnan

uranurtaajana pidetään sveitsiläistä musiikkipedagogi ja säveltäjä Emile Jaques-Dalcrozea. Hän loi musiikkikasvatusmenetelmän, jonka periaatteena on yhteyden luominen yksilön ja musiikin välille. Tätä menetelmää kutsutaan rytmiseksi kasvatuksiksi. Hänen mukaansa musiikin alku- ja ydinelämys on liike ja musiikin sisäinen mieltäminen voidaan toteuttaa liikkein. Dalcrozen nimisen liikunnan toteutumisen neljä peruselementtiä: Liike tapahtuu tiettyssä (1) tilassa tietyn (2) ajan kuluessa ja tietyn pulssin sykkeessä. Liikkeen tuottamiseen tarvitaan tietty (3) voima. Näiden myötä liike hahmottuu tiettyyn (4) muotoon. (Hongisto-Åberg, M. ym. 1993, 155.)

Myös saksalainen musiikkipedagogi ja säveltäjä Carl Orff painotti omassa musiikkikasvatusmenetelmässään musiikin ja liikunnan yhdistämistä. Orff-prosessissa oma keho toimii jokaisen perusinstrumenttina ja siinä korostetaan rytmittajun kehittämistä liikuntaharjoitusten avulla. Lisäksi kasvatusmenetelmässä käytetään Orff-soittimistoa, lyömäsoittimia, rytmisoittimia, melodiasoittimia ja erityisesti laattasoittimia. Unkarilainen musiikkiteoreetik ja -pedagogi ja säveltäjä Zoltán Kodály piti tärkeänä laululeikkien ja kansantanssien osuutta lasten musiikkikasvatuksessa. Kodály'n musiikkiliikunnallisiin harjoituksiin kuuluvat muun muassa kävely, juoksu tai jokin muu perusrytmiä vastaava liike. (Hongisto-Åberg, M. ym. 1993, 156.)

Musiikkiliikunnan tavoitteena on kehittää

- rytmittajua
- keskittymis- ja kuuntelukykä
- reaktio- ja koordinaatiokykyä
- kontakti- ja kommunikointikykyä
- sekä liikunnallisia valmiuksia.

Musiikkiliikunnan keinoin voidaan myös syventää musiikillisten perustekijöiden, peruselementtien, tuntemusta sekä niiden hallintaa. Rytmikasvatus on tärkeä osa musiikkiliikunnassa, sillä säännönmukaisuus ja toimintojen vuorottelu toimii niin yksittäisessä musiikkiliikuntaharjoituksessa kuin ihmisen arkielämässäkin. Rytmii jäsentää toimintaamme ja yksiköi kaikkea tapahtumista kuten tilaa, aikaa ja vuorovaikutusta. Musiikkiliikunta kehittää myös luovaa ilmaisua sekä kommunikatiivisuutta. Musiikista tulevat mielikuvat muotoutuvat yksilöllisiksi näkemykseksi ja liikkeiksi. Yhteiset liikuntaharjoitukset eivät onnistu ilman vuorovaikutusta ja sosiaalista kanssakäymistä. (Hongisto-Åberg, M. ym. 1993, 156-157.)

Erityisryhmien musiikkiliikunnan tulisi sisältää samat perusrakenteet, kuin musiikkiliikunnan yleensä. Uudet ”villitykset” voidaan soveltaa erityisryhmille ja niiden opettaminen motivoi musiikkiliikuntaan. Kehitysvammaisilla on usein ongelmia kehonhahmotuksen kanssa. Kehon tiedostamista ja hallitsemista voidaan parantaa musiikkiliikunnan ja luovan liikunnan avulla. Joidenkin kehitysvammaisten on vaikea ilmaista itseään liikkeen avulla. Musiikkiliikunnan sekä tanssin avulla siihen voidaan rohkaista. Esimer-

kiksi tanssin avulla voidaan parantaa henkilön kehon kuvaa, kinesteettistä tietoisuutta sekä asentoja ja tilan hahmottamista. Se tarjoaa yhteyden henkisen ja fyysisen minän välille. Kokeemus omasta itsestä, oma identiteetti sekä itse-tunto saavat vaikutteita sen kautta, miten henkilö kokee itsensä liikkeessään. Luova liike ja tanssi on erinomaista siltä kannalta, että siinä ei ole olemassa oikeaa tai väärää tapaa, vaan liike lähtee jokaisesta yksilöstä omalla tavallaan. (Mälkiä, E. & Rintala, P. 2002, 236.)

Musiikkiliikunnassa on tärkeää valita sopivan tasoiset tehtävät ja liikkeet, jotta motivaatio pääsee kehittymään. Henkilö alkaa luottaa itseensä ja osaamiseensa positiivisten kokemusten ja onnistumisen elämysten kautta. Musiikkiliikunta voi auttaa kehittämään myös rytmikykyä, melodian hahmottamista, luovaa ilmaisua, musiikin muodon analysointia ja hahmottamista sekä soitotaitoa. Musiikkiliikunnan tavoitteisiin voidaan sisällyttää kasvatuksellisia tavoitteita kuten sosiaalisuus, itsetunto, keskittymiskyky sekä rentoutuminen kokonaisvaltaisemman oppimisen aikaansaamiseksi. (Mälkiä, E. & Rintala, P. 2002, 237.)

LÄHTEET

- Ahonen, H. 1993. Musiikki, sanaton kieli: Musiikkiterapian perusteet. 2. korjattu painos. Helsinki: Finn Lectura.
- Ahonen, H. 1994. Löytöretki itseen. 2. painos. Tampere: Tammerpaino Oy.
- Ahonen-Eerikäinen, H. 1997. Musiikin maailmasta mielen maisemiin. Teoksessa Kaikkonen, M. & Mattila, S. (toim.) Musiikki ja mielen mahdollisuudet. Helsinki: Sibelius-Akatemia.
- Ahonen-Eerikäinen, H. 1998. ”Musiikillinen dialogi” ja muita musiikkiterapeuttien työskentelytapoja ja lasten musiikkiterapian muotoja. Joensuu: Joensuun yliopistopaino.
- Eerola, K. & Ruokonen, I. 1994. Pikkuväen musiikki. Jyväskylä: Lasten Keskus.
- Hongisto-Åberg, M., Lindeberg-Piironen, A & Mäkinen L. 1993. Musiikki varhaiskasvatuksessa. 2. painos. Espoo: Fazer Musiikki.
- Janhunen, T. & Sura, S. (toim.) 2005. Miten käytän toiminnallisia menetelmiä? Tampere: Resurssi
- Ja se soi ry - musiikkikasvatusyhdistys Orff-Schulwerk Association of Finland. 2004. Viitattu 24.9.2010. <http://www.jasesoi.org/orff-schulwerk.html>.
- Keltti-Lainen, S. 1991. Montessori -musiikkikasvatus. 2. painos. Helsinki: YLIOPISTOPAINO
- Knill, M. & C. 1986. KKK-harjoitusohjelmat - Kehontuntemus, kontakti, kommunikaatio. Uudistettu laitos. Anjalankoski: Kehitysvammaliitto ry.
- Kranowitz, C. 2004. Tahatonta tohellusta. 2. painos. Juva: WS Bookwell Oy.
- Linnankivi, M., Tenku, L. & Urho, E. 1988. Musiikin didaktiikka. 2. painos. Juva: WSOY
- Mälkiä, E. & Rintala, P. 2002. Uusi erityisliikunta - Liikunnan sovellukset erityisryhmille. Tampere: Tammer-Paino Oy.
- Pihlaja, P. & Viitala, R. 2004. Erityiskasvatus varhaislapsuudessa. Helsinki: WSOY.
- Vilén, M., Leppämäki, P. & Ekström, L. 2002. Vuorovaikutuksellinen tukeminen sosiaali- ja terveysalalla. Juva: WS Bookwell Oy

Liikekortit

NOPEA	HIDAS	UNINEN
REIPAS	URHEILUL- LINEN	PAINAVA
KEVYT	UJO	VIHAINEN
ILOINEN	RYÖMI	LIIDÄ

Liikekortit

LAAHUSTA	ISO	PIENI
MARSSI	HIIVI	POMPI YHDELLÄ JALALLA
HYPI	KONTTAA	PYÖRI
KIEMURTE- LE	KÄDET YLÖS	KÄDET MAAHAN

KÄDET
SELÄN
TAAKSE

KÄDET
POLVIIN

KÄDET
VARPAISIIN

KÄDET
PÄÄN
PÄÄLLE

KÄDET KAI-
NALOIHIN

HEILUTA
PEPPUA

HEILUTA
PÄÄTÄ

TAPUTA
PEPPUA

TAPUTA
PÄÄTÄ

TAPUTA
MAHAA

PYÖRITÄ
LANTEITA

MENE
KYYKKYYN

HEILUTA
KYYNER-
PÄITÄ

VILKUTA

RÄPYTÄ
SILMIÄ

NYRKKEILE

POTKI
ILMAA

TEE
AALTOJA

AVAA JA
SULJE SUU-
TA

KÄPRISTELE
SORMIA

KYYNÄR-
PÄÄT YLÖS

KYYNÄR-
PÄÄT
MAAHAN

KÄDET SI-
VUILLE

TAPUTA
POSKIA

HEILUTA
KÄSIÄ

TAPUTA
KYYNÄR-
PÄITÄ

TAPUTA
POLVIA

TAPUTA
VARPAITA

TAPUTA
KÄSIÄ
HITAASTI

TAPUTA
KÄSIÄ
NOPEASTI

TAPUTA
KÄSIÄ SELÄN
TAKANA

TAPUTA
KÄSIÄ
SIVUILLA

TAPUTA
KÄSIÄ
POLVIEN
ALLA

TAPUTA
KÄSIÄ
YLHÄÄLLÄ

TAPUTA
OLKAPÄITÄ

HEILUTA
OLKAPÄITÄ

Liikekortit

HEILUTA
POLVIA

HEILUTA
VARPAITA

HEILUTA
JALKOJA

LEIKI
GORILLAA

LEIKI
KARHUA

LEIKI
LINTUA

LEIKI
PINGVIINIÄ

LEIKI
ANKKAA

KYYKKÄÄ
(ylös & alas)

LEIKI KEIJUA

LEIKI
JÄTTILÄISTÄ

NYÖKYTÄ

MÖREÄSTI

UJOSTI

VIHAISESTI

LAISKASTI

KIMEÄSTI

KUISKATEN

SUURESTI

HUUTAEN

NAURAEN

SURULLI-
SESTI

NA-
RISEVASTI

UNISESTI

MAISKUT-
TAEN

LÄSSYTTÄ-
EN

KONEMAI-
SESTI

(samalla äänenpainolla)

NENÄN
KAUTTA

(pidä nenästä kiinni)

HUULIA
LIIKUTTA-
MATTA

HIHITTÄEN

NOPEASTI

HITAASTI

KIELI
ULKONA

IRVISTÄEN

HUOHOT-
TAEN

SUU AUKI

Tunnekortit

ILOINEN	SURULLI- NEN	VIHAINEN
EPÄILEVÄ	TYLSISTY- NYT	PELOKAS
VÄSYNYT	NAURAVA	MÖKÖTTÄ- VÄ
HÄMMÄS- TYNYT	KARJUVA	KIIREINEN

Tunnekortit

MIETTELIÄS	UJO	ULJAS
LAISKA	NOPEA	HIDAS
SUURENTE- LEVA	VÄHÄTTE- LEVÄ	REIPAS
MASENTU- NUT	VALITTAVA	HIHITTELE- VÄ